

Qanun sherhi

Perwerdigarning méhribanliqi — tarixni qayta bayan qilish

¹ Töwende xatirilen'gini Musaning Iordan deryasining sherqiy teripidiki Paran bilan Tofel, Laban, Haziro, Di-Zahabning otturisida, yeni Sufning udulidiki chöl-tüzlenglikte, pütkül Israilgha éytqan sözliridur: —

² Horeb téghidin chiqip, Séir téghining yoli bilen Qadesh-barnéagha barghuche jemiý on bir künlük yol idi. ³ Halbuki, Musa bu barliq sözlerni Perwerdigarning ularni dep özige tapilighini boyiche Israilgha éytqan waqti qiriqinchi yili, on birinchi ayning birinchi küni boldi; ⁴ bu waqit Musa Heshbonni paytext qilghan Amoriylarning padishahi Sihonni we Ashtarot we Edreyni paytext qilghan Bashanning padishahi Ogn meghlup qilghandin kéyinki mezigil idi.

■ ⁵ Shuning bilen Iordan deryasining sherqiy teripidiki Moab zéminida Musa *peyghember* bu qanun-telimni sherhleshke bashlap, mundaq dédi: —

⁶ «Perwerdigar Xudayimiz Horeb téghida bizge söz qilip: — «Silerning mushu tagh etrapida turghan waqtinglar yéterlik boldi; ⁷ emdi burulup seperge atlinip, Amoriylar turuwatqan égzlikke we uningha yéqin bolghan barliq jaylarga, jümlidin Arabah tüzlenglikige, taghliqlargha, oymanliqqa,

---

■ 1:4 Chöl. 21:24,33

jenubqa, déngiz boylirigha, ulugh derya, yeni Efrat deryasighiche Qanaaniylarning zémínigha hem Liwan zémínigha béringlar. ⁸ Mana, Men shu zéminni silerning aldinglarga qoydum; kiringlar, Perwerdigar ata-bowiliringlarga, yeni Ibrahim, Ishaq, Yaqup we ularning ewladlirigha: «Silerge bérimen» dep qesem qilghan zéminni igilenglar» — dégenidi. ■

⁹ Shunga Men shu chaghda silerge: —

«Men yükünlarni yalghuz kötürelmeymen. ■

¹⁰ Perwerdigar Xudayinglar silerni köpeytti; mana, bugün siler asmandiki yultuzlardek nurgunsiler. ¹¹ Ata-bowanglarning Xudasi bolghan Perwerdigar derweqe silerni hazirqidin yine ming hesse köpeytkey, shundaqla wede qilghinidek silerge bext-beriket ata qilghay!

¹² Lékin men özüm yalghuz qandaqmu silerning japaliringlarni, yükünlarni we talash-tartishinglarni kötüreleymen? ¹³ Özünglar üçün herqaysi qebililiringlardin danishmen, yorutulghan mötiwerlerni tallanglar, men ularni üstünglerge yobashchi qilimen» — dédim.

¹⁴ Siler bolsanglar manga: — «Séning éytqining yaxshi gep boldi», dédinglar. ¹⁵ Shuning bilen men qebililiringlardin munewwer ademlerni, yeni danishmen hem mötiwer ademlerni tallap, üstünglerge yobashchi qilip, mingbéshi, yüzbéshi, ellikbéshi we onbéshi qilip teyinlep, qebililiringlar üçün herxil emellerni tutushqa tiklidim. ¹⁶ Shu chaghda men aranglardiki soraqchilargha:

«Qérindashliringlar arisidiki erz-dewalarni

soranglar, qérindash bilen qérindashning otturisida we puqraying bilen qoshna olturghan yaqa yurtluqlar otturisida adil höküm chiqiringlar; ■
¹⁷ höküm chiqarghanda héchqandaq kishining yüz-xatirisini qilmanglar; meyli kichik bolsun, chong bolsun siler hemmisiningla ishlirini soranglar. Siler insanlarning sölitidin qorqmasliqinglar kérek, chünki mushu höküm chiqirish ishi Xudagha tewe ishtur. Silerge tes chüshidighan ish bolsa, méning aldimgha élip kélinglar, men uni anglaymen» — dédim. ■ ¹⁸ Eyni chaghda men qilishqa kérek bolghan barliq ishlar toghruluq tapilighanmen.

Qadesh-Barnéadiki Xudagha bolghan ishenchsizlik

¹⁹ Biz Perwerdigar Xudayimiz bizge buyrughandek Horebtin chiqip, Amoriylarning taghliqigha barduq we siler shu yoldiki bipayan, dehshetlik chölni kördunglar; biz uning hemmisidin ötüp, Qadesh-Barnéagha kelduq. ²⁰ We men silerge: — «Siler Perwerdigar Xudayimiz bizge ata qilidighan, Amoriylarning téghigha yétip kelduq. ²¹ Mana, Perwerdigar Xudayinglar bu zéminni ald-inglarga qoydi; ata-bowanglarning Xudasi Perwerdigar silerge éytqandek, shu yerge chiqip uni igilenglar; qorqmanglar, héch hoduqmanglar» — dédim.

²² Shuning bilen siler hemminglar yénimgha kélip manga: — «Biz zémin'gha kirishtin ilgiri aldin ademlerni eweteyli; ular biz üçün u yerni közitip,

■ **1:16** Yuh. 7:24 ■ **1:17** Law. 19:15; 1Sam. 16:7; Pend. 24:23; Yaq. 2:1

chiqishimiz kérek bolghan yol we biz uchraydighan sheherler toghruluq xewer yetküzsun» — dédinglar.

²³ Bu ish nezirimge muwapiq körünüp, men aranglardin on ikki ademni, yeni herqaysi qebilidin birdin ademni tallidim. ■ ²⁴ Ular yolgha atlinip taghqa bérip, Eshkol jilghisigha chüshüp u yerni tekshürüp körüshti. □ ■ ²⁵ Ular qolirigha shu zémindiki méwilerdin élip bizge keltürdi we melumat bérip: «Perwerdigar Xudayimiz bizge teqdim qilghan bu zémin yaxshidur» — dédi.

²⁶ Halbuki, siler zémin'gha chiqishqa unimidinglar, Perwerdigar Xudayinglarning emrige qarshi chiqip Uninggha asiqliq qildinglar ■ ²⁷ we öz chédiringlarda qaqshap: «Perwerdigar bizge öch bolghanliqidin bizni Amoriylarning qoligha tapshurup halak qilish üçün Misir zéminidin chiqarghan. ²⁸ Emdi biz nege bararmiz? Chünki qérindashlirimiz: «Shu yerdiki ademler bizdin chong hem égiz bir xelq iken; ularning sheherliri intayin chong, sépilliri asman'gha taqishidiken; uning üstige biz shu yerde Anakiylarni bayqiduq», dep könglimizni parakende qiliwetti» — dédinglar. □ ■

²⁹ Shunga men silerge: «Qorqmanglar, ularning aldida dekke-dükkige chüshmenglar; ³⁰ silerning aldinglarda mangidighan Perwerdigar

---

■ **1:23** Chöl. 13:2-38. □ **1:24** «yolgha atlinip» — ibraniiy tilida «yolgha burulup» ■ **1:24** Chöl. 13:23 ■ **1:26** Chöl. 14:2 □ **1:28** «chong hem égiz bir xelq» — yaki «köp hem égiz bir xelq». «Anakiylar» — yoghan boyluq gigant ademler idi («Chöl.» 13:33, «Qan.» 2:10, 21, 9:2ni körüng). ■ **1:28** Chöl. 13:28

Xudayinglar Misir zéminida köz aldinglarda barliq qilghanliridek siler üçhün jeng qilidu; ³¹ siler yene chöl-bayawandimu barliq mangghan yolliringlarda mushu yerge yétip kelgüche insan öz oghlini quchiqida kötürginidek Perwerdigar Xudayinglarningmu silerni kötürginini kördunglar. ³²⁻³³ Shuningdek gerche U yene kéchide otta, kündüzde bulut ichide silerning aldinglarda méngip, bargah tikküdek yerlerni izdep tépish üçhün yürgen bolsimu, bu ishta Perwerdigar Xudayinglarga ishenmidinglar.■

³⁴ Perwerdigar bu sözlerni qilghan awazinglarni anglap ghezeplinip: ³⁵ «Bu rezil dewrdikilerdin héchbir adem herqandaq yol bilen Men atabowilirigha teqdim qilishni qesem qilghan bu yaxshi zéminni körgüchi bolmaydu! ■ ³⁶ Peqet Yefunnehning oghli Kaleb pütün qelbi bilen Perwerdigargha egeshkechke, shula zéminni köridu we u öz puti bilen kézip chiqqan barliq yerni uninggha we uning balilirigha bérimen» — dep qesem qildi.□

³⁷ Shu chaghda Perwerdigar silerning sewebinglardin mendinmu achchiqlandi we: «Senmu shu yerge kirgüchi bolmaysen. □ ■

³⁸ lékin aldingda xizmette turuwatqan Nunning oghli Yeshua kireleydu. Uni küchlendürgin,

■ **1:32-33** Mis. 13:21 ■ **1:35** Chöl. 14:22, 23; Zeb. 95:10-11

□ **1:36** «Peqet Yefunnehning oghli Kaleb pütün qelbi bilen Perwerdigargha egeshkechke,...» — mushu weqe «Chöl.» 13-14-babta xatirilinidu. □ **1:37** «Shu chaghda Perwerdigar silerning sewebinglardin mendinmu achchiqlandi» — mushu weqe «Chöl.» 20:1-13de xatirilinidu. ■ **1:37** Chöl. 20:12; 27:14; Qan. 3:26; 4:21; 34:4

chünki u Israillarni uninggha miras qilduridu. ³⁹ Shuningdek silerning: «Ular *düşmenlerning* oljisi bolup qalidu» dégen kichik baliliringlar, yeni bügünki künde yaxshi-yamanni perq ételmeydighan baliliringlar bolsa, kiridu; Men u yerni ulargha ata qilimen we ular uni igileydu.

⁴⁰ Lékin siler bolsanglar, burulup Qizil Déngizgha baridighan yol bilen chöl-bayawan'gha qayttinglar» — dédi.□

⁴¹ Shu chaghda siler manga jawab bérip: «Biz derweqe Perwerdigar aldida gunah sadir qilduq. Shuning üçün biz hazir Perwerdigar Xudayimiz bizge qilghan barliq emri boyiche jeng qilghili chiqimiz» — dédinglar. Shuning bilen silerning herbiringlar öz béshimchiliq qilip qoral-yaraqliringlarni ésip, taghqa chiqmaqchi boldunglar. ⁴² Lékin Perwerdigar manga: Ulargha: — «Chiqmanglar, jeng qilmanglar, chünki Men aranglarda emesmen; siler choqum düşmenliringlar aldida meghlup bolisiler», dégin, dédi.

⁴³ Men silerge söz qildim, lékin siler qulaq salmidinglar, belki Perwerdigarning sözige qarshi chiqip asiyliq qilip, öz béshimchiliq qilip taghqa chiqtinglar. ⁴⁴ Lékin taghda turghan Amoriylar silerge qarshi atlinip, bir top herilerdek silerni taki Xormahghiche qoghlap, Séirda silerni qilichlap öltürdi. ⁴⁵ Siler qaytip kélip Perwerdigar aldida yigha-zar kötürdünglar, emma Perwerdigar peryadinglarni anglimidi, ya uninggha qulaq salmidi.

□ **1:40** «Qizil Déngiz» — yaki «Qomushluq déngiz».

46 Shuning bilan siler Qadeshte nurghun künler turup qaldinglar — siler qanche künler shu yerde turdunglar!□

2

Qadesh-barnéadin Moabqa bolghan seper

1 Andin biz burulup, Perwerdigar manga éytqandek Qizil déngizgha baridighan yol bilen seperge atlanduq; biz nurghun künler Séir téghi etrapida aylinip yürduq. 2 Perwerdigar manga söz qilip: —

3 «Silerning mushu taghni aylinip turghan waqt-inglar yéterlik boldi; emdi shimal terepke burulunglar. 4 Xelqqa: — Siler Séirda turuwatqan qérindishinglar Êsawlarning chégrisidin ötidighan boldunglar; ular silerdin qorqidu, shunga bek éhtiyat qilip, 5 ulargha jeng qozghimanglar; chünki men silerge ularning zéminidin hetta tapanchiliq yernimu bermeymen; chünki Séir téghini Esawgha miras qilip berdim. ■ 6 Siler ulargha pul tölep ozuq-tülük sétiwélinglar, pul tölep su sétiwélinglar. □

7 Chünki Perwerdigar Xudayinglar qolunglardiki

□ 1:46 «...siler Qadeshte nurghun künler turup qaldinglar — siler qanche künler shu yerde turdunglar!» — bu ayetning ibraniiy tilidiki menisini chüshinish tes. Bashqa ikki xil terjimisi: «... siler Qadeshte alliqachan turghan künlerde (yeni 40 kün) shu yerde turup qaldinglar» yaki «...siler bashqa yerlerde qanchilik turghan bolsanglar, Qadeshtimu shunchilik turup qaldinglar» (démek, chöl-bayawanda kézip yürgen 38 yilning yérimi, yeni 19 yil Qadesh-Barnéada ötkén). ■ 2:5 Yar. 36:8 □ 2:6 «Siler ulargha pul tölep...» —ibraniiy tilida «Siler ulargha kümüş tölep...».

barliq ejirni beriketlep kelgen; U silerning bu bipayan chöl-bayawandin méngip ötüwatqininglarda hemmini bildi; Perwerdigar Xudayinglar bu qiriq yil siler bilen bille boldi; héch nersidin kem bolmidinglar» — dédi. □

⁸ Shuning bilen biz Séirda turuwatqan qérindashlirimiz Esawlarning zéminidin we Arabah tüzlenglikidin, shundaqla Élat we Ézion-Geberdin ötüp, burulup Moabdiki chöl-bayawan yoli bilen mangduq. ⁹ Perwerdigar manga:

«Moabiylarni aware qilmanglar yaki ulargha jeng qozghimanglar; chünki Men ularning zéminini silerge miras qilip bermeymen; chünki Men Ar sheher-zéminini Lutning ewladlirigha miras qilip berdim» — dédi □ ¹⁰ (Emiylar eslide shu yerde turatti; ular Anakiylargha oxshash küchlük, sani köp, égiz boyluq bir xelq idi. ¹¹ Ular Anakiylardek «gigantlar» dep hésablinidu; lékin Moabiylar ularni «Emiylar» dep ataydu. □ ¹² Séirda eslide Horiylar turatti; lékin Esawlar Horiylarni zéminidin heydiwétip, ularni yoqitip ornigha olturaqlashti — xuddi Israillar Menki Perwerdigar ulargha teqdim qilghan, ularning teweliki bolghan zémin'gha qilghinigha oxshash).

¹³ *Perwerdigar:* «Emdi hazir ornunglardin turup Zered éqinidin ötünglar» dédi. Buni anglap biz Zered éqinidin öttuq.

□ **2:7** «...U silerning... ötüwatqininglarda hemmini bildi»...» — mushu söz belkim «U (Xuda) silerdin xewer élip keldi» dégen menini öz ichige alidu. □ **2:9** «Lutning ewladliri» — démek, Moabiylar we Ammoniylar («Yar.» 19:30-38ni körüng). □ **2:11** «Ular Anakiylardek «gigantlar» dep hésablinidu» — ibraniy tilida «Refaiylar» dégen sözler bilen ipadilinidu.

14 Qadesh-Barnéadin ayrilip Zered éqinidin ötküche bolghan künler ottuz sekkiz yil boldi; bu del xuddi Perwerdigar ulargha qesem qilghinidek, u dewrdiki jengchiler bargahatin pütünley yoqitilghuche bolghan ariliqtiki waqit idi. □ 15 Derweqe Perwerdigarning qoli ularni bargahatin yoqitip tügetküche ularni halak qilishqa qarshi chiqqanidi.

16 We shundaq boldiki, shu jengchiler ölüp xelq arisidin pütünley tügigendin kéyin, 17 Perwerdigar manga söz qilip: —

18 «Siler бүгүн Moabning, yeni Arning chégrisidin ötisiler. 19 Shuning bilen siler Ammoniylargha yéqin kélisiler; emma ularni aware qilmanglar yaki ulargha jeng qozghimanglar; chünki Men Ammoniylarning zéminini silerge miras qilip bermeymen; chünki Men uni Lutning ewladlirigha miras qilip berdim» — dédi.□

20 (bu zéminmu «gigantlarning zémini» hésablinidu; chünki ilgiri gigantlar shu yerde turghanidi; Ammoniylar ularni «Zamzumlar» dep ataydu.

□ 21 Ular Anakiylargha oxshash küchlük, sani köp, égiz boyluq bir xelq idi. Perwerdigar ularni *Ammoniylarning* aldida yoqitishi bilen *Ammoniylar* ularni zéminidin mehrum

---

□ **2:14** «Qadesh-Barnéadin ayrilip Zered éqinidin ötküche bolghan künler ottuz sekkiz yil boldi...» — 1:34-39ni we «Chöl.» 14:26-34ni körüng. Xudaning sözige ishenmigen, yigirme yashatin ashqan barliq «jengchiler»ning hemmisi («shu dewr»de 20 yashatin 60 yashqiche bolghanlar) Xuda wede qilghan zéminni körmei chöl-bayawanda ölüp tügigenidi. □ **2:19** «Lutning ewladliri» — démek, Moabiylar we Ammoniylar («Yar.» 19:30-38ni körüng). □ **2:20** «gigantlarning zémini» — yaki «Refayiylarning zémini».

qilip, ularning ornigha olturaqlashqanidi. ²² Perwerdigar Séirda turghan Esawlar üçünmu oxshash ish qildi, ularning aldidin Horiylarni yoqatti; shuning bilen Esawlar ularni zéminidin mehrum qilip, bügün'ge qeder ularning ornigha olturaqlashqanidi. ²³ We Gaza shehirigiche kent-qishlaqlarda olturaqlashqan awwiylarni bolsa, Kaftordin chiqqan Kaftoriylar yoqitip, ularning ornigha olturaqlashti).□

²⁴ — «Emdi ornunglardin qozghilinglar, sepirlinglarga chiqinglar; Arnon deryasidin ötünglar; mana, Men Heshbonning padishahi Amoriy Sihonni we uning zémininimu qolunglarga tapshurdum; ishni bashlanglar, zéminni igileshke, uning bilen jeng qilishqa chiqinglar; ²⁵ Men bügündin bashlap silerning qorqunchunglar we wehshitinglarni pütkül asman astidiki xelqler üstige chüshürimen; ular silerning xewiringlarni anglap silerning tüpeyinglardin titrep dekke-dükkige chüshidu».

Heshbonning padishahi Sihon meghlup bolidu

□ **2:23 «Gaza»** — mushu yerde Gaza «Azzah» déyilidu. «...kent-qishlaqlarda **olturaqlashqan awwiylarni bolsa, Kaftordin chiqqan Kaftoriylar yoqitip, ularning ornigha olturaqlashti**» — Musa peyghember némishqa Israillargha bu töt yerdiki gigantlar (Emiy-lar, Anakiylar, Horiylar we Awwiylar)ni tilgha alidu? Shühbisizki, u Israillargha: «Qaranglar, Xuda bu étiqadsiz xelqler (Ammoniy-lar, Esawlar qatarliq) aldida bu gigantlarni yoqatqan yerde, siler Qanaan'gha chiqip shu yerde turuwatqan gigantlar bilen soqushushtin zadi némishqa qorqisiler?» dep righbetlendürmekchi bolidu. Kaftor — Krét arali.

26 Shu chaghda men Heshbonning padishahi Sihon'gha Kedemot chöolidin elchilerni ewetip, tinchliq salimi yollap: — ■

27 «Bizning zéminingdin ötüshimizge yol qoyghaysen; onggha, solgha burulmay, peqetla yoldin chiqmay mangimiz. ■ 28 Sen manga ozuq-tülükni pulgha sétip bérisen, suni pulgha sétip bérisen; biz peqetla piyade méngip ötimiz, xalas. 29 Séirda turuwatqan Esawlar, Arda turuwatqan Moabiy-lar bizge muamile qilghandek senmu biz Iordan deryasidin ötüp, Perwerdigar Xudayimiz bizge teqdim qilidighan zémin'gha kirgüche shundaq muamile qilghaysen» — dédim.

30 Lékin Heshbonning padishahi Sihonning bizning u yerdin ötüshimizge yol qoyghusi yoq idi; chünki Perwerdigar Xudayinglar uni silerning qolunglarga tapshurush üçün uning roh-qelbini qattiq, könglini jahil qiliwetken (bügünki ehwal derweqe shundaq). 31 Perwerdigar manga: «Mana, Men aldinglarda Sihonni we uning zéminini silerge tapshurushqa bashlidim; ishni bashlanglar, uning zéminini igilesh üçün uni ishghal qilishqa kirishinglar» — dédi.

32 Sihon derweqe özi we barliq xelqi biz bilen qarshilishish üçün jeng qilishqa Yahazgha chiqti. ■ 33 Lékin Perwerdigar Xudayimiz uni bizning aldimizda qolimizgha tapshurdi; biz uning özini, oghullirini we barliq xelqini urup meghlup qilduq. ■ 34 Shu chaghda biz uning barliq sheherlirini ishghal qilib ularni pütünley halak qil-

---

■ 2:26 Chöl. 21:21; Hak. 11:19 ■ 2:27 Chöl. 21:21,22 ■ 2:32 Chöl. 21:23 ■ 2:33 Qan. 29:6

duq; ulardiki barliq erkeq, qiz-ayal we balilarni birinimu qoymay yoqattug; ulardin héchqaysisini tirik qoymiduq. □ ³⁵ Biz peqet özlirimiz üçün charwa mallirini we ishghal qilghan sheherlerdin olja gheniyemet alduq.

³⁶ Arnon deryasi boyidiki Aroerdin we shu yerdiki jilghidiki sheherdin tartip Giléadqiche héchqandaq sheher bizge teng kélelmidi; Perwerdigar Xudayimiz bizning aldimizda hemmisini meghlubiyetke uchratti. □ ³⁷ Halbuki, siler Ammoniylarning zéminigha, chégrisi bolghan pütkül Yabbok wadisigha, taghdiki sheherlerge yaki Perwerdigar Xudayimiz bizge men'i qilghan herqaysi yerge yéqinlashmidinglar.

3

Bashanning padishahi Ogning meghlup qilinishi

¹ Andin biz burulup, Bashan'gha baridighan yol bilen chiqip mangduq; Bashanning padishahi Og we barliq xelqi bizge qarshi jeng qilishqa Edreyge chiqti. ■ ² Perwerdigar manga: «Uningdin qorqmighin; chünki Men uni, uning xelqi

□ **2:34** «...biz uning barliq sheherlirini ishghal qilip ularni pütünley halak qilduq» — «halak qilduq» dégen sözler Xudaning buyrushi bilen melum bir el, sheher yaki hertürlük nersini teltöküs yoqitishni bildüridu. □ **2:36** «Arnon deryasi boyidiki Aroerdin we shu yerdiki jilghidiki sheherdin tartip...» — bashqa birxil terjimisi: «Arnon deryasi boyidiki Aroer, yeni jilghidiki sheherdin tartip...». «héchqandaq sheher bizge teng kélelmidi» — yaki «bizge nisbeten héch sheher sépili égiz kelmidi». ■ **3:1** Chöl. 21:33; Qan. 29:6

we zéminini qolunggha tapshurdum; Heshbonda turghan Amoriylarning padishahi Sihonni néme qilghan bolsa, unimu shundaq qilisen» — dédi.■

³ Perwerdigar Xudayimiz derweqe Bashanning padishahi Ogni we barliq xelqini qolimizgha tapshurdi; biz uninggha hujum qilip ulardin héchkimni qaldurmay qirduq. ⁴ Shu waqitta biz uning barliq sheherlirini ishghal qilduq; biz uning sheherliridin igilimigen birsimu qalmidi. Bular Bashandiki Ogning padishahliqi, yeni pütkül Argob rayoni bolup, jemiy atmish sheher idi.

⁵ Bu sheherlarning hemmisi égiz sépillar we baldaqliq qowuqliri bilen mustehkem qilin'ghanidi; ulargha qarashliq yéza-kentler intayin köp idi. ⁶ Biz ularni Heshbonning padishahi Sihonni qilghinimizdek teltöküs yoqattuq — Barliq sheherler, erler, ayal-balilarni qoymay hemmisini teltöküs yoqattuq. □ ⁷ Biz peqet özlirimiz üçün barliq charwa-mallarni we sheherlerdin olja gheniyet alduq.

⁸ Shu chaghda biz Iordan deryasining sherq teripide turushluq Amoriylarning ikki padishahining qolidin zéminini, yeni Arnon deryasidin Hermon téghighiche bolghan zéminini tartiwalduq □ ⁹ (Hermon téghini Zidoniylar «Sirion», Amoriylar «Sénir» dep ataydu); ¹⁰ Biz yene tüzlengliktiki barliq sheherler, pütkül Giléad we Bashan padishahi ogning padishahliqidiki

---

■ **3:2** Chöl. 21:34 □ **3:6** «teltöküs yoqitish» — mushu söz Xudaning buyrushi bilen melum bir el, sheher yaki hertürlük nersini toluq yoqitishni bildüridu. □ **3:8** «Iordan deryasining sherq teripide» — ibraniy tilida «Iordan deryasining bu teripide»

Salikah we Edrey sheherlirigiche, Bashanning barliq zéminini igiliduq ¹¹ (shu chaghdá gigantlarning qalduqidin peqet Bashanning padishahi Og qalghanidi; uning kariwiti tómdürdin yasalghanidi; mana, u Ammoniylarning Rabbah shehiride saqliniwatmamdu? Uning uzunluqi toqquz gez, kengliki töt gez. «Gez» — adettiki ademning jeyniki ölchem qilin'ghan).□

¹² Biz shu chaghdá igiligen zémin mundaq: — Arnon deryasi yénidiki Aroer shehiridin tartip, Giléad taghliqining yérimini we uningdiki sheherlerni Ruben we Gad qebilisidikilerge teqdim qildim; ■ ¹³ Giléadning qalghan zémini we Og padishahning zémini bolghan pütkül Bashanni men Manassehning yérim qebilisige teqdim qildim (pütkül Argob rayoni, yeni pütkül Bashan «gigantlarning zémini» déyilidu. □ ¹⁴ Manassehning oghli Yair pütkül Argob rayonini, yeni Bashanni Geshuriylar we Maakatiylarning chégrisighiche igiligen we uni öz ismi bilen «Hawwot-Yair» dep atighan. Bügün'ge qeder u shundaq atalmaqta).

□ ¹⁵ Giléadni bolsa men Makirgha teqdim qildim.

¹⁶ Rubendikiler we Gadtikilerge men Giléadtin Arnon deryasighiche (wadining otturisi chégra

□ **3:11** «gigantlarning qalduqliridin» — ibraniy tilida «Refayiy-larning qalduqliridin». «uning kariwiti» — yaki «uning méyit sanduqi». «gez» — muqeddes kitabta ishli tilgen «gez»ni belkim bir «jeynek» déyishke toghra kélidu, yeni ademning jeynikidin barmaqlirining uchighiche bolghan ariliq (texminen 45 santimétr) idi. Mushu yerde «gez» «gigantlar»ning jeyniki bilen emes, «adettiki adem»ning jeyniki bilen hésablinidu. ■ **3:12** Chöl. 32:33 □ **3:13** «gigantlarning zémini» — yaki «Refayiy-larning zémini». □ **3:14** «Hawwot-Yair» — yeni «Yairning yéza-kentliri». Yair Manassehning ewladi.

idi), shundaqla Ammoniylarning chégrasi bolghan Yabbok deryasighiche bolghan zéminni teqdim qildim; ¹⁷ yene Pisgah taghliqi astida yatqan Arabah tüzlemligi (taghliq tüzlemlikning sherqiy teripide) we Iordan deryasining Kinneret kölidin tartip Tuz déngizghiche bolghan qismini ulargha chégra qilip berdim.□

Jordan deryasining sherqiy teripidiki ikki yérim qebilige bolghan körsetmiler

¹⁸ Men shu chaghda silerge: —

Perwerdigar Xudayinglar özünglarning teelluqatinglar bolsun dep igilishinglar üçün bu zéminni silerge ata qilghan; aranglardiki jengchiler jengge teyyarlinip qorallan'ghan halda qérindashliringlar bolghan Israillarning aldida deryadin ötünglar; ■ ¹⁹ Peqet bala-chaqiliringlar we mal-charwiliringlar (mal-charwiliringlarning köplikini bilimen) men silerge teqsim qilghan sheherlerde qalsun; ²⁰ Perwerdigar qérindashliringlarga silerning aram alghininglardek aram bergüche, ular Perwerdigar Xudayinglar Iordan deryasining u teripide ulargha teqdim qilghan zéminni igiligüche ular bilen birge *jeng qilinglar*; andin siler herbiringlar men silerge teqsim qilghan öz teelluqatinglarga qaytisiler» — dep tapilghanmen.

□ **3:17** «Kinneret köli» — «Kinneret köli» kéyin «Galiliye déngizi», «Tibérius déngizi» depmu atalghan. «Kinneret»ning menisi «chiltar» — kölning shekli chiltarsimandur. «Tuz déngizi» — yeni «Ölük Déngiz». ■ **3:18** Chöl. 32:20

21 Shu chaghdimu men Yeshuagha: «Sen Perwerdigar Xudayinglarning mushu ikki padishahqa qilganlirining hemmisini öz közüng bilen kördüng; Perwerdigar sen baridighan yerdiki padishahliqlarnimu shuninggha oxshash qilidu. ■ 22 Siler ulardin qorqmanglar; chünki Perwerdigar Xudayinglar özi siler üçün jeng qilidu» — dep tapilghanmen.

23 Shu chaghdan men Perwerdigardin ötünüp: —

24 «I Reb Perwerdigar, Sen Öz qulunggha Öz ulughluqung we küchlük qolungni ayan qilishqa kirishting; chünki meyli asmanlarda yaki zéminda bol-sun Séning qilghanliringgha we küch-qudritingge teng kelgüdek shundaq ilah barmu? ■ 25 Sendin ötünümenki, méni Iordan deryasidin ötüp, shu yerdiki yaxshi zéminni — Shu yaxshi taghliqni we Liwanni körüşke nésip qilghaysen», — dédim.

26 Lékin Perwerdigar silerning sewebinglar tüpeylidin manga ghezeplinip iltijayimgha qulaq salmidi, belki manga: «Boldi, bes! Bu ishni aldimda ikkinchi tilgha alghuchi bolma. □ ■

27 Sen Pisgahning choqqisigha chiqip béshingni kötürüp, öz közüng bilen meghribke, shimalgha, jenubqa we meshriqqa tikilip qara; chünki sen mushu Iordan deryasidin ötmeysen. 28 Yeshuagha wezipini tapilighin, uni righbetlendürüp yüreklik qil; chünki u bu xelqning aldidin ötüp sen köridighan shu zémin'gha ularni ige qilghuzidu» — dédi.

■ 3:21 Chöl. 27:18 ■ 3:24 1Sam. 2:2; Zeb. 89:7, 8, 9 □ 3:26 «...Perwerdigar ... sewebinglar ... manga ghezeplinip iltijayimgha qulaq salmidi» — «Chöl.» 20:1-13ni körüng. ■ 3:26 Qan. 1:37; 31:2; 34:4

29 Shuning bilan biz Beyt-Péorning udulidiki wadida turup qalduq.

4

Ehdide körsitilgen imtiyazlar — Musa sözini dawam qilidu

¹ — Emdi, i Israil, men silerge ögitidighan mushu belgilimilerge hem hökümlerge qulaq sélinglar; ulargha emel qilsanglar hayatliq tapisiler we shundaqla ata-bowiliringlarning Xudasi Perwerdigar silerge teqsim qilidighan zémin’gha kirip uni igileysiler. ■ ² Men silerge tapshuridighan Perwerdigar Xudayinglarning mushu emrlirige emel qilishinglar üçün, men silerge emr qilghan sözge héchnémini qoshmanglar hemde uningdin héchnémini chiqiriwetmenglar. ■

³ Siler öz közlrnglar bilan Perwerdigarning Baal-Péorning tüpeylidin qilghan ishlorini körgensiler; chünki Baal-Péorgha egeshkenlarning hemmisini Perwerdigar Xudayinglar aranglardin yoqatti; □ ■ ⁴ Lékin Perwerdigar Xudayinglarga ching baghlan’ghanlardin herbiringlar бүгүн’ge qeder hayat turuwatisiler.

⁵ Mana, men Perwerdigar Xudayim manga emr qilghandek, kirip igileydighan zéminda turghanda ulargha emel qilsun dep silerge belgilime hem

---

■ **4:1** Law. 19:37; 20:8; 22:31 ■ **4:2** Qan. 13:1; Pend. 30:6; Weh. 22:18 □ **4:3** «Baal-Péor» — bir xil but. «Chöl.» 25-babni körüng. «Perwerdigarning Baal-Péorning tüpeylidin qilghan ishlorini körgensiler» — «Chöl.» 25-babni körüng. ■ **4:3** Chöl. 25:4; Ye. 22:17

hökümlerni ögettim. ⁶ Siler ularni ching tutup emel qilinglar; chünki shundaq qilsanglar bu hükümlerning hemmisini anglighan xelqlerning köz aldida silerning dana we yorutulghan bir xelq ikenlikinglar ispatlinidu; ular derweqe: «Bu ulugh el derheqiqet dana hem yorutulghan bir xelq iken» — deydu. ⁷ Chünki Perwerdigar Xudayimizning bizning Uninggha nida qilghan her bir tileklirimizde bizge yéqin turghinidek, özige yéqin turghan bir Xudasi bolghan bizge oxshash bashqa bir ulugh el barmu? ■ ⁸ Men aldinglarga qoyghan mushu pütkül qanundikidek adil belgilimiler hem hükümlerge ige bolghan silerde bashqa bir ulugh el barmu?

Horebtiki ehde toghruluq eslitip-agahlandurush

⁹ Öz közünglar bilen körgen ishlarni untumasliqinglar, hetta ömrünglarning barliq künliride qelbinglardin chiqarmasliqinglar üçün özünglarga éhtiyat qilinglar we ixtlasliq bilen qelbinglarni *ézishtin* saqlanglar; shuningdek siler körgininglarni baliliringlarga we baliliringlarning balilirigha yetküzünglar; ■ ¹⁰ Siler Horeb téghida Perwerdigar Xudayinglarning aldida turghan küni Perwerdigar manga: «Xelqni Méning sözlirimni anglishi üçün yénimgha yighqin; shuning bilen ular sözlirimni öginip, yer yüzidiki barliq künliride Mendin eyminidu we balilirigha ögitidu» — dégenidi. ¹¹ Siler yéqin kélip taghning tüwide turdunglar; bu taghning oti

asmanlarning baghrighiche köyüp yetti, hemde qarangghuluq, bulutlar we sür taghni qaplidi;

■ 12 Perwerdigar otning otturisdin silerge söz qildi; siler sözlerning sadasini anglidinglar, lékin héch shekilni körmidinglar; siler peqet bir awazni anglidinglar. 13 We U shu chaghda silerge emr qilghan ehdisini, yeni «on emr»ni ayan qildi we ularni ikki tash taxtay üstige pütüti.

□ 14 We shu chaghda Perwerdigar manga emr qilip, siler deryadin ötüp igileydighan zéminda ularni ulargha emel qilishinglar üçün silerge belgilimiler hem hökümlerni ögitishni tapilidi.

15 Özünglarga nahayiti éhtiyat qilinglarki (chünki Perwerdigar Horeb téghida ot otturisdin silerge söz qilghanda héchqandaq shekilni körmigensiler), 16-18 özünglarni bulghap, meyli erkek yaki ayal süritide, meyli yer yüzidiki herqandaq haywan yaki asmanda uchidighan herqandaq qush bolsun, meyli yer yüzide herqandaq ömiligüchi haywan yaki yer astidiki sulardiki herqandaq béliq bolsun, ularning süritide héchqandaq shekil-qiyapettiki oyma butni özünglar üçün yasimanglar, 19 yaki shuningdek, béshinglarni kötürüp asmanlarga qarap, quyash, ay, yultuzlar, yeni pütkül samawî qoshunni körüp, könglünglar mayil bolup ulargha bash éqip qulluqigha kirmenglar; chünki Perwerdigar Xudayinglar bularni pütkül asman astidiki barliq

■ 4:11 Mis. 19:18 □ 4:13 «on emr» — ibraniy tilida «on söz».

xelqler üçhün orunlashturghan. □ 20 Lékin silerni bolsa Perwerdigar Öz mirasi bolghan bir xelq bolushunglar üçhün «tömür tawlash xumdani»din, yeni Misirdin élip chiqti. ■ 21 Lékin Perwerdigar silerning wejenglardin manga ghezeplinip, Perwerdigar Xudayinglar silerge miras bolush üçhün ata qilidighan yaxshi zémin toghrisida: — «Sen shu yerge kirishke Iordan deryasidin ötmeysen» dep qesem qildi. ■ 22 Shunga men mushu zéminda ölüshüm muqerrer; Iordan deryasidin ötmeymen; biraq siler bolsanglar uningdin ötüp shu yaxshi zéminni igileysiler.

23 Perwerdigar Xudayinglarning siler bilen tüzgen ehdisini untumasliqinglar, shundaqla özünglar üçhün Perwerdigar Xudayinglar silerge men'i qilghan oyma butni yaki herqandaq nersining shekil-qiyapitini yasimasliqinglar üçhün özünglarga hézi bolunglar. 24 Chünki

□ 4:19 «Perwerdigar Xudayinglar bularni pütkül asman astidiki barliq xelqler üçhün orunlashturghan» — «samawi qoshun» dégen söz (1) kün, ay we nurghunlighan yultuzlarni; (2) bular bilen munasiwetlik perishtiler yaki asmandiki rohiy küchlerni körsitidu. Tewrattin bilimizki, asmandiki yultuzlarning perishtiler we belkim asmandiki yaman küchler bilenmu munasiwiti bar («Zeb.» 147:4, «Ayup» 38:4-7, «Weh.» 12:4ni körüng). Bu ayettiki uchurgha qarighanda Xuda (1) kün, ay we yultuzlarni pütkül insaniiyetning menpeeti (yer yüzidikilerge nur we tept bérish, yoluchilar üçhün yönilishni körsitip bérish qatarliq)ni közlep yaratti; (2) ular bilen munasiwetlik bolghan samawi küchler Xudagha xas bendilerning xizmitide bolushqa teyyar turidu («Ibr.» 1:14ni körüng); (3) Xuda Özige xas bendiliridin (mushu yerde Israildin) xewer alghanda peqet perishtiler arqiliq yardemlishipla qalмай, belki özi shexsen halini soraydu. ■ 4:20 Mis. 19:5 ■ 4:21 Qan. 1:37; 3:26; 31:2; 34:4

Perwerdigar Xudayinglar hemmini yutquchi bir ot, wapasizliqqa heset qilghuchi bir Xudadur. □ ■

Ehdidin yénishning aqiwiti we uninggha itaet qilishning berikiti

²⁵ Siler perzentler, perzentinglarning perzentlirini körüp, zéminda uzaq waqit turghandin kéyin, birxil shekil-qiyapette bolghan oyma butni yasighan, shuningdek Perwerdigar Xudayinglarni renjitip uning neziride rezil bolghanni qilip özünlarni bulghighan bolsanglar, ²⁶ men asman-zéminni üstünlargha guwahchi bolushqa chaqirimen, siler Jordan deryasidin ötüp, igileydighan shu zémindin tézla pütünley yoq qilinisiler; silerning uningda yashighan künliringlar uzun bolmaydu, siler belki uningdin pütünley yoq qilinisiler. ²⁷ Perwerdigar silerni barliq xelqler arisigha tarqitidu, Perwerdigarning silerni heydishini bilen siler shu eller arisida kichik bir qalduq bolisiler. ■ ²⁸ Siler shu yerlerde turup yaghachtin yaki tashtin yasalghan, ne körelmeydighan, ne angliyalmaydighan, ne yémeydighan, ne puralmaydighan, peqet insanning qolining

□ **4:24** «Perwerdigar Xudayinglar ... wapasizliqqa heset qilghuchi bir Xudadur» — mushu «heset» Israilning Xudasigha emes, belki türlük yirginchlik butlarga ibadet qilghanliqigha qarap Muqeddes Rohning «ibadet peqet Xudaghila mensup bolush kérek» dep butlarga yaki butlarning keynide turuwatqan jin-sheytanlarga we ularning wekili bolghan saxta peyghemberlerge bolghan hesitini körsitidu. Bu téma toghruluq «kirish söz»imiznimu körüng. ■ **4:24** Mis. 20:5; 34:14; Qan. 5:9; 6:15; 9:3; Ibr.12:29 ■ **4:27** Qan. 28:62,64

yasighini bolghan ilahlarning qulluqida bolisiler. ■ ²⁹ Siler shu yerlerde Perwerdigar Xudayinglarni izdeysiler; pütün qelbinglar we pütün jéninglar bilen uni izdisenglar, uni tapisiler. ³⁰ Siler éghir azab-oqubet tartqininglarda, bu ishlarning hemmisi béshinglarga chüshkende, siler Perwerdigar Xudayinglarga yénip kélisiler we uning awazigha qulaq salisiler. ³¹ Chünki Perwerdigar Xudayinglar rehimdil bir Xudadur; U silerni tashliwetmeydu, ne halak qilmaydu, ne ata-bowiliringlar bilen qesem ichip tüzgen ehdisini héch untumaydu.

³² Emdi, silerdin ilgiri, Xuda insanni yer yüzide yaratqan künidin tartip ötkén künler toghruluq sürüshte qilinglar, shundaqla asmanlarning bir chétidin yene bir chétigiche sürüshte qilinglarki, mushuninggha oxshash ulugh bir ish bolup baqqanmu? Uninggha oxshash bir ishni anglap baqqanmu? ³³ Silerge oxshash, Xudaning ot ichidin chiqqan awazini anglap tirik qalghan bashqa bir xelq barmu?

³⁴ Perwerdigar Xudayinglar köz aldinglarda siler üçün Misir zéminida qilghanliridek, qiyin sinaqlar bilen, möjjizilik alametler bilen, karametler bilen, urush bilen, küchlük qol hem uzitilghan bilek bilen we dehshetlik wehimiler bilen silerdin bashqa bir xelqni yat bir elning arisidin chiqirip Özige xas qilish üçün kélip

---

■ 4:28 Zeb. 115:4-7; 135:15-17

urunup baqqanmu? □ ³⁵ Perwerdigarlar Xudadir, uningdin bashqa birsi yoqtur, dep bilishinglar uchün siler bu *ulugh* ishlarni körüşke muyesser qilin'ghansiler. ■ ³⁶ Silerge telim bérish uchün U asmanlardin silerge Öz awazini anglatti; U yer yüzide Özining ulugh otini körsetti; siler shu otning otturisidinmu uning awazini angildinglar.

³⁷ Uning üstige, ata-bowiliringlarga baghligan muhebbiti tüpeylidin hemde ularning keyinki ewladlirini tallighanliqi uchün, U silerni Misirdin shexsen Özi zor qudriti bilen qutquzup chiqardi; □ ■ ³⁸ U shuningdek silerning aldinglardin özünglardin köp we küchlük bolghan ellerni zéminidin heydep, silerni uninggha kirgüzüp, uni bügünki kündikidek silerge miras qilish uchünmu shundaq qilghandur. ³⁹ Shunga bügün shuni bilip qoyunglarki we könglünglarni shuninggha bölünglarki, Perwerdigar yuqiridiki asmanlarda bolsun, astidiki yer-zéminda bolsun Xudadir; Uningdin bashqa hécbiri yoqtur. ⁴⁰ Shuningdek silerning we keyinki balilar-ewladliringlarning ehwali yaxshi bolush uchün, Perwerdigar Xudayinglar silerge ata qilidighan zéminda

□ **4:34 «...kélip urunup baqqanmu?»** — «kélip» dégen söz Xudaning xelqini qutquzush uchün Özi shexsen kelgenlikini körsitidu. **«...dehshetlik wehimiler bilen silerdin bashqa bir xelqni ... Özige xas qilish uchün kélip urunup baqqanmu?»** — bashqa birxil terjimisi: «...dehshetlik wehimiler bilen bashqa bir xelqni... özige xas qilishi uchün kélip urunup baqqan bir ilah barmu?». ■ **4:35** Qan. 32:39; Yesh. 45:5,18,22; Mar.12:29,32 □ **4:37 «ularning keyinki ewladlirini»** — ibraniiy tilida «uning keyinki neslini». «shexsen Özi» — ibraniiy tilida «Özining yüzi bilen». ■ **4:37** Mis. 13:3,9,14

künliringlarni uzun, hetta menggülik qilish üçün men bügünki künde silerge tapilawatqan Uning belgilimiliri we emrlirini tutunglar».

Musa peyghember «panahliq sheher»lerni ayrip békitidu ••• Tepsilatlıri «Chöl.» 35:6-34de körsitilidu

⁴¹ Andin Musa Iordan deryasining sherqiy teripide üç sheherni ayrip békitti; ■ ⁴² meqsiti, héchqandaq öch-adawiti bolmay, tasadipiy qoshnisini öltürüp qoysa, öltürgen kishi shu yerlerge, yeni shu sheherlerdin birige qéchip bérip aman-ésen qélishtin ibaret idi. ⁴³ Bu sheherler bolsa: — Rubenlerning zéminidin chöl-bayawandiki Bezer, Gamlarning zéminidin Giléadtiki Ramot, Manassehlerning zéminidin Bashandiki Golandin ibaret idi. ■

Ehdining qayta jakarlinishi

⁴⁴ Musa Israillarning aldigha qoyghan qanun mana töwendikidek: —

⁴⁵ (bular bolsa Israillar Misirdin chiqqanda Musa *peyghember* ulargha jakarlighan agah-guwahlar, belgilimiler hem hökümlerdur; ⁴⁶ Musa we Israillar Misirdin chiqqanda Amoriylarning Heshbon shehiride turushluq padishahi Sihonni öltürgenidi; Musa bu emrlerni Sihonning zéminida, Iordan deryasining sherq teripide, Beyt-Péorning udulidiki wadida Israillargha jakarlighan. □ ■ ⁴⁷ Shu chaghda Israillar *Sihonning* we Bashanning padishahi Ogning

■ 4:41 Chöl. 35:6,14 ■ 4:43 Ye. 20:8 □ 4:46 «sherq teripide» — ibraniy tilida «bu teripide». ■ 4:46 Chöl. 21:24; Qan. 1:4

zémimini, yeni Iordan deryasining kün pétish teripidiki Amoriylarning ikki padishahining zéminimu igiligenidi; ■ ⁴⁸ ularning zémini Arnon deryasining qirghiqidiki Aroerdin tartip Sion (yeni Hermon) téghighiche, ⁴⁹ shundaqla Iordan deryasining sherq teripidiki pütkül Arabah tüzlengliki we Pisgah téghining baghrigha joylashqan «Tüzlengliktiki déngiz»ghiche idi).□

5

Ehdige sherh bérish — kirish söz

¹ Shuning bilen Musa pütkül Israilni chaqirip ulargha mundaq dédi: — «I Israil, men bügün qulaqliringlarga anglitiwatqan bu belgilimilerge hem hökümlerge qulaq sélinglar, ularni ögininglar, ulargha emel qilishqa köngül bölünglar!

² Perwerdigar Xudayimiz biz bilen Horeb téghida ehde tüzdi. ■ ³ Bu ehdini Perwerdigar atabowilirimiz bilen tüzgen emes, belki biz bilen, yeni bügünki künde tirik qalghan bizler bilen tüzdi.

⁴ Taghda ot ichide turup Perwerdigar siler bilen yüz turane sözleshkenidi ⁵ (shu chaghda silerge Perwerdigarning söz-kalamini jakarlash üçün men siler we Perwerdigarning otturisida turghanidim; siler otning aldida qorqup, taghqa chiqishni xalimidnglar).■

■ 4:47 Chöl. 21:33; Qan. 3:3 □ 4:49 «Tüzlengliktiki déngiz» — mushu yerde «Ölük Déngiz»ni körsitidu. ■ 5:2 Mis. 19:5 ■ 5:5 Mis. 19:16; 20:18

On emr

⁶ U mundaq dédi: — «Men séni Misir zéminidin, yeni «qulluq makani»din chiqarghan Perwerdigar-ing Xudadurmen.■

⁷ Séning Mendin bashqa héchqandaq ilahing bol-maydu.

⁸ Sen özüng üçhün meyli yuqiridiki asmanda bol-sun, meyli töwendiki zéminda bolsun, yaki yer astidiki sularda bolsun, herqandaq nersining qiyapitidiki héchqandaq oyma shekilni yasima; □

⁹ Sen bundaq nersilerge bash urma yaki ularning qulluqigha kirme. Chünki Menki Perwerdigar Xudaying wapasizliqqa heset qilghuchi Xudadur-men. Mendin nepretlen'genlarning qebihliklerini özlirige, oghullirigha, hetta newre-chewrilirigiche chüshürimen. □ ■ ¹⁰ Emma Méni söyidighan we emlirimni tutidighanlarga ming ewladighiche özgermes méhribanliq körsitimen.□

¹¹ Perwerdigar Xudayingning namini qalaymiqan tilgha alma; chünki kimdekim namini qalaymiqan tilgha alsa, Perwerdigar uni gunahkar hésablimay

---

■ **5:6** Mis. 20:2-21; Zeb. 81:10 □ **5:8** «**özüng üçhün ... sheklide... yasima**» — bu emrning közde tutqini ademler choqunush meqsitide yasighan herqandaq shekillerdur. Bashqa meqsetler bilen yasighan shekiller toghruluk söz yoq. □ **5:9** «**Mendin nepretlen'genlarning qebihliklerini özlirige, oghullirigha, hetta newre-chewrilirigiche chüshürimen**» — bu muhim söz toghruluq «Misirdin chiqish»tiki «qoshumche söz»imizni (20:5, 34:7 toghruluq), shundaqla «Ezakiyal»diki «qoshumche söz»imizni (18-, 33-bablar toghruluq) körüng. ■ **5:9** Mis. 20:5; 34:7,14; Yer. 32:18 □ **5:10** «**ming ewladighiche...**» — eslide «minglighan ewladighiche...». Ayetning bashqa birxil terjimisi: — «Emma Méni söyidighan we emlirimni tutidighan minglighanlirigha özgermes méhribanliq körsitimen». Biraq 7:9ni körüng.

qalmaydu.■

¹² Perwerdigar Xudaying sanga emr qilghandek shabat künini muqeddes dep bilip tut, uninggha emel qil. ■ ¹³ Alte kün ishlep barliq ishlir- ingni tügetkin; ¹⁴ lékin yettinchi küni Perwerdi- gar Xudayinggha atalghan shabat künidur. Sen shu küni héchqandaq ish qilmaysen; meyli sen yaki oghlung bolsun, meyli qizing, meyli qulung, meyli dédiking, meyli buqang, meyli éshiking, meyli herqandaq bashqa ulighing, yaki sen bilen bir yerde turuwatqan musapir bolsun, héchqandaq ish qilmisun; shuning bilen qulung we dédiking sendek aram alalaydu. □ ¹⁵ Sen özüngning es- lide Misir zéminida qul bolghanliqingni, Perw- erdigar Xudaying küchlük qoli we uzatqan biliki bilen séni shu yerdin chiqarghanliqini ésingde tut; shu sewebtin Perwerdigar Xudaying sanga shabat künini tutushni emr qilghan.

¹⁶ Perwerdigar Xudaying sanga emr qilghandek ata-anangni hörmét qil. Shundaq qilsang Perw- erdigar Xudaying sanga ata qilmaqchi bolghan zéminda uzun ömür körisen, haling yaxshi bolidu.■

¹⁷ Qatilliq qilma.■

¹⁸ Hem zina qilma.■

¹⁹ Hem oghriliq qilma.

²⁰ Hem qoshnang toghruluq yalghan guwahliq

■ **5:11** Law. 19:12; Mat. 5:33 ■ **5:12** Yar. 2:2; Mis. 23:12;

35:2; Law. 23:3; Ez. 20:12; Ibr. 4:4 □ **5:14** «shabat küni»

— ibraniiy tilida «shabat» we «yettinchi» dégenler ahangdash söz. «sen bilen bir yerde turuwatqan» — ibraniiy tilida «derwaziliring ichide turuwatqan» dégen söz bilen ipadilinidu. ■ **5:16** Law.

19:3; Mat. 15:4; Luqa 18:20; Ef. 6:2, 3 ■ **5:17** Mat. 5:21; Luqa

18:20; Rim. 13:9 ■ **5:18** Luqa 18:20

berme. □

²¹ Hem qoshnangning ayalini teme qilma we ne uning öyi, uning étizi, uning quli, ne uning dédiki, ne uning kalisi, ne uning éshikige yaki qoshnangning herqandaq bashqa nersisige kóz qiringni salma». ■

²² — bu sözlerni Perwerdigar taghda, ot, bulut we sürlük qarangghuluq ichidin küchlük awazi bilen silerning pütkül jamaitinglarga éytqan we ulargha héch bashqa sözlerni qoshmighan; u ularni ikki tash taxtaygha pütüp manga tapshurdi. ■

²³ We shundaq boldiki, qarangghuluqtin chiqqan awazni anglighiniglarda we otluq tagh köyginide siler, yeni qebile bashliqliringlar we aqsaqalliringlar yéningha kélip: —

²⁴ «Mana, Perwerdigar Xudayimiz öz shan-sheripi we ulughluqini ayan qildi we biz uning awazini ot otturisdin angliduq, shuning bilen biz бүгүнki күнде Xuda insanlar bilen sözleshken bolsimu, ularning tirik qalghanliqini körduq. ²⁵ Emdi biz jénimizgha tewekkül qilishimizning néme hajiti? Chünki mushu dehshetlik ot bizni yutuwétidu. Eger biz Perwerdigar Xudayimizning awazini anglawersek ölüp kétimiz. ²⁶ Chünki et igiliridin hayat igisi Xudaning otning otturisdin sözligen awazini anglap, bizdek tirik turuwatqanlardin kim bar? ■ ²⁷ Sen özüng Perwerdigar Xudayimizgha yéqinliship, uning sözligenlirining hemmisini anglighin; andin Perwerdigar Xuday-

□ **5:20** «Qoshnang toghruluq yalghan guwahliq berme» — Tewrat-Injil boyiche «qoshnang» Xuda bizning yénimizgha yéqin qilghan herbir ademni kórsitidu. ■ **5:21** Rim. 7:7 ■ **5:22** Qan. 9:10, 11 ■ **5:26** Qan. 4:33; Hak. 13:22

imiz sanga sözligenlirining hemmisini bizge éytip bérisen; shuning bilen biz uni anglap emel qilimiz» — dédinglar.■

²⁸ Perwerdigar silerning bu manga éytqan sözliringlarni anglap manga: «Bu xelqning sanga éytqan sözlirini anglidim; ularning barliq éytqan sözliri durustur. ²⁹ Kashki ularda Mendin qorqup, emrlirimni izchil tutidighan bir qelb bolsidi, ularning hali we baliliringning hali menggüge yaxshi bolatti! ³⁰ Sen béríp ulargha: «Chédiringlarga qaytinglar» — dégin. ³¹ Sen bolsang yénimda turghin; Men séning ulargha ögitishing kérek bolghan emrler, belgilimiler we hökümlerning hemmisini sanga éytip bérimen; shuning bilen ular Men ulargha tewelik qilip bérídighan zéminda turup bulargha emel qilidighan bolidu.

³² Emdi Perwerdigar Xudayinglar silerge emr qilghandek qilishqa köngül bölünger; uningdin ong we solgha taymanlar! ³³ Perwerdigar Xudayinglar silerge emr qilghan barliq yollirida ménginglar; shundaq qilsanglar hayatliq tépip, halinglar yaxshi bolidu we siler igidarchiliq qilidighan zéminda turup künliringlar uzun bolidu».□

6

Xudaning ehdisining jewhiri — Uning emrlirige

■ 5:27 Mis. 20:19; Ibr. 12:19 □ 5:33 «...hayatliq tépip, **halinglar yaxshi bolidu**» — Xudaning barliq emrliri bu meqsettidur. Bu téma «Qanun Sherhi»diki köp yerlerde körülidighan bir témidur.

emel qilishning bext-berikiti

¹ «Mana, bular Perwerdigar manga siler *deryadin* ötüp igileydighan zéminda turghininglarda ulargha emel qilishinglar üçün silerge ögitishni tapilighan emrler, belgilimiler hem hökümlerdur:

² (shuning bilen siler, yeni sen özüng, oghlung we newreng barliq tirik künliringlarda Perwerdigar Xudayinglardin qorqup, men silerge tapilawatqan uning barliq belgilime we emrlirini tutisiler, shundaqla uzun künlerni körisiler. ³ Sen, i Israil, ularni anglap emel qilishqa köngül qoyunglar; shuning bilen ata-bowiliringlarning Xudasi Perwerdigar silerge déginidek, süt bilen hesel éqip turidighan munbet zéminda turup, halinglar yaxshi bolidu we saninglar intayin köpiyidu): —

⁴ — Anglanglar, ey Israil: — Perwerdigar Xudayimiz, Perwerdigar bir birliktur; □ ■ ⁵ sen Perwerdigar Xudayingni pütün qelbing bilen, pütün jéning bilen we pütün küchüng bilen söygin.■

⁶ Men sanga bugün tapilighan bu sözler qelbingde bolsun; ⁷ Sen ularni baliliringgha singdürüp öget, meyli öyde olturghanda, yolda mangghanda, ornungda yatqanda we ornungdin turuwatqanda her waqit ular toghruluq

---

□ **6:4** «Perwerdigar Xudayimiz, Perwerdigar bir birliktur» — «**birlik**» dégen söz ibraniy tilida «eqad» déyilidu. Bu söz adette ikki yaki birnechche nersining bir gewdilikini bildüridu («Yar.» 2:24, «Mis.» 24:3 qatarliqlar). Bashqa bir xil terjimisi: «Perwerdigar Xudayimizdur, Perwerdigar birdur». ■ **6:4** Qan. 4:35; Mar. 12:29; Yuh. 17:3; 1Kor. 8:4, 6 ■ **6:5** Qan. 10:12; Mat. 22:37; Luqa 10:27

sözligin; ■ ⁸ ularni qolunggha *esletme*-belge qilip téngiwal, péshanengge qashqidek simwol qilip ornitiwal; ⁹ Sen ularni öyüngdiki késhekliringge we derwaziliringgha pütüzgin.

¹⁰ We Perwerdigar Xudaying séni qesem qilip atabowiliringgha, yeni Ibrahim, Ishaq we Yaqupqa wede qilghan zéminni sanga ata qilish üçün séni uninggha bashlighanda, — özüng qurmighan ulugh we ésil sheherlerge, ¹¹ özüng bisatliq qilmighan alliqachan ésil bisatliq qilin'ghan öylerge, özüng kolimighan, alliqachan kolan'ghan quduqlargha, özüng tikmigen üzümzarlar we zeytunzarlarga muyesser qilinishing bilen sen yep toyun'ghandin kéyin, ■ ¹² — eyni chaghda séni Misir zéminidin, yeni «qulluq makani»din chiqarghan Perwerdigarni untushtin hézi bol.

¹³ Sen Perwerdigar Xudayingdin qorqqin, ibaditide bolghin we qesem qilsang uning nami bilenla qesem ichkin. ■ ¹⁴ Siler bashqa ilahlar, yeni etrapingdiki ellerning ilahlirini qet'iy izdimenglar; ¹⁵ Chünki aranglarda turuwatqan Perwerdigar Xudaying wapasizliqqa heset qilghuchi Tengridur. *Eger shundaq qilsang* Perwerdigar Xudayingning ghezipi sanga qozghilip, U séni yer yüzidin yoqatmay qalmaydu.

¹⁶ Siler Perwerdigar Xudayinglarni Massahta sinighandek Uni sinimanglar. □ ■ ¹⁷ Perwerdigar Xudayinglarning emrlirini, silerge tapilighan

---

■ **6:7** Qan. 4:9; 11:19 ■ **6:11** Qan. 8:9,10 ■ **6:13** Qan. 10:20; Mat. 4:10; Luqa 4:8 □ **6:16** «Siler Perwerdigar Xudayinglarni Massahta sinighandek Uni sinimanglar» — «Mis.» 17:2-7ni körüng. «Massah» dégenning menisi «sinash». ■ **6:16** Mis. 17:2; Chöl. 20:3; Mat. 4:7; Luqa 4:12

guwah-hökümliri we belgimilirini köngül qoyup tutunglar.

18 Perwerdigar Xudayinglarning neziride durus we yaxshi bolghanni qilinglar; shundaq qilghanda halinglar yaxshi bolidu we Perwerdigar ata-bowiliringlarga bérishke qesem qilghan zémin'gha kirip uni igileysiler, 19 shundaqla Perwerdigar wede qilghandek barliq dühmenliringlarni aldinglardin heydep chiqiriwétisiler.

Kéyinki dewrlerni eslitish

20 Kelgüside oghlung sendin: — «Perwerdigar Xudayimiz silerge tapilighan agah-guwah, belgilime hem hökümler néme?» dep sorisa, 21 sen oghlunggha mundaq deysen: «Biz eslide Misirda Pirewnning qulliri ikenmiz; biraq Perwerdigar bizni Misirdin küchlük bir qol bilen chiqarghan. 22 Perwerdigar köz aldimizda ulugh hem dehshetlik möjizilik alametler we karametlerni körsitip, Pirewnning üstige hem uning barliq ailisidikilerning üstige chüshürdi; 23 U ata-bowilirimizgha qesem ichip wede qilghan zéminni bizge ata qilip, uninggha bizni bashlap kirishke shu yerdin yéteklep chiqarghan. 24 Perwerdigar bizge bu barliq belgilimilerni tutushni, Perwerdigar Xudayimizdin qorqushni tapilighan; U halimizning daim yaxshi bolushi we bizning бүgүnkidek tirik saqlan'ghandek, Uning panahida bolushimiz üçün shundaq tapilighandur; 25 we Perwerdigar Xudayimizning aldida u bizge tapilighandek bu

barliq emrlerge emel qilishqa köngül bölsek bu biz üçün heqqaniylik bolidu».

7

Butperes el-milletlarni zémindin yoqitish

¹ Perwerdigar Xudaying séni hazir igileshke kétéwatqan zémin'gha bashlap kirgüzgendin kéyin, aldingdin köp yat el-milletlarni, yeni Hittiylar, Girgashiylar, Amoriylar, Qanaaniylar, Perizziylar, Hiwiylar, Yebusiylarni — sendin küchlük el-milletlarni heydiwétidu. ■ ² Emdi Perwerdigar Xudaying aldingda ularni qolunggha tapshurushi bilen sen ulargha hujum qilghiningda, sen ularni teltöküs yoqitishing kérek; ular bilen héch ehde tüzishingge we ulargha héch rehim qilishinggha bolmaydu.

□ ■ ³ Séning ular bilen nikahlishishinggha bolmaydu; sen qizingni ularning oghullirigha bérishinggimu we ularning qizini oghlunggha élip bérishinggimu bolmaydu; ■ ⁴ chünki ular oghlungni Manga egishishtin éziqturidu we shuning bilen oghulliring bashqa ilahlargha choqunidu; u chaghda Perwerdigarning ghezipi silerge qozghilip, silerni tézla yoqitidu.

⁵ Sen ulargha shundaq muamile qilghinki, ularning qurban'gahlirini buzuwétinlar, but

■ **7:1** Qan. 31:3 □ **7:2** «...ulargha héch rehim qilishinggha bolmaydu» — bu emr (we uninggha oxshap kétédighan bashqa barliq emrler) toghruluq «qoshumche söz»imizni körüng. ■ **7:2** Mis. 23:32; 34:15; Chöl. 33:52; Ye. 11:11 ■ **7:3** Mis. 34:16; 1Pad. 11:2

tüwrüklerini chéqiwétinglar, asherah butlirini késiwétinglar we oyma butlirini ot bilen köydürüwétinglar; □ ■ ⁶ chünki siler Perwerdigar Xudayinglarga pak-muqeddes bir xelqtursiler; Perwerdigar Xudayinglar silerni yer yüzidiki barliq bashqa xelqlerdin üstün qilip, Özige xas bir xelq bolushqa talliwalghan. ■ ⁷ Perwerdigarning silerge méhir chüshüp silerni talliwalghini silerning bashqa xelqlerdin köp bolghanliqinglar üçün emes, emeliyette siler barliq xelqler arisida eng az idinglar, ⁸ Perwerdigarning silerni söygini sewebidin we ata-bowiliringlar aldida bergen qesimige sadıq bolghanliqi üçün Perwerdigar silerni küchlük qol bilen qutquzup, hörlük bedili tölep «qulluq makani»din, yeni Misir padishahi Pirewnning qolidin chiqarghan. □ ■ ⁹ Shunga siler Perwerdigar Xudayinglarning berheq Xuda, wediside turghuchi Tengri ikenlikini bilishinglar kérek; U Özini söyüp, emrlirini tutqanlarga ming dewrgiche özgermes méhir körsitip ehdiside turghuchidur; ■ ¹⁰ lékin Özige öchmenlarning ishlerini öz béshigha ochuq-ashkare chüshürüp, ularni yoqitidu; Özige öchmenlarning herbirige özi qilghan ishlerini ularning béshigha ochuq-ashkare qayturushqa hayal qilmaydu. ■ ¹¹ Siler

---

□ **7:5** «asherah» — «ayal butlar», belkim butpereslikke béghishlan'ghan derekliklerdur. Dereklar belkim but sheklide oyulghan yaki neqishlen'gen bolushi mumkin. ■ **7:5** Mis. 23:24; 34:13; Qan. 12:2, 3 ■ **7:6** Mis. 19:5; Qan. 4:20; 14:21; 26:18; 28:9; 1Pét. 2:9 □ **7:8** «hörlük bedili tölep...chiqarghan» — mushu sirliq sözler toghruluq «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz. ■ **7:8** Qan. 10:15 ■ **7:9** Mis. 20:5; Qan. 5:9 ■ **7:10** Nah. 1:2

Men bugün silerge tapilghan emr, belgilimiler hem hökümlerge emel qilish üçün ularni ching tutunglar.

Ehdini tutushning bext-beriketliri

¹² Choqum shundaq boliduki, bu belgilimilerge qulaq sélip, köngül qoyup emel qilisanglar, Perwerdigar Xudayinglar ata-bowiliringlarga qesem bilen wede qilghan ehde we méhirni silerge körsitip turidu; ■ ¹³ Séni söyüp beriketlep, ata-bowiliringgha qesem bilen sanga bérishke wede qilghan zéminda turghuzup köpeytidu; shu yerde perzentliringni, yer-tupriqingdiki mehsulatlarni, bughdiyngni, yéngi sharabingni, zeytun méyingni, kaliliringning neslini we qoyliringning qozilirini beriketlep köpeytidu. □

¹⁴ Sen barliq ellerdin ziyade bext-beriket körisen; arangda, er-ayal yaki mal-charwang arisida héch tughmasliq bolmaydu; □ ■ ¹⁵ Perwerdigar sendin barliq késellerni néri qilidu we sen özüng körgen Misirdiki dehshetlik wabalardin héchqaysisini üstüngge salmaydu, belki sanga öch bolghanlarga salidu.

■ **7:12** Law. 26:3; Qan. 28:1 □ **7:13** «perzentliring» — mushu yerde ibraniiy tilida «baliyatquning méwisi» bilen ipadilinidu.

□ **7:14** «sen **barliq ellerdin ziyade bext-beriket körisen...**» — mushu yerde «sen» dégen söz Xuda pütkül Israilni bir ademdek körüp, ulargha bir gewde süpitide sözleydu. «**arangda, er-ayal yaki mal-charwang arisida...**» — ibraniiy tilida «arangda, meyli erkekler meyli ayallarda yaki mal-charwang arisida....». ■ **7:14** Mis. 23:26

Aranglardiki barliq butpereslik iz-qalduqlirini yoqitish kérek

¹⁶ Sen Perwerdigar sanga tapshurghan barliq xelqlarni yoqitishing kérek; sen ularni körgende, ulargha héch rehim qilmasliqning kérek, sen ularning ilahlirining qulluqigha kirmeslikning kérek; eger shundaq qilsang, bu ish sanga qiltaq bolidu. □ ¹⁷ Eger sen könglüngde: «Bu eller mendin küchlük; men qandaq qilip ularni zéminidin qoghliwételeymen?» — déseng, ¹⁸ ulardin qorqma; Perwerdigar Xudayingning Pirewn hem barliq Misirliqlarni qandaq qilghanliqini esligin, ¹⁹ — yeni Perwerdigar Xudaying séni shu yerdin chiqirish üçün wasite qilghan, öz közüng bilen körgen dehshetlik höküm-sinaqlar, möjizilik alametler we karametler, küchlük qol we sozulghan bilekni mehkem ésingde tut; Perwerdigar sen qorquwatqan barliq xelqnuimu shundaq qilidu. ■ ²⁰ Uning üstige Perwerdigar Xudaying taki ularning sendin yoshurun'ghan qalduqliri yoqitilghuche ularning arisigha sériq herilerni ewetidu; □ ■ ²¹ Sen ulardin qorqmasliqning kérek; chünki Perwerdigar Xudaying arangdidur; U ulugh we dehshetlik bir ilahdur. ²² Perwerdigar Xudaying shu ellerni aldingdin peydinpey heydeydu; sen ularni biraqla yoqitiwételmeysen; biraqla yoqitiwetken teqdirdimu, daladiki haywanlar köpiyip, üstüngge

□ **7:16** «...ularni körgende, **kulargha héch rehim qilmasliqning kérek...**» — ibraniy tilida «séning közüng ularni héch ayimisun...».

■ **7:19** Qan. 4:34; 29:3 □ **7:20** «**sériq here**» — adettiki heridin téximu chong we chaqqaq bixil herini körsitishi mumkin. ■ **7:20** Mis. 23:28; Ye. 24:12

basturup kélishi mumkin.

²³ Lékin aldinggha ilgirilep mangghiningda Perwerdigar Xudaying ularni qolunggha tapshuridu we ularni parakende qilip, yoqitilghuche dekke-dükkige salidu. ²⁴ U ularning padishahlirini qolunggha tapshuridu, sen ularning namlirini asman astidin yoq qilisen; ularni yoqatquche héchbir adem aldingda turalmaydu. ²⁵ Siler ularning oyma butini ot bilen köydürüwétinglar; köz qiringlarni shularning üstidiki altun-kümüşhke salmanglar, ularni almanglar; bolmisa u silerge qiltaq bolidu; chünki u Perwerdigar Xudaying aldida yirginchlik bir nersidur. ²⁶ Sen héchqandaq yirginchlik nersini öyüngge élip kelme; bolmisa sen uninggha oxshash lenetlik nerse bolup qalisen; sen uningdin qattiq yirgen, uninggha mutleq nepretlen; chünki u lenetlik bir nersidur.

8

Perwerdigarning teminatlirini eslesh

¹ Men silerge бүгүн tapilghan bu barliq emrlerge emel qilishqa köngül qoyunglar; shundaq qilghanda siler hayat bolisiler, köpiyisiler we Perwerdigar ata-bowiliringlarga qesem qilip wede qilghan zémin'gha kirip uni igileysiler. ² Perwerdigar Xudaying séni töwen qilip, könglüngde néme barliqini, uning emrlirini tutidighan-tutmaydighanliqingni biley dep séni sinash üçün bu qiriq yil chöl-bayawanda yétekligen yolni esligin. ³ Derweqe u séni töwen

qilip, séni ach qoyup, sen eslide bilmeydighan, shundaqla ata-bowiliring körüp baqmighan «manna» bilen ozuqlandurghan; U sanga insan peqet yémeklik bilenla emes, belki Perwerdigar Xudayingning aghzidin chiqqan barliq sözliri bilenmu yashaydighanliqini bildürüş üçün shundaq qildi. □ ■⁴ Bu qiriq yilda kiyim-kéchiking konirimidi, putung ishship ketmidi. ■⁵ Sen shuni bilip qoyghinki, adem öz oghlını terbiyiligendek, Perwerdigar Xudaying séni terbiyileydu; □⁶ Shunga sen Uning yollirida méngip we Uningdin qorqup, Perwerdigar Xudayingning emrlirini tutqin. ⁷ Chünki Perwerdigar Xudaying séni yaxshi bir zémin'gha — ériq-éqinliri, bulaqliri we jilgha-dönglerde urghup chiqidighan ulugh suliri bar bir zémin'gha — ⁸ bughday we arpa, üzüm talliri, enjür derexliri we anarliri bar bir zémin'gha, zeytun derexliri we hesel bar bir zémin'gha, ⁹ — sen héchnémidin kemlik tartmay ozuqluq yeydighan bir zémin'gha — tashliri tömür, taghliridin mis kolaydighan bir zémin'gha yéteklep kiridu; ¹⁰ sen shu yerde yep toyunisen we Perwerdigar Xudaying sanga ata qilghan shu yaxshi zémin üçün uninggha teshekkür-medhiye éytisen.■

¹¹ Men sanga бүгүн tapilghan Perwerdigar

□ **8:3** «manna» — bu ish toghruluq «Mis.» 16-babni körüng. «... Xudayingning aghzidin chiqqan barliq sözliri» — ibraniy tilida «...Xudayingning aghzidin barliq chiqqanliri». Oqurmenlerning éside barki, Adem'ata eslide «Xudaning nepisi» bilen hayatqa érishti. ■ **8:3** Mis. 16:14,15; Mat. 4:4; Luqa 4:4 ■ **8:4** Qan. 29:6; Neh. 9:21 □ **8:5** «Sen shuni bilip qoyghinki...» — ibraniy tilida «Sen qelbingde shuni bilginki...» ■ **8:10** Qan. 6:11,12

Xudayingning emrliri, belgilimiliri hem hökümlirini tutmasliqtin, Uni untup qélishdin hézi bol; ¹² bolmisa, sen yep toyun'ghandin kéyin, ésil öylerni qurup ularda olturaqlashqandin kéyin, ¹³ kala-qoy padiliring köpiyip, altun-kümüşhüng, shundaqla séning barliqing köpeygendin kéyin, ¹⁴ könglüng meghrurlinip séni Misir zéminidin, yeni «qulluq makani»din chiqirip qutquzghan Perwerdigar Xudayingni untuysen; ¹⁵ (U séni bipayan we dehshetlik chöl-bayawandin, yeni zeherlik yılanlar we chayanlar qaplap ketken, susirap qaghjirap ketken bir chöl-bayawandin yéteklep chiqqan, shu yerde sanga chaqmaq téshidin su chiqirip bergen, □ ■ ¹⁶ séni özini töwen tutsun dep sinap, sanga axir rahet-beriket körsitish üçün chöl-bayawanda ata-bowiliring körüp baqmighan «manna» bilen ozuqlandurghan) ■ ¹⁷ — eger uni untusang, könglüngde: «Öz küchüm, öz qolumning qudriti méni mushu döletke érishtürgen» déyishing mumkin. ¹⁸ Shunga Perwerdigar Xudayingning Özi séni döletke érishtürgüchi qudretni bergüchi ikenlikini eslep, Uni ésingde tut; shuning bilen u ata-bowiliringgha qesem qilip wede qilghan ehдини бүгünki күндикидек mehkem qilidu. ¹⁹ Eger sen Perwerdigar Xudayingni qachaniki untusang, bashqa ilahlargha egeshseng, ularning qulluqida bolup ulargha bash ursang, men silerge бүгүн shu agahni béreyki,

□ **8:15** «zeherlik yılanlar...» — ibraniy tilida «otluq yılanlar».

■ **8:15** Mis. 17:6; Chöl. 20:11; Zeb. 78:15-16; 114:8 ■ **8:16** Mis. 16:14,15

shundaq boliduki, siler teltöküs halak bolisiler. ²⁰ Perwerdigar köz aldinglarda yoqitiwatqan ellerdek silermu yoqitilisiler; chünki siler Perwerdigar Xudayinglarning awazigha qulaq salmighansiler.

9

Xudaning ellerni Qanaan zéminidin heydishining sewebi

¹⁻² Angla, i Israil! Sen bügün özüngdin chong we küchlük ellerge ige bolush üçün, sépilliri asman'gha taqishidighan chong sheherlerni igilesh üçün, Anakiylarni qoghlap chiqirish üçün Iordan deryasidin ötisen (sen ularni bilisen, ular toghruluq «kim Anakiylar aldida turalisun!» dep anglighansen). ■ ³ Sen bügünki künde shuni bilip qoyghinki, séning aldingda mangghuchi Perwerdigar Xudayingning Özidur, U yalmap yutquchi ottur; u mushu ellerni halak qilidu, aldingda ularni tézdin yiqitidu; sen ularning tewelikini igilep, Perwerdigar sanga éytqandek ularni tézdin yoqitisen. ■ ⁴ Perwerdigar ularni aldingdin heydigende sen könglüngde: «Heqqaniyliqim sewebidin Perwerdigar méni zéminni igilesh üçün uningha yéteklep kirdi» démigin; belki shu ellerning rezilliki tüpeylidin Perwerdigar séning aldingda ularni teelluqatidin mehrum qilidu. ⁵ Sen ularning zéminigha kirip uni igilishing séning heqqaniy bolghanliqingdin yaki könglüngning durusluqidin

■ 9:1-2 Chöl. 13:32,33

■ 9:3 Qan. 4:24; Ibr. 12:29

emes, belki bu ellarning rezillikidin we Perwerdigar ata-bowiliring Ibrahim, Ishaq we Yaqupqa qesem qilghan sözige emel qilish üçünmu Perwerdigar Xudaying ularni séning aldingda teelluqatidin mehrum qilidu. ■ ⁶ Emdi shuni bilip qoyghinki, Perwerdigar Xudaying bu yaxshi zéminni sanga miras qilghini séning heqqaniyliqingdin emes, chünki sen esli boyni qattiq bir xelqsen.

Israilning jahilliqi

⁷ Emdi séning chöl-bayawanda Perwerdigar Xudayingni qandaq ghezeplendürgenlikingni ésingde tutqin — Uni untuma. Sen Misir zéminidin chiqqan kündin béri taki bu yerge kelgüche Perwerdigargha asiyliq qilip kelding. ■ ⁸ Siler Horeb téghida Perwerdigarni ghezeplendürgen we Perwerdigar silerge achchiqlinip, silerni halak qilmaqchi boldi. ■ ⁹ Shu chaghda men tash taxtaylarni, yeni Perwerdigar siler bilen tüzgen ehde taxtaylirini tapshuruwélishe üçün taghqa chiqqanidim; men taghda qiriq kéche-kündüz turdum (men ne tamaq yémidim, ne su ichmidim); ■ ¹⁰ Shuning bilen Perwerdigar manga Öz barmiqi bilen pütken ikki taxtayni tapshurdi; ularda Perwerdigar taghda ot ichide silerge sözligen chaghda, jamaet yighilghan küni éytqan barliq sözler pütülgenidi. □ ■ ¹¹ We shundaq boldiki, qiriq kéche-kündüz ötüp,

■ **9:5** Yar. 12:7; 13:15; 15:7; 17:8; 26:4; 28:13   ■ **9:7** Mis. 14:11; 16:2; 17:2; Chöl. 11:4   ■ **9:8** Mis. 32:4; Zeb. 106:19-21   ■ **9:9** Mis. 24:18; 34:28   □ **9:10** «Öz barmiqi bilen pütken...» — ibraniy tilida «Xudaning barmiqi bilen pütken».   ■ **9:10** Mis. 31:18

Perwerdigar munga ikki tash taxtay, yeni ehde taxtaylirini berdi. ¹² We Perwerdigar munga: «Ornungdin turghin, mushu yerdin chüshkin; chünki sen Misirdin chiqarghan xelqing özlirini bulghidi; ular tézla Men ulargha tapilighan yoldin chetnep özlirige quyma bir butni yasidi» dédi. ¹³ Perwerdigar munga söz qilip: «Men bu xelqni körüp yettim; mana, u boyni qattiq bir xelqtur. ■ ¹⁴ Méni tosmá, Men ularni yoqitimen, ularning namini asmanning tégidin öchürüwétimen we shundaq qilip, séni ulardin chong we ulugh bir xelq qilimen» — dédi.■

¹⁵ Men burulup, taghdin chüshtüm; tagh bolsa ot bilen yalqunlawatatti; ikki ehde taxtiyi ikki qolumda idi. ¹⁶ Men kördüm, mana siler Perwerdigar Xudayinglar aldida gunah qilipsiler; siler özünglar üçün quyma bir mozayni yasapsiler; siler tézla Perwerdigar silerge tapilighan yoldin chetnep kétipsiler. ¹⁷ Men ikki taxtayni ikki qolumgha élip, chörüp tashlap, ularni köz aldinglarda chéqiwettim. ¹⁸ Siler Perwerdigarni ghezeplendürüp barliq ötküzgen gunahinglar, yeni Perwerdigarning neziride rezil bolghanni qilghininglar üçün, yene awwalqidek Perwerdigar aldida yiqilip, qiriq kéche-kündüz düm yattim (men héch nerse yémidim, su ichmidim) □ ¹⁹ chünki men Perwerdigarning silerni yoqitidighan qattiq ghezipi hem qehridin qorqtum. Perwerdigar shu chaghdimu méning

■ 9:13 Mis. 32:9; 33:3; 34:9; Qan. 10:16; 31:27; 2Pad. 17:14

■ 9:14 Mis. 32:10; Zeb. 106:23 □ 9:18 «men héch nerse yémidim...» — ibraniy tilida «men héch nanni yémidim...».

tilikimni anglidi. ²⁰ Perwerdigar Harundin ghezeplinip, unimu yoqatmaqchi boldi; men Harun uchünmu dua qildim. ²¹ Men silerning gunahinglarni, yeni yasighan mozayni élip uni otta köydürdüm we uni yanjip kukum-talqan qilip éziwettim; uning topisini élip taghdin chüshidighan ériq süyige chéchiwettim ■ ²² (siler yene Taberah, Massah, Kibrot-Hattawahdimu Perwerdigarni ghezeplendürdünglar. ■ ²³ Perwerdigar silerni Qadesh-Barnéadin *Qanaan'gha* mangdurmaqchi bolup silerge: «Chiqip, Men silerge teqdim qilghan zéminni igilenglar» — dégendimu, siler Uning sözige qarshi chiqip asiqliq qildinglar, ne Uninggha ishenmidinglar, ne awazigha héch qulaq salmidinglar. □ ■ ²⁴ Men silerni tonughan kündin tartip siler Perwerdigar Xudayinglarga asiqliq qilip keldinglar).

²⁵ Shuning bilen men ashu chaghda Perwerdigar aldida özümni yerge étip yene qiriq kéche-kündüz düm yattim; derweqe düm yattim; chünki Perwerdigar silerge qarap «ularni yoqitimen» dégenidi. ²⁶ Shunga men Perwerdigargha dua qilip: «I Reb Perwerdigar, Sen Öz ulughluqung arqiliq Özüng uchün hörlük bedili tölep sétiwalghan, Misirdin küchlük qolung bilen chiqarghan Öz xelqing bolghan mirasingni yoqatmighaysen; □ ■ ²⁷ Öz qulliring Ibrahim, Ishaq we Yaqupni ésingde

■ **9:21** Mis. 32:20 ■ **9:22** Mis. 17:7; Chöl. 11:1,4,34 □ **9:23** «Uning sözige qarshi chiqip...» — ibraniy tilida: «Uning awazigha qarshi chiqip...». ■ **9:23** Chöl. 13:3; 14:1 □ **9:26** «Öz xelqing bolghan mirasing» — «Xudaning mirasi» mushu yerde Öz xelqini körsitidu. Mesilen, «Mis.» 34:9ni körüng. ■ **9:26** Mis. 32:11; Chöl. 14:13

tutqaysen; bu xelqning bashbashtaqliqigha, ularning rezilliki yaki gunahigha qarimighaysen; ²⁸ bolmisa, sen bizni élip chiqqan shu zémindikiler: «Perwerdigar bu xelqni ulargha wede qilghan zéminni igileshke élip kirelmeydighanliqi üçün we ulargha nepretlen'gini tüpeylidin ularni chöl-bayawanda yoqitishqa *Misirdin* chiqardi» — deydu.■

²⁹ Qandaqla bolmisun, ular zor küchüng we uzartilghan biliking bilen *Misirdin* chiqarghan xelqing we séning mirasingdur» — dédim.

10

Yéngi purset

¹ Shu chaghda Perwerdigar manga: «Özüng üçün awwalqidek ikki tash taxtayni oyup chiqip, taghqa yénimgha kel. Özüngge yaghachtin bir sanduq yasighin. ■ ² Men bu taxtaylarga sen chéqiwetken awwalqi taxtaylardiki sözlerni yazimen; sen ularni sanduqqa qoyisen» — dédi.

³ Shuning bilen men akatsiye yaghichidin bir sanduq yasidim, awwalqidek ikki tash taxtay oyup chiqtim; ikki taxtayni qolumda kötürüp taghqa chiqtim. ⁴ Perwerdigar eslide ot ichidin taghda jamaet yighilghan künde silerge éytqan shu on emrni awwalqi pütüktek taxtaylarga yazdi; Perwerdigar ularni manga tapshurdi. □ ⁵ Men bu rulup taghdin chüshüp taxtaylarni özüm yasighan

■ **9:28** Mis. 32:12; Chöl. 14:16 ■ **10:1** Mis. 34:1 □ **10:4** «on emr» — ibraniy tilida «on sözni».

sanduuqqa qoydum; Perwerdigar manga tapiligh-inidek ular téxi uningda turmaqta.

Chöl-bayawandiki seperning xatimisi

⁶ Shu chaghda Israillar Beerot-Bene-Yaakandin Moserahqa yol élip mangdi; Harun shu yerde öldi we shu yerde depne qilindi; uning oghli Eliazar uning ornini bésip kahinliq qildi. ■ ⁷ Israillar shu yerdin Gudgodahqa, andin Gudgodahtin Yotbatahqa seper qildi (Yotbatah ériq-éqini mol yerdur). ■ ⁸ Shu chaghda Perwerdigar ehde sanduqini kütürüshke, Perwerdigarning aldida xizmitide turup uning namida bext-beriket tileshe Lawiy qebilisini özige tallap ayridi. We bügün'ge qeder shundaq boluwatidu. ⁹ Shunga Lawiy qebilisining *Israïl* qérindashliri ichide nésiwisi yaki mirasi yoqtur; Perwerdigar uninggha éytqandek, Perwerdigar Özi uning mirasidur. □ ■

¹⁰ Men emdi awwalqi künlerdikidek qiriq kéche-kündüz Perwerdigar aldida taghda turdum; Perwerdigar shu chaghdimu tilikimge qulaq saldi; u silerni yoqatmidi. ■ ¹¹ Perwerdigar manga: «Ornungdin tur, xelqni bashlap aldida yol alghin; shuning bilen ular Men ulargha teqdim qilishqa ata-bowilirigha qesem qilip wede qilghan zéminni igilesh üçün uninggha kirsun» — dédi.

■ **10:6** Chöl. 20:28; 33:30,38 ■ **10:7** Chöl. 33:32,33

□ **10:9** «Lawiy qebilisining... nésiwisi yaki mirasi yoqtur» — Qanaan zéminigha kirgendingin kéyin Lawiylar we kahinlarning (bashqa qebililerningdek) shexsiy yer-zémin yaki sheherliri bolmaydu. Ulardiki herbir ailige Israillarning sheherliri ichidin birer turar jay bérilidu. ■ **10:9** Chöl. 18:20-32; Qan. 18:1; Ez. 44:28

■ **10:10** Qan. 9:18, 19

Perwerdigarni söygin, xelqni söygin

12-13 Emdi, i Israil, Perwerdigar Xudaying sendin néme telep qilidu? — Haling yaxshi bolsun dep méning bügün silerge mushu tapilighanlirimdin bashqa nersini telep qilarmu? — Uning telep qilghini bolsa Perwerdigar Xudayingdin qorqup, Uning körsetken barliq yollirida méngip, Uni söyüp, pütkül qelbing we pütkül jéning bilen Perwerdigar Xudayingning xizmitide bolup, Perwerdigarning emrliri we belgilimilirini tutushtin ibaret emesmu?■

14 Mana, asmanlar we asmanlarning asmini Perwerdigar Xudayinggha mensuptur; yer yüzi we uningdiki hemme nersilermu Uninggha mensuptur. ■ 15 Halbuki, Perwerdigar peqet atabowiliringlardin söyünüp, ularni söydi we shuning bilen bügünkidek barliq eller arisidin atabowiliringlarning kéyinki neslini, yeni silerni talidi. 16 Shunga könglünglarni xetnilik qilinglar, boynunglarni yene qattiq qilmanglar.■

17 Chünki Perwerdigar Xudayinglar xudalarning Xudasi, reblerning Rebbi, ulugh Ilah, Qudretlik we Dehshetlik Bolghuchi, insanlarning yüz-xatirisini qilmighuchi, héchqandaq parini almighuchidur; ■ 18 U yétim-yésir we tul xotunlarning dewasini soraydu, musapirni söyüp uninggha yémek-ichmek we kiyim-kéchékni bergüchidur. □ 19 Shunga silermu musapirni

■ **10:12-13** Qan. 6:5; Mat. 22:37; Luqa 10:27 ■ **10:14** Yar. 14:19; Zeb. 24:1; 115:16 ■ **10:16** Mis. 32:9; 33:3; 34:9; Qan. 9:13; Yer. 4:4

■ **10:17** 2Tar. 19:6, 7; Ayup 34:19; Ros. 10:34; Rim. 2:11; Gal. 2:6; Ef. 6:9; Kol. 3:25; 1Pét. 1:17; Weh. 17:14 □ **10:18** «yétim-yésir» — ibraniy tilida «atisizlar».

söyüshüglar kérek; chünki silermu Misir zéminida musapir idinglar.

²⁰ Sen Perwerdigar Xudayingdin qorqqin; sen Uning ibaditide bolghin, Uninggha baghlan'ghin we *peqet* Uning namidila qesem ichkin. ■ ²¹ U sen üçhün öz közüng bilen körge bu ulugh we dehshetlik ishlarni qilghan; U sen medhiyileydighan, séning Xudayingdur; ²² ata-bowiliring jemi yetmish jan Misirgha chüshkenidi; we hazir Perwerdigar Xudaying séni asmandiki yultuzlardek köp qildi. □ ■

11

Xudagha itaetmen bolushning bext-berikiti

¹ Emdi sen Perwerdigar Xudayingni söygin, Uning tapilighini, belgilimilirini, hökümlirini hem emrlirini izchil tutqin. ²⁻³ Shu ishlarni бүgün ésinglarda tutunglar, chünki men Perwerdigar Xudayingning jaza-terbiyisi, ulughluqi, küchlük qoli we uzartilghan bilikini, Misir zéminida Misir padishahi Pirewn'ge hem uning pütkül zémini üstige körsetken möjizilik alametliri we qilghanlirini körmigen baliliringlarga sözlimeymen □ ⁴ (chünki ular *Perwerdigarning* Misirning qoshuni, ularning atliri, ularning jeng

■ **10:20** Qan. 6:13; 13:4; Mat. 4:10; Luqa 4:8 □ **10:22** «ata-bowiliring **jemi yetmish jan Misirgha chüshkenidi...**» — yaki «ata-bowiliring yetmish jan bilen Misirgha chüshkenidi...». ■ **10:22** Yar. 15:5; 46:27; Mis. 1:5; Ros. 7:14 □ **11:2-3** «shu **ishlarni бүgün ésinglarda tutunglar...**» — ibranij tilida «shu ishlarni бүgün bilinglarki,...».

harwilirigha qilghan ishliri, yeni Qizil Déngizning suliri bilen ularni gherq qilip, üzül-késil halak qilghanliqi, □ ⁵ Uning siler mushu yerge kelgüche silerge néme qilghanliqi, ⁶ Uning Rubenning ewladi, Éliabning oghulliri Danan we Abiramgha néme qilghanliqi, yeni pütün Israillar arisida yer yüzining aghzini qandaq échip ularni ailisidikiliri we chédirliri bilen qoshup barliq teelluqatliiri bilen yutuwetkenlikini körmigenidi); ■ ⁷ *men belki silerge söz qilimen*; chünki silerning közliringlar Perwerdigar qilghan barliq ulugh ishlarni kördi.

Wede qilin'ghan zéminning mol bayliqliri

⁸ Emdi, men silerge бүгүн tapilghan barliq emrlerni tutunglar; shundaq qilsanglar küchlinip, hazir ötüp igilimekchi bolghan zémin'gha kirip uni igileysiler ⁹ we Perwerdigar ata-bowiliringlarga qesem qilip ulargha hem ewladlirigha bérishke wede qilghan zéminda, yeni süt bilen hesel éqip turidighan munbet bir zéminda turup uzun ömür körisiler. ¹⁰ Chünki siler igileshke kiridighan shu zémin siler chiqqan Misir zéminidek emes; u yer bolsa, siler uninggha uruq chachqandin keyin putunglar bilen sughiridighan köktatliqtek zémin idi; □ ¹¹ biraq siler igileshke ötidighan

---

□ **11:4** «...Perwerdigarning **Misirning qoshuni,ni .... üzül-késil halak qilghanliqi**» — ibraniy tilida «Perwerdigarning Misirning qoshuni..ni ...taki бүгүн'ge qeder halak qilghanliqi» — bu ibare ularning tüptin halak qilin'ghanliqini tekitleydu. ■ **11:6** Chöl. 16:31; 27:3; Zeb. 106:16-17 □ **11:10** «putunglar **bilen sughiridighan zémin**» — Misirda étizlar (bүгүн'ge qeder) insanning puti bilen aylanduridighan bir xil addiy nasus bilen sughirilidu.

shu zémin bolsa tagh-jilghiliri bolghan bir zémindur; u asmandiki yamghurdin su ichidu, ¹² u Perwerdigar Xudaying Özi ezizleydighan bir zémindur; chünki Perwerdigar Xudayingning közliri yilning béshidin yilning axirighiche üzlüksiz uninggha tikilidu. ¹³ Shundaq boliduki, siler Perwerdigar Xudayinglarni söyüp, pütkül qelbinglar we pütkül jéninglar bilen uning ibaditide bolush üçün men silerge бүгүн tapilighan emrlerge köngül qoyup qulaq salsanglar, ¹⁴ U: «Men zémininglarga öz peslide yamghur, yeni deslepki we kényinki yamghurlarni ata qilimen; shuning bilen ashliqliringlar, yéngi sharabinglar we zeytun méyinglarni yighalaysiler; □ ¹⁵ Men shundaqla mal-waranliring üçün ot-chöp bérimen; sen yep-ichip toyunisen» — deydu.

Itaetmen bolush we balilargha terbiye bérishning bexti

¹⁶ Qelbinglar aldinip, bashqa ilahlarning qulluqigha kirip, ulargha choqunup ketmeslikinglar üçün özünglarga hézi bolunglar; ■ ¹⁷ bolmisa, Perwerdigarning ghezipi silerge qozghilip, yamghur yaghmasliqi üçün asmanlarni étiwétip yamghur yaghdurmaydu, tupraq mehsulatlirini

□ **11:14** «deslepki we kényinki yamghurlar» — «deslepki yamghurlar» 10-ayda yaghidu we tupraq yumshitilishi bilen yer heydeshke andin uruq chéchishqa mumkin bolidu. «kényinki yamghurlar» bolsa Qanaanda 3- yaki -4-ayda yéghip, etiyazliq ziraetlerni pishurush rolini oynaydu. Shunga herbir déhqan «kényinki yamghur»gha teshnadur, ular uni bek qedirleydu.

■ **11:16** Qan. 8:19

bermeydu we Perwerdigar silerge ata qilidighan munbet zémindin yoqitilisiler.

¹⁸ Siler méning bu sözlirimni qelbinglarga püküp jéninglarda saqlanglar, qolunglarga *esletme*-belge qilip téngiwélinglar, péshanenglerge qashqidek simwol qilip ornitiwélinglar; ■ ¹⁹ Siler ularni baliliringlarga ögitisiler; öyde olturghininglarda, yolda méngiwatqininglarda, yatqininglarda we orundin qopqininglarda ular toghruluq sözlenglar; ■ ²⁰ Ularni öyünglerdiki késheklerge we derwaziliringlarga pütüp qoyunglar. ²¹ Shuning bilen silerning Perwerdigar ata-bowiliringlarga bérishke qesem qilip wede qilghan zéminda turidighan künliringlar we baliliringlarning künliri uzun bolidu, yer yüzidiki künliringlar asmanning künliridek bolidu. □ ²² Men bügünki künde silerge tapilighan bu pütkül emrni ixlas bilen tutsanglar, yeni Perwerdigar Xudayinglarni söyüp, uning barliq yollirida méngishinglar bilen uninggha baghlansanglar, ²³ undaqta Perwerdigar silerning köz aldinglarda bu barliq ellerni zéminidin mehrum qilip heydeydu we siler özünglardin chong we küchlük ellerning teelluqatini igileysiler. ²⁴ Tapininglar dessigen herbir jay silerningki bolidu; chégranglar chöl-bayawandin tartip, Liwan'ghiche we *Efrat* deryasidin Ottura Déngizghiche bolidu. □ ■

■ **11:18** Qan. 6:6, 8 ■ **11:19** Qan. 4:9; 6:7 □ **11:21** «yer yüzidiki künliringlar asmanning künliridek bolidu» — menisi belkim künler köp hem bextlik bolidu, dégendek bolushi mumkin. Bashqa birnechche xil terjimiliri uchrishi mumkin. □ **11:24** «Ottura Déngizghiche...» — ibraniy tilida «keyni déngizghiche...».

■ **11:24** Ye. 1:3; 14:9

²⁵ Héchkim aldinglarda turalmaydu; Perwerdigar Xudayinglar silerge éytqinidek, silerdin bolghan qorqunch we dehshetni siler dessigen barliq jaylar üstige salidu.■

Musa «bext-beriket we lenet»ni Israilning aldigha qoyidu

²⁶ Mana, men бүгүн aldinglarga bext-beriket we lenetni qoyimen; ²⁷ Men silerge бүгүн tapilighan Perwerdigar Xudayinglarning emrlirige itaet qil-sanglar, bext-beriket holidu; ²⁸ Perwerdigar Xudayinglarning emrlirige itaet qilmisanglar, belki siler tonumighan bashqa ilahlargha egiship, men бүгүн tapilighan yoldin chetnep ketsenglar, silerge lenet chüshidu.

²⁹ Shundaq qilishinglar kérekki, Perwerdigar Xudayinglar silerni siler igileshke kiridighan zémin'gha élip kirgendin kéyin, bext-beriketni Gerizim téghi üstide we lenetni Ebal téghi üstide turup jakarlaysiler. □ ■ ³⁰ Bu *taghlar* Iordan deryasining qarshi teripide, Gilgalning udulidiki Arabah tüzlenglikide turuwatqan Qanaaniylarning zéminida, meghrib yolining arqisida, Morehtiki dub derexlirige yéqin yerde emesmu?

³¹ Chünki siler Perwerdigar Xudayinglar silerge teqdim qiliwatqan zéminni igilesh üçün uning-

---

■ **11:25** Mis. 23:27 □ **11:29** «Gerizim téghi üstide... we .. Ebal téghi üstide turup jakarlaysiler» — ibraniiy tilida «Gerizim téghi üstige... we .. Ebal téghi üstige qoyusiler». Bu yerlerde ehdidiki bext-beriketler we lenetler jakarlinidu hem tash üstige pütüldü. Mushu ishning tepsilatiri 27-28-bablarda we «Yeshua» 8:30-35de tépüldü. ■ **11:29** Qan. 27:12,13; Ye. 8:33

gha kirishke Iordan deryasidin ötisiler; siler derweqe uni igileysiler we uningda olturaqlishisiler. ³² Siler men aldinglarga qoyghan bu barliq hökümler we belgilimilerge emel qilishqa köngül qoyunglar.

12

Xuda tallaydighan jayda, muqeddesxanida ibadet qilish

¹ Ata-bowilirlarning Xudasi bolghan Perwerdigar silerning igilishinglarga bérédighan zéminda turghanda, yer yüzidiki barliq künliringlarda köngül qoyup tutushunglar kérek bolghan belgilimiler hem hökümler mana munulardur: —

² Siler heydep chiqarghan ellerning égiz taghlar, döngler we herbir yéshil derex astidiki öz ilahlirining qulluqida bolghan ibadetgahlirini teltöküs yoqitishinglar kérek;

■ ³ Ularning qurban'gahlirini buzunglar, but tüwrüklirini chéqinglar we asherahlirini ot bilen köydürüwétinglar; ilahlirining oyma mebudlirini késip tashlanglar; ularning isim-namlirini shu yerdin yoqitishinglar kérek. ■

⁴ Siler Perwerdigar Xudayinglarning xizmitide ulardek qilmanglar, ⁵ belki Perwerdigar Xudayinglar Öz namini tiklesh üçün barliq qebililiringlarning zéminliri arisidin tallighan, Öz turalghusi bolghan jayni izdenglar, shu yerge kélinglar; ■ ⁶ shu yerge siler köydürme

■ 12:2 Mis. 34:12,13; Qan. 7:5 ■ 12:3 Hak. 2:2 ■ 12:5 2Tar. 7:12

we inaqliq qatarliq qurbanliqinglarni, mehsulatliringlardin ondin biri bolghan öshrilerni, qolunglardiki kötürme hediyelelni, qesemge baghliq hediyelelni, ixtiyariy hediyelelni we qoy-kala padiliringlarning tunji balilirini ekilisiler; ⁷ Siler ailengdikiler bilen qoshulup shu yerde Perwerdigar Xudayinglarning aldida ziyapet qilinglar, siler Perwerdigar Xudayinglar silerni beriketligen qol emgikinglarning méwisidin shadlinisiler. □ ⁸ Siler biz bügün qilghinimizdek, yeni herbiringlar öz bilgininglarche qilghininglardek qilmasliqinglar kérek; ⁹ Chünki Perwerdigar Xudayinglar silerge béridighan aramliq hem mirasqa téxi yétip kelmidinglar.

¹⁰ Biraq siler Jordan deryasidin ötüp, Perwerdigar Xudayinglar silerge miras qilip béridighan zémin'gha olturaqlashqandin kéyin, shundaqla u silerni etrapinglardiki barliq dühmenliringlardin qutquzup aram bergendin kéyin, siler tinch-aman turghanda, ¹¹ shu chaghda Perwerdigar Xudayinglar Öz namini qoyidighan bir jay bolidu; siler shu yerge köydürme we inaqliq qatarliq qurbanliqinglarni, mehsulatliringlardin ondin biri bolghan öshrilerni, qolunglardiki kötürme hediyelelni we Perwerdigargha atap qesem qilghan ésil hediyelelni ekilisiler; ■ ¹² we Perwerdigar Xudayinglar aldida shadlinisiler, yeni siler, ughul-qizliringlar, qul-dédekliringlar we siler bilen bir yerde turuwatqan Lawiylar (chünki ularning

□ **12:7** «qol emgikinglarning méwisidin...» — ibraniiy tilida «qolunglardiki oqettin...» ■ **12:11** 1Pad. 8:29

aranglarda héchqandaq nésiwisi yaki mirasi yoq-tur) hemminglar shadlinisiler. □ ■

13 Sen köydürme qurbanliqliringni udul kelgen jaylarda qilmasliq üçün köngül qoyghin; 14 Peqet Perwerdigar hemme qebililiringning zéminliri arisidin tallighan jayda köydürme qurbanliqliringni qil we shu jayda méning sanga barliq tapilighin-imgha emel qil.

15 Halbuki, sen könglüng tartqiniche Perwerdigar Xudaying séni beriketligini boyiche sheher-yéziliringda halal haywanlarni soyup (xuddi jeren yaki kényik göshidin yégen'ge oxshash), gösh yéseng bolidu; meyli pak, meyli napak kishiler bolsun ularning göshini yése bolidu. □ 16 Siler peqet uni qéni bilen qoshup yémeslikinglar kérek; siler qénini su tökkendek yerge töküwétishinglar kérek. ■ 17 Sen ashliqtin, yéngi sharabtin, zeytun méyidin ondin biri bolghan öshriliringni yaki kalaqoy padiliringning tunji balilirini, yaki qesemge baghliq hediyliringni, ixtiyariy hediyliringni yaki qolungdiki kötürme hediyliringni sheher-yéziliringda yémesliking kérek; □ 18 belki bularni Perwerdigar Xudaying aldidu, Perwerdigar Xudaying tallaydighan jayda yéyishing kérek, yeni sen, oghlung, qizing, qul-dédiking we sen bilen bir yerde turuwatqan Lawiylar birge yéseng bolidu;

□ **12:12** «siler **bilen bir yerde turuwatqan...**» — ibraniy tilida «derwaziliring ichide turuwatqan» dégen söz bilen ipadilinidu.

■ **12:12** Chöl. 18:20; Qan. 10:9; 18:1 □ **12:15** «sheher-yéanglarda...» — Ibraniy tilida «derwaziliringlar ichide» dégen sözler bilen ipadilinidu. ■ **12:16** Yar. 9:4; Law. 7:26; 17:10; Qan. 15:23 □ **12:17** «sheher-yéanglarda **turghan**» — ibraniy tilida «derwaziliringlar ichide turghan» dégen sözler bilen ipadilinidu.

we sen Perwerdigar Xudaying aldida emgikingning barliq méwisidin shadlinisen. □ 19 Özüngge hézi bolghinki, sen zéminda turghan barliq künliringde Lawiylardin waz kechmesliking kérek.

Qanni yémeslik kérek

20 Perwerdigar Xudaying sanga wede qilghandek chégraliringni kéngeytkende, sen könglüng tartip: «gösh yeymen» déseng, sen könglüngning tartqiniche gösh yéseng bolidu. ■ 21 Eger Perwerdigar Xudayinglar Öz namini qoyushqa talaydighan jay sendin bek yiraq bolsa, sen Perwerdigar sanga teqdim qilghan kala-qoylardin élip soyisen; men sanga tapilighandek ularni soyisen we sheher-yéziliring ichide könglüng tartqiniche boghuzlap yeysen. □ 22 Jeren yaki keyik yégendek ularni yeysen; meyli pak meyli napak kishiler bolsun uning göshidin yése bolidu. 23 Peqet shuningdin hézi bolghinki, ularning qénini yéme; chünki jan dégen qandidur; sen göshni jan bilen qoshup yémesliking kérek. 24 Sen qanni yémesliking kérek; belki uni suni yerge tökkendek yerge töküwet. 25 Sen uni yémesliking kérek; shundaq qilsang haling we sendin keyinki baliliringning hali yaxshi bolidu; chünki sen Perwerdigarning neziride durus bolghanni qilghan bolisen.

□ 12:18 «sen **bilen bir yerde turuwatqan**» — ibranij tilida «derwaziliring ichide turuwatqan» dégen söz bilen ipadilinidu. «emgikingning **barliq méwisidin...**» — ibranij tilida «qolunglardiki barliq oqettin...» ■ 12:20 Yar. 9:4; Law. 7:26; 17:10; Qan. 15:23

□ 12:21 «sheher-yéziliringlar **ichide**» — ibranij tilida «derwaziliringlar ichide» dégen sözler bilen ipadilinidu.

26 Biraq sendiki Perwerdigargha atighan we qesemge baghliq nersilerni bolsa, sen ularni élip Perwerdigar tallaydighan jaygha apirisen; 27 sen *shu yerde* Perwerdigar Xudayingning qurban'gahi üstide köydürme qurbanliqliringni, gösh bilen qénini sun'ghin; bashqa qurbanliqliringning qéninimu Perwerdigar Xudayingning qurban'gahi üstide quyghin we göshini yégin.

28 Men sanga tapilighan bu barliq sözlerge qulaq sélip köngül bölgin. Shundaq qilsang, Perwerdigar Xudayinglarning neziride yaxshi we durus bolghanni qilghan bolisen we öz haling we sendin kéyinki ewladliringning hali yaxshi bolidu.

Butlarning yirginchliki

29 Perwerdigar Xudaying sen baridighan yerdiki ellerning zéminini igilishing üçün ularni séning aldingda yoqitidu. Shu chaghda, sen ularning zéminini igilep shu yerde turghiningda, 30 Shu eller aldingda yoqitilghandin kéyin, ularning izidin méngishqa éziqturulmasliqing üçün özüngge hézi bol we: — «Bu eller öz ilahlirining ibaditini qandaq tutqan bolghiydi? Menmu shundaq qilip baqaychu!» dep ularning ilahlirini héch izdime.

31 Sen Perwerdigar Xudayingning xizmitide bolghiningda qet'iy ularning yoli boyiche ish tutmasliqing kérek; chünki néme ish Perwerdigargha yirginchlik bolsa, néme ish Uninggha nepretlik bolsa, ular öz ilahliri üçün shu ishlarni qilghan; ular hetta öz oghullirini we qizlirini ilahlirigha atap otta köydürüp kelgen.

32 Men silerge tapilighanliki emellerge emel qilishqa köngül bölümlar; uninggha héch néme qoshmanglar; uningdin héch nersini chiqiriwetmenlar.■

13

Butpereslik we saxta peyghemberler

1 Eger aranglardin peyghember yaki chüsh körgüchi chiqip, silerge melum bir möjizilik alamet yaki karametni körsitip bérey dése ² we u silerge aldin'ala dégen möjizilik alamet yaki karamet emelge ashurulsa, emma shuning bilen munasiwetlik «bashqa ilahlargha (yeni siler tonumighan ilahlargha) egisheyli» we «ularning qulluqida bolayli» dése, ³ shu peyghember yaki chüsh körgüchining sözlirige qulaq salmanglar; chünki shu tapta Perwerdigar Xudayinglar silerning uni, yeni Perwerdigar Xudayinglarni pütün qelbinglar we pütün jéninglar bilen söyidighan-söymeydighininglarni bilish üçün sinawatqan bolidu.

4 Siler Perwerdigar Xudayinglargha egiship méngishinglar kérek; siler Uningdin qorqunglar, emrlirini tutunglar; Uning awazigha qulaq sélinglar; siler Uning xizmitide bolup Uninggha baghlininglar. ■ ⁵ Shu peyghember yaki chüsh körgüchi bolsa ölümge mehkum qilinishi kérek; chünki u silerni Misir zéminidin qutquzup chiqarghan, yeni «qulluq makani»din hörlük bedili

tölep qutquzghan Perwerdigar Xudayinglarga asiqliq qilishni qutratti, shundaqla Perwerdigar Xudayinglar séni méngishqa emr qilghan yoldin éziqturushqa urundi; siler mushundaq rezillikni aranglardin yoqitishinglar kérek.■

Ailining ichide peyda bolghan saxta peyghem-berler

⁶⁻⁷ Qérindishing, meyli anangning oghli yaki öz oghlung yaki qizing, jan-jigiring bolghan ayaling yaki jan dostung astirtin séni azdurmaqchi bolup: «Barayli, bashqa ilahlarning qulluqigha kireyli» dése, yeni özüng yaki ata-bowiliring héch tonumaydighan, etrapingdiki ellerning ilahliri bolsun, yéqin bolsun, yiraq bolsun, hetta yer yüzining bu chétida yaki u chétida bolsun, shularning qulluqigha kireyli dése, □ ■ ⁸ undaқта sen uninggha qoshulma yaki uninggha qulaq salma; sen uni héch ayima, uninggha rehim qilma we uning gunahini héch yoshurma; □ ⁹ qandaqla bolmisun, uni öltürgin; uni öltürüşke tunji qol salghuchi sen bol, andin barliq xelqning qolliri egiship shundaq qilsun. ■ ¹⁰ U séni Misir zéminidin, «qulluq makani»din qutquzup chiqarghan Perwerdigar Xudayingni tashlashqa éziqturmaqchi boldi, shunga sen uni öltürüşüng, chalma-késeк qilishing kérek; ¹¹ Shuning bilen pütkül Israil anglaydu,

---

■ **13:5** Qan. 18:20; Yer. 14:15 □ **13:6-7** «jan-jigiring bolghan ayaling» — ibranii tilida «quchiqingdiki ayaling». ■ **13:6-7** Qan. 17:2 □ **13:8** «sen uni héch ayima...» — ibranii tilida «közüng ularni héch ayimisun...». ■ **13:9** Qan. 17:7

qorqidu, shuningdin keyin yene shundaq rezil ishni aranglarda qilmaydu.■

Melum yurttikiler topliship qilghan butpereslikning jazasi

12-13 Eger Perwerdigar Xudaying olturaqlishishqa sanga teqdim qilghan melum bir sheherde: «Arimizdin bezi rezil ademler chiqip: «Barayli, bashqa ilahlarning qulluqida bolayli» dep siler hech tonumaydighan ilahlargha egishishke öz shehiridikilerni éziqturdi» dégen xewerni anglisang,□ 14 shu haman tekshürüp sürüshte qil; rast bolsa, derweqe bu yirginchlik ish aranglarda yüz bergenliki ispatlan'ghan bolsa, 15 undaqda sen shu sheherdikilerni qilich bilen öltürüp, bu sheherni we uning ichidiki barliq nersilerni, jümlidin mal-waranlirini teltöküs halak qiliwet. 16 Uningdiki barliq oljini otturidiki chong meydan'gha yighip, shu sheherni barliq oljisi bilen qoshup Perwerdigar Xudayinggha atalghan köydürme qurbanliqtek ot bilen köydürüwet; u menggüge xarabilik bolidu — qaytidin qurulmasliqi kérek. 17 Teltöküs halaketke békitilgen héchbir nerse qolunggha chaplashmisun; shundaq qilsang Perwerdigar ghezipidin yénip sanga rehim körsitidu; U sanga ichini aghritip, ata-bowiliringgha qesem qilghandek séni köpeytidu. 18 Sen men bugün tapilighan Perwerdigar Xudayingning barliq emrlirini tutup, uning neziride durus bolghanni

■ 13:11 Qan. 17:13 □ 13:12-13 «bezi rezil ademler...» — ibraniy tilida «béial (Iblis)ning bezi baliliri...».

qilish üçün awazigha qulaq salsang, haling shundaq yaxshi bolidu.

14

Perwerdigar aldidiki halalliq we haramliq — halal we haram janiwarlar

¹ Siler Perwerdigar Xudayinglarning perzentliridursiler; ölgenler üçün bedininglarni héch kesmeslikinglar kérek we yaki manglay chéchinglarni qirip taqir qilmasliqinglar kérek; □ ■

² chünki sen Perwerdigar Xudayinggha atalghan muqeddes bir xelqtursen; Perwerdigar yer yüzidiki barliq xelqler arisidin Özining alahide göhiri bolghan bir xelq bolushi üçün séni tallighandur. ■ ³ Sen héchqandaq yirginchlik nersini yémesliking kérek.

⁴Töwendikiler siler yéyishke bolidighan haywanlar: — kala, qoy, öchke; ■ ⁵ kéyik, jeren, bugha, yawa öchke, ahu, böken, yawa qoy, ⁶ shundaqla haywanlar ichide tuyaqliri pütünley achimaq (tuyaqliri pütünley yériq) hem köshigüchi haywanlarning herxilini yésenglar bolidu.

□ ⁷ Lékin, köshigüchi yaki achimaq tuyaqliq

□ **14:1** «ölgenler üçün ... manglay chéchinglarni qirip taqir qilmasliqinglar kérek» — butperes Qanaaniylar arisida shundaq örp-adetler köp idi. ■ **14:1** Law. 19:27,28; 21:5 ■ **14:2** Qan. 7:6; 26:18 ■ **14:4** Law. 11:2 □ **14:6** «köshigüchi haywanlar» — mushu yerde ikki-üch ashqazini bar haywanlarnila emes, belki yene ozuqni yumshaq chaynaydighan barliq haywanlarni öz ichige alidu.

haywanlardin töwendikilerni yémeslikinglar kérek:

Töge, toshqan we sughur (chünki ular köshigüchi bolghini bilen tuyiqi achimaq emestur. Shunga ular silerge haram bolidu).□

⁸ Choshqa bolsa tuyaqliri achimaq bolghini bilen köshimigini üçün silerge haram bolidu. Shundaq haywanlarning göshini yémeslikinglar kérek we hem ölüklirige tegmeslikinglar kérek.

⁹ Suda yashaydighan janiwarlardin töwendikilerni yéyishke bolidu: — sudiki janiwarlardin qaniti we qasiraqliri bolghanlarni yéyishke bolidu, ¹⁰ lékin qaniti we qasiraqliri bolmighanlarni yémeslikinglar kérek; ular silerge nisbeten haram bolidu.

¹¹ Barliq halal qushlarni yésenglar bolidu; ¹² biraq töwendiki uchar-qanatlarini yémeslikinglar kérek: yeni bürküt, tapqush-ghéchirlar, déngiz bürküti, □ ¹³ qarlighach quyruqluq sar, lachin, qorultaz-tapqushlar we ularning xilliri, ¹⁴ hemme qagha-qozghunlar we ularning xilliri, ¹⁵ müshükyapilaq, tögiquş, chayka, sar we ularning xilliri, ¹⁶ huwqush, ibis, aq qu, □ ¹⁷ saqiyqush, béliq'alghuch, qarna, □ ¹⁸ leylek, turna we uning xilliri, höpüp bilen shepereng dégenler silerge

□ **14:7** «sughur» — yaki «sichqan» — taghlarda yashaydighan kichik bir haywan. □ **14:12** «tapqush-ghéchirlar» — ibraniiy tilida «ustixan chaqquchi qush». Yeni bir terjimisi «béliq'alghuch».

□ **14:16** «huwqush» — yaki «kichik huwqush». «aq qu» — ibraniiy tilidin buning qandaq qush ikenlikini bilish tes. □ **14:17** «saqiyqush» — saqiyqush yaki «sugha süngügüchi». Ibraniy tilidin buning qandaq qush ikenlikini bilish tes. «qarna» — yaki «qotan».

haram sanalsun. □ ¹⁹ Herbir qanatliq ömüligüchi hasharetler bolsa silerge nisbeten haram bolidu; ularni yémeslikinglar kérek.□

²⁰ Siler barliq halal qushlarni yésenglar bolidu.

²¹ Siler héchqandaq ölük janwarni yémeslikinglar kérek; siler undaq nersini sheher-yézanglar ichide turuwatqan musapirlargha béringlar; ular uningdin yése bolidu yaki uni yat elliklerke sétiwetsimu bolidu; chünki sen Perwerdigar Xudayinggha atalghan muqeddes bir xelqtursen. Sen oghlaqni anisining sütide qaynitip pishursang bolmaydu.□ ■

Perwerdigargha béghishlash

²² Sen jezmen her yili étizdiki hemme tériqchiliq mehsulatliringning ondin birini ayrishing kérek;

²³ sen shularni, yeni ashliqing, yéngi sharabing, zeytun méyingning ondin birini Perwerdigar Xudayingning aldida, yeni U Öz namini qaldu-

---

□ **14:18** «turna» — yaki «qotan». «leylek, **turna ... dégenler silerge haram sanalsun**» — bu halal we haram nersiler toghruluq «Lawiy-lar»diki «qoshumche söz»imizni körüng. □ **14:19** «Herbir **qanatliq ömüligüchi hasharetler ... ularni yémeslikinglar kérek**» — bu tizimlikteki qushlarning köpinchisining ibraniy tilidiki nami Tewratta peqet bir-ikki qétim körün'gen bolghachqa, ularning qaysi qushlar ikenlikini toptoghra békitish bezide mumkin bolmaydu. Halbuki, ularning omumiy tipliri, shühhisizki, terjimimizdek bolidu.

□ **14:21** «sheher-yézanglar **ichide**» — ibraniy tilida «derwaziliringlar ichide» dégen sözler bilen ipadilinidu. «**oghlaqni anisining sütide qaynitip pishursang bolmaydu**» — bu emr belkim etrap-tiki butperes xelqlarning melum örp-aditige egeshmeslik kéreklikini körsitishi mumkin. Bu toghruluq yene «Lawiy-lar»diki «qoshumche söz»imizni körüng. ■ **14:21** Mis. 23:19; 34:26

rushqa tallaydighan jayda ye, shundaqla kala-qoy padiliridin ayrilghan tunji balilirini shu yerde ye; shundaq qilsang Perwerdigar Xudayingdin daim qorqushni öginisen.■

²⁴ We Perwerdigar Xudaying séni beriketligende, U Öz namini qaldurushqa tallighan shu jay sendin intayin yiraq bolup, mehsulatliringni shu yerge apiralmighudek bolsang, ²⁵ sen shu chaghda uni pulgha sétip, pulni qolunggha téngip, Perwerdigar Xudaying tallighan jaygha barghin we ²⁶ we könglüng néme tartsa, meyli kala, qoy, mey-sharab, muselles bolsun, yaki shuningdek könglüng tartqan herqandaq nersini shu pulgha alsang bolidu; andin sen we öyüngdikiler shu yerde uningdin yep-ichip, Perwerdigar Xudaying aldida shad-xuram bolisiler.■

²⁷ Sheher-yéziliringda turuwatqan Lawiylarni untumasliqing kérek, chünki aranglarda uning héchqandaq nésiwisi yaki mirasi yoq. □ ■ ²⁸ Her üç yilning axirida sen shu yildiki mehsulatliringdin ondin birini öshre qilip chiqar; sen uni sheher-yéziliring ichide topla; □ ²⁹ shuning bilen Lawiylar (chünki aranglarda uning héchqandaq nésiwisi yaki mirasi yoq), musapir, yétim-yésirler we tul xotunlar kélip uningdin yep toyunsun; shundaq qilsang Perwerdigar Xudaying qolungdiki barliq méwini beriketleydu.

■ **14:23** Qan. 12:17,18   ■ **14:26** Mat. 21:12   □ **14:27** «Sheher-yéziliringda» — ibraniiy tilida «Derwaziliring ichide» dégen söz bilen ipadilinidu.   ■ **14:27** Chöl. 18:20, 24; Qan. 10:9; 12:12; 18:1, 2; 26:12   □ **14:28** «sheher-yéziliring ichide» — ibraniiy tilida «derwaziliring ichide» dégen söz bilen ipadilinidu.

15

Qerzlerdin xalas qilish

¹ Herbir yette yilning axirida sen bir «xalas qilish»ni jakarlighin. ■ ² Bu «xalas qilish» mundaq bolidu: — barliq qerz igiliri qoshnisigha bergen qerzni kechürüm qilishi kérek; uni qoshnisidin yaki qérindishidin telep qilmasliqi kérek; chünki Perwerdigar aldida bir «xalas qilish» jakarlandi.

□ ³ Chetelliktin bolsa telep qilishqa bolidu; lékin qérindishingda bolghan qerzni kechürüm qilishing kérek.

⁴ Halbuki, aranglarda hajetmenler bolmaydu; chünki Perwerdigar Xudaying silerge miras bolush üçün igilishinglarga béridighan shu zéminda turghiningda séni ziyade beriketleydu;

⁵ Peqet siler Perwerdigar Xudayinglarning awazigha qulaq sélip, men silerge бүгүн tapilghan bu pütün emрге emel qilishqa köngül bölsenglar shundaq bolidu. ⁶ Chünki Perwerdigar Xudaying sanga wede qilghandek u séni beriketleydu; sen köp ellerge kapaletlik élip qerz bérisen, lékin ulardin qerz almaysen; sen köp eller üstige höküm sürisen, lékin ular üstüngdin höküm sürmeydu.

Séxiy bolunglar!

■ **15:1** Mis. 21:2; Yer. 34:14 □ **15:2** «... **Perwerdigar aldida bir «xalas qilish» jakarlandi**» — bezi alimlar bu «xalas qilish» dégenning menisi, qerz igiliri **yette yil ichide** qerzdarlardin qerzni sorimasliqi kérek; lékin yettinchi yildin kéyin qerzlerni qaytidin sorashqa bolidu, dep békitilgen, dep qaraydu.

7 Perwerdigar Xudaying sanga bérídighan zéminda sheher-yézanlar ichide turuwatqan qérindashliring arisidin kembeghel bir adem bolsa, sen uninggha könglüngni qattiq qilma yaki hajiti chüshken qérindishinggha qolungni yumuwalma; □ 8 sen belki séxiyliq bilen uninggha qolungni ochuq qil we uningda néme kem bolsa choqum hajitidin chiqip uninggha ötné béríp tur. 9 Könglüngde namrat qérindishingdin aghrinip: Yettinchi yil, yeni «xalas yili» yéqinlashti, dep rezil oyda bolushtin, uninggha héch nerse bermesliktin hézi bol; shundaq bolup qalsa u séning toghrangda Perwerdigargha periyad kötürüshi bilen bu ish sanga gunah hésablinidu. □ 10 Sen choqum uninggha séxiyliq bilen bergin; uninggha berginingde könglüngde narazi bolma; chünki bu ish üçün Perwerdigar Xudaying séni barliq ishliringda we qolungdiki barliq emgikingde beriketleydu. ■ 11 Chünki kembegheller zémindin yoqap ketmeydu; shunga men sanga: «Sen séxiyliq bilen zémindiki qérindishinggha, yeni séning namratliringgha we hajatmenliringge qolungni achqin» — dep tapilidim.■

Qullarni qoyuwétish

12 Séning qérindishing, meyli ibraniy er yaki ibraniy ayal bolsun sanga sétilghan bolsa, u alte yil qul-

---

□ 15:7 «sheher-yézanlar **ichide**» — ibraniy tilida «derwazilir- inglar ichide» dégen sözler bilen ipadilinidu. □ 15:9 «...**namrat qérindishingdin aghrinip**» — ibraniy tilida «namrat qérindishinggha közüngni rezil qilip» dégen sözler bilen ipadilinidu. ■ 15:10 Mat. 5:42; Luqa 6:35 ■ 15:11 Mat. 26:11; Yuh. 12:8

luqungda bolidu, andin yettinchi yilida sen uni özüngdin xalas qilip qoyuwet. ■ ¹³ Uni qoyuwetk-ende quruq qol qoyuwetseng bolmaydu; ¹⁴ sen choqum qoyliringdin, xamingdin we sharab kölchikingdin teqdim qilishing kérek; Perwerdigar Xudaying séni beriketligini boyiche sen uningha ber. ¹⁵ Séning eslide Misir zéminida qul bolghanliqingni, shuningdek Perwerdigar Xudaying séni hörlük bedili tölep qutquzghanliqini yadingda tut; shunga men бүgүн bu ishni sanga tapilidim.

¹⁶ Halbuki, shu qulung sanga: «men sendin ketmeymen» dése (chünki u séni we ailengdikilerni söyidu, séning bilen hali yaxshi bolidu) ¹⁷ — shu chaghda sen bigizni élip uning quligini ishikte tesh. Shuning bilen u menggüge séning qulung bolidu. Shuningdek dédikingimu shundaq muamile qilghin.■

¹⁸ *Qulungni* yéningdin qoyuwétish sanga éghir kelmisun; chünki u qulluqungda alte yil bolghachqa, qimmiti medikarningkidin ikki hesse artuq bolidu; *uni qoyuwetseng* Perwerdigar Xudaying barliq ishliringda séni beriketleydu.□

Xudagha eng ésilni béghishlash

¹⁹ Kaliliring we qoyliring arisida tughulghan barliq tunji erkeq mozay-qoziliringni Perwerdigar Xudayinggha ata; kaliliringning tunjisini

---

■ **15:12** Mis. 21:2; Yer. 34:14   ■ **15:17** Mis. 21:6   □ **15:18** «qimmiti **medikarningkidin ikki hesse artuq bolidu**» — qul herküni igisi üçün ishleydighan waqit medikar ishligen waqitning ikki hessidin köp bolushi mumkin; chünki qul kéche-kündüz xojayinning buyruqi astida turushi kérek.

héchqandaq emgekke salma, qoyliringning tunjisini qirgima. ■ ²⁰ Sen we öyüngdikiler her yili shu mélingni Perwerdigar Xudaying aldid, Perwerdigar tallaydighan jayda yenglar. ²¹ Biraq *shu* haywanlarning bir yéri méyip bolsa, meyli u mejruh, kor yaki uningda herqandaq nuqsan bolsa, uni Perwerdigar Xudayinggha qurbanliq qilmasliqing kérek. ■ ²² Belki uni sheher-yélanglar ichide yéseng bolidu; kishiler meyli pak yaki napak bolsun, uni jeren yaki kéyikni yégendek yése bolidu. □ ²³ Peqet sen uning qénini yéme; qénini suni yerge tökkendek töküwet.■

16

«Ötüp kétish héyti» we «pétir nan héyti»

¹ Abib éyini alahide ésingde tut we ötüp kétish héytini Perwerdigar Xudayinggha atap tebrikligin; chünki Perwerdigar Xudaying séni Abib éyida Misirdin kéchide chiqarghan. □ ■ ² Sen «ötüp kétish héyti»ning mélini (meyli qoy yaki kala padisidin bolsun) Perwerdigar Xudaying tal-lap békitidighan jayda uninggha atap qurbanliq

■ **15:19** Mis. 13:2; 22:29; 34:19; Law. 27:26; Chöl. 3:13 ■ **15:21**

Law. 22:20; Qan. 17:1 □ **15:22** «sheher-yélanglar ichide» — ibraniiy tilida «derwaziliring ichide» dégen söz bilen ipadiliniidu.

■ **15:23** Qan. 12:16,23 □ **16:1** «Abib *yaki* «Nisan» éyi» — Xuda ibraniiylargha tapshurghan kaléndarning birinchi éyi. «Mis.» 12-babni körüng. «ötüp kétish héyti» — ibraniiy tilida «pesax» yaki «pasxa» dégen söz bilen bildürüliidu. ■ **16:1** Mis. 12:2; Law. 23:5; Chöl. 9:1; 28:16

qilghin; ³ shundaqla sen héchqandaq boldurilgan nanni yémesliking kérek; sen uning bilen yette kün pétir nan, yeni «külpet néni»ni yéyishing kérek; chünki sen Misir zéminidin aldirashliqta chiqting; shuning bilen sen ömrüngning barliq künliride Misir zéminidin chiqqan shu künni yad-ingda tutqaysen. ■ ⁴ Yette kün chégraliring ichide, öyüngde héchqandaq échitqu tépilmisun; sen birinchi küni kechte qilghan qurbanliq göshlerni etigen'ge qaldurmasliqing kérek. ■

⁵ Sen ötüp kétish héyti qurbanliqini Perwerdigar Xudaying sanga teqdim qilidighan sheher-yéziliringning herqandiqida qilsang bolmaydu;

⁶ belki ötüp kétish héyti qurbanliqini sen Perwerdigar Xudaying Öz namini turghuzush üçhün tallaydighan jaydila qil; uni kechqurun, kün pétish waqtida, yeni Misirdin chiqqandiki waqitqa oxshash waqitta qilisen. ⁷ Uni

Perwerdigar Xudaying tallaydighan jayda pishurup yégin; andin etigende chédiriliringgha qaytsang bolidu.

⁸ Sen alte kün pétir nan yeysen; yettinchi küni Perwerdigar Xudaying aldida tentenilik sorun küni bolidu; sen héchqandaq ish-emgek qilmayssen.

«Heptiler héyti»

⁹ Andin yette heptini sanaysen; ashliqqa orghaq salghandin bashlap yette heptini sanashqa bashlaysen; □ ■ ¹⁰ andin sen «heptiler héyti»ni Per-

■ **16:3** Mis. 12:19; 34:18 ■ **16:4** Mis. 12:10, 13:7, 23:18, 34:25

□ **16:9** «ashliq» — mushu yerde arpini körsitidu. ■ **16:9** Mis. 23:16; Law. 23:15; Chöl. 28:26

werdigar Xudaying aldida qolungdiki ixtiyariy hediye bilen ötküzisen; Perwerdigar Xudaying sanga beriketliginige qarap uni ixtiyaren sunisen. ¹¹ Shuning bilen sen Perwerdigar Xudaying aldida, U Öz namini turghuzushqa tallaydighan jayda shadlinisen; sen özüng, oghlung, qizing, qulung, dédiking, sen bilen bir yerde turuwatqan Lawiylar, aranglardiki musapirlar, yétim-yésirler we tul xotunlar shadlinisiler. ¹² Sen shuning bilen eslide Misirda qul bolghanliqingni ésingge keltürüp, bu barliq belgilimilerni tutup emel qilghin.

¹³⁻¹⁴ Sen «kepiler héyti»ni yette kün ötküzisen; sen xaman we sharab kölchikingni yighqan chéghingda, oghlung, qizing, qulung, dédiking, sheher derwazisi ichide turidighan Lawiylar, musapirlar, yétim-yésirler we tul xotunlar shu héytta shadlinisiler. ■ ¹⁵ Perwerdigar tallaydighan jayda sen yette kün Perwerdigar Xudaying aldida héyt ötküzisen; chünki Perwerdigar Xudaying barliq mehsulatliringda, qolung qilghan ishlarda séni beriketleydu we sen derweqe pütünley shadlinisen.

¹⁶ Yilda üç qétim, pétir nan héyti, heptiler héyti we kepiler héytida séning barliq erkekliring Perwerdigar Xudaying aldida, u tallaydighan jayda hazir bolushi kérek; ular Perwerdigar aldida quruq qol hazir bolsa bolmaydu; ■ ¹⁷ belki Perwerdigar Xudayingning sanga teqdim qilghan berikiti boyiche herbiri qolidin kélishiche sunsun.

Adalet yürgüzüş

18 Xelqning üstidin adalet yürgüzüp adil höküm chiqirish üçün, sen Perwerdigar Xudaying sanga teqdim qilidighan barliq sheher-yéziliring ichide herbir qebilide soraqchi we emeldarlarni békitishing kérek. □ 19 Adaletni burmilisang bolmaydu; ademlerge yüz-xatire qilsang bolmaydu; para alsang bolmaydu; para bolsa aqilanilarning közlerini kor qilidu hem adillarning sözlirini burmilaydu. ■ 20 Sen mutleq adaletni izdishing kérek; shundaq qilsang hayat körisen hemde Perwerdigar Xudaying sanga teqdim qilidighan zéminni igileysen.

Herqandaq butperesliktin yiraq turush

21 Sen özüng üçün yasaydighan Perwerdigar Xudayingning qurban'gahining etrapigha «asherah» buti qilidighan héchqandaq derex tikmesliking kérek □ 22 we özüng üçün héchqandaq but tüwrüki tiklimesliking kérek; undaq nersiler Perwerdigar Xudayinggha yirginchliktur.

17

1 Perwerdigar Xudayinggha herqandaq nuqsani yaki bashqa kemchiligi bolghan kala yaki qoyni

---

□ **16:18** «sheher-yézanlar ichide» — ibraniy tilida «derwazilir- inglar ichide» dégen sözler bilen ipadilinidu. ■ **16:19** Mis. 23:8; Law. 19:15; Qan. 1:17 □ **16:21** «asherah buti» — belkim butpereslikke béghishlan'ghan derekliklerdur. Derexler belkim ayal but sheklide oyulghan yaki neqishlen'gen bolushi mumkin idi.

qurbanliq süpitide sunmasliqning kérek; chünki undaq qilish Perwerdigar Xudayinggha yirginchlik-tur.■

²⁻³ Perwerdigar Xudaying sanga teqdim qilidighan sheher-yézang ichide er bolsun, ayal bolsun, birsining Perwerdigar Xudayingning aldida birer rezil ishni qilghanliqi — Uning ehdisige xilapliq qilghanliqi, bashqa ilahlargha (mesilen, Men sanga ibadet qilishqa men'i qilghan quyash, ay yaki pütkül samawi qoshun bolghan yultuzlargha), ibadet qilip ulargha bash urghanliqi bayqalsa, □ ■ ⁴ — shundaq bir ishtin xewer tapqan yaki uni anglighan bolsang, undaqa sen estayidilliq bilen sürüštürgin; bu ish ispatlinip rast chiqsa, derweqe Israilda shundaq yirginchlik ish qilin'ghan bolsa, ⁵ sen shu rezil ishni qilghan er yaki ayalni derwaziliringgha élip chiqip, shu er yaki ayalni ölümge mehkum qilip chalma-kések qilishing kérek. ⁶ Birsini ölümge mehkum qilish üçhün ikki-üch guwahchining sözliri bolushi kérek. Birsini birla guwahchining sözi bilen öltürüshke bolmaydu. ■ ⁷ Öltürülidighanda awwal guwahchilar qol salsun, andin barliq xelq qol salsun; shundaq qilsanglar siler rezillikni aranglardin heydiwétisiler.■

■ **17:1** Law. 22:20-25; Qan. 15:21 □ **17:2-3** «sheher-yézanglar ichide» — ibranij tilida «derwaziliringlar ichide» dégen sözler bilen ipadilinidu. «samawi qoshun bolghan yultuzlar» — bular toghruluq 4:19ni we izahatini kerüng. ■ **17:2-3** Qan. 13:7

■ **17:6** Chöl. 35:30; Qan. 19:15; Mat. 18:16; 2Kor. 13:1; Ibr. 10:28

■ **17:7** Qan. 13:10

Aliy sot

⁸ Sheher-yézanglarda höküm chiqirishqa sanga tes kélidighan bir ish chiqsa, meyli xun dewasi, heq-telep dewasi yaki zorawanliq dewasida, herqandaq talash-tartish bolsa ornunglardin turup Perwerdigar Xudaying tallaydighan jaygha béringlar. □ ■ ⁹ Siler Lawiy kahinlarning we shu chaghda bolidighan soraqchi begning yénigha barisiler we ulardin höküm soraysiler; ular siler üçün höküm chiqiridu. □ ¹⁰ Siler Perwerdigar tallaydighan ashu yerde turghanlarning silerge tapshuridighan höküm sözi boyiche ijra qilisiler; ularning silerge körsetkinining hemmisige emel qilip köngül bölüşünglar kérek. □ ¹¹ Siler ularning silerge körsetken qanun hökümi boyiche, chiqiridighan qarari boyiche qilisiler; ular silerge tapshuridighan sözdin ong ya solgha chetnep ketmenglar. ¹² We bashbashtaqliq qilip, Perwerdigar Xudayingning xizmiti üçün shu yerde turidighan kahin'gha yaki soraqchi begke qulaq salmighan kishi bolsa, shu adem ölümge mehkum

---

□ **17:8** «... meyli xun dewasi, heq-telep dewasi yaki zorawanliq dewasida, herqandaq talash-tartish bolsa,... » — ibraniy tilida «qan we qan arisida, dewa bilen dewa arisida, musht-tayaq bilen musht-tayaq arisida bolsun, herqandaq talash-tartish bolsa...» dégen sözler bilen ipadilinidu. ■ **17:8** 2Tar. 19:10; Mal. 2:7 □ **17:9** «Lawiy kahinlar» — kahinlar Lawiylarning qebilisidin belgulinidu. □ **17:10** «Perwerdigar tallaydighan ashu jay» — mushu 8-13-ayetlerde «(Xuda) tallaydighan jay»... «Perwerdigar tallaydighan jay...» belkim Lawiylar we kahinlar hemde «soraqchi beg» (démek, shu dewrdiki «batur hakim») turidighan sheher-yézilarni körsitishi mumkin. «Yeshua» 21:13-19ni körüng. Tewrattiki «Batur hakimlar» we «Samuil»da «dewa sorap höküm chiqirish» ishliri köp uchraydu.

bolidu; shuning bilan siler rezillikni Israildin heydep chiqirisiler. ¹³ Shundaqla, barliq xelq bularni anglap qorqidu we yene bashbashtaqliq qilmaydu.

Padishah qandaq bolushi kérek?

¹⁴ Sen Perwerdigar Xudaying sanga teqdim qilidighan zémin'gha kirip uni igiligende, shundaqla uningda turghanda: «Men etrapimdiki ellerningkidek özümge bir padishah tiklimekchimen» déseng, ¹⁵ shu chaghda sen özüngge peqet Perwerdigar Xudaying tallaydighinini tikleysen; üstüngge qérindash bolmighan chetellikni békitmesliking kérek. ¹⁶ *Padishah* bolsa özi üçün atlarni köpeytmesliki yaki atlarni köpeytimen dep xelqni Misirgha qayturmasliqi kérek; chünki Perwerdigar silerge: «Siler shu yol bilen hergiz qaytmasliqinglar kérek» dégenidi.

¹⁷ Padishah köp ayallarni öz emrige almasliqi kérek; bolmisa uning köngli ézip kétishi mumkin. U özi üçün altun-kümüşhni köpeytmesliki kérek.

¹⁸ Padishahliq textige olturghinida u özi üçün Lawiy kahinlarning aldida mushu qanunni bir depterge köchürüp pütüshi kérek. ¹⁹ Shu depter uning yénida daim bolushi we uni ömrining barliq künliride oqushi kérek; shundaq qilsa u Perwerdigar Xudasidin qorqup, mushu qanunning sözliri we belgilimilirini tutup ulargha emel qilishni öginidu. ²⁰ Shundaqla uning köngli qérindashliri aldida hakawurliship ketmeydu, bu emrlerdin ong ya solgha chetnep ketmeydu we shuningdek Israil

arisida uning we oghullirining padishahliq künliri köp bolidu. □

18

Lawiylar we kahinlarning nésiwisi

¹ Lawiy kahinlar we shuningdek barliq Lawiylar qebilisining Israilda héchqandaq nésiwisi yaki mirasi bolmaydu; ular Perwerdigargha atap otta sunulidighan qurbanliqlardin we *Perwerdigarning* mirasidin yéyishke bolidu, □ ■ ² Biraq ularning qérindashliri arisida héchqandaq mirasi bolmaydu; Perwerdigar éytqandek, U Özi ularning mirasidur. ■ ³ Kahinlarning qurbanliq qilidighan xelqtin alidighan ülüshi mundaq: — (meyli kala yaki qoy bolsun) qol, éngék göshi we üçey-qérini kahinlarga bérilidu. ⁴ Silerning ashliqinglardin, yéngi sharabinglardin we zeytun méyinglardin deslepki pishqan hosulni we qoylirninglardin deslepki qirqilghan yungni uninggha béisiler; ⁵ chünki Perwerdigar Xudaying uni we uning ewladlirini Öz namida xizmitide daim turushqa barliq qebililiringlar ichidin talliwalghan. ⁶ Eger Lawiy bolghan bir adem pütkül Israildiki herqandaq sheher-yézidin, yeni özi makanlashqan jaydin chiqip, Perwerdigar tallaydighan jaygha kelse ⁷ we shu yerde Perwerdigar aldida

□ **17:20** «bu emrlerdin...» — ibraniy tilida «bu emrdin...».

□ **18:1** «Perwerdigarning mirasidin yéyish» — démek, Perwerdigarning mirasi bolghan zémindiki mehsulatlardin yéyish. ■ **18:1** Chöl. 18:20; Qan. 10:9; 1Kor. 9:13 ■ **18:2** Chöl. 18:20-32; Qan. 10:9; Ez. 44:28

turghuchi barliq qérindashlirigha oxshash Perwerdigar Xudasining namida xizmette turghan bolsa, ⁸ unda qta (meyli u atisidin qalghan mirasini sétiwetken yaki sétiwetmigen bolsun) uning yeydighan ülüshi qérindashliriningkidek bolushi kérek. □

Séhir-jadugerlik qilishqa bolmaydu, heqiqiy peyghemberge qulaq sélinglar

⁹ Sen Perwerdigar Xudaying sanga bérighan zémin'gha kirgen chaghda, sen shu yerdiki ellerning yirginchlik adetlirini ögenmesliking kérek. ¹⁰ Aranglarda öz oghli yaki qizini ottin ötküzidighan, palchiliq, remchilik, epsaniylik, jadugerlik □ ■ ¹¹ yaki demidichilik qilghuchi yaki jinkesh, séhirger yaki ölgenlerdin yol sorighuchi héchqandaq kishi bolmisun; ¹² chünki bundaq ishlarni qilidighan herqandaq kishi Perwerdigargha nepretlik bolidu; bu yirginchlik ishlar tüpeylidin Perwerdigar Xudaying shu ellerni aldinglardin heydep chiqiridu.

¹³ Sen Perwerdigar Xudaying aldida eyibsiz mukemmel bolushung kérek; ¹⁴ chünki sen zémindin heydeydighan bu eller remchiler we palchilargha qulaq salidu; biraq Perwerdigar Xudaying séni undaq qilishqa yol qoymaydu.

□ **18:8** «meyli u atisidin qalghan mirasini sétiwetken yaki sétiwetmigen bolsun,...» — Lawiylarning öz aldigha chong zémini bolmaytti, belki peqet bezi sheherlerde qoru-jayliri we etrapida cheklik yaylaqlirila bolatti. «Chöl.» 35:1-8ni körüng. Bashqa nechche xil terjimiliri uchrishi mumkin. □ **18:10** «...balilirini ottin ötküzüsh» — belkim «insan qurbanliqi»ni körsitishi mumkin.

■ **18:10** Law. 18:21; 20:27; 1Sam. 28:7; Yesh. 8:19

Kelgüsidiki ulugh peyghember

15 Perwerdigar Xudaying siler üçün aranglardin, qérindashliringlar arisidin manga oxshaydighan bir peyghember turghuzidu; siler uninggha qulaq sélinglar. ■ 16 Bu siler Horeb téghida yighilghan künde Perwerdigar Xudayinglardin: «Perwerdigar Xudayimning awazini yene anglimayli, bu dehshetlik otni körmeyle, bolmisa ölüp kétimiz» dep telep qilghininglarga pütünley mas kélidu. ■ 17 Shu chaghda Perwerdigar manga: «Ularning manga dégen sözi yaxshi boldi. 18 Men ulargha qérindashliri arisidin sanga oxshaydighan bir peyghemberni turghuzimen, Men Öz sözlirimni uning aghzigha salimen we u Men uninggha barliq tapilighinimni ulargha sözleydu. ■ 19 We shundaq boliduki, u Méning namimda deydighan sözlirimge qulaq salmaydighan herqandaq kishi bolsa, Men uningdin hésab alimen.□

20 Emma Méning namimda bashbashtaqliq qilip Men uninggha tapilimighan birer sözni sözlise yaki bashqa ilahlarning namida söz qilidighan peyghember bolsa, shu peyghember

---

■ 18:15 Yuh. 1:46; Ros. 3:22; 7:37 ■ 18:16 Mis. 20:19; Qan. 5:25; Ibr. 12:19 ■ 18:18 Yuh. 4:25 □ 18:19 «**shu peyghember** Méning namimda deydighan sözlirimge qulaq salmaydighan herqandaq kishi bolsa, men uningdin hésab alimen» — bu ulugh peyghemberning salahiyiti toghruluq «qoshumche söz»imizde toxtilimiz.

öltürölsun. □ ■

²¹ Eger sen könglüngde: «Perwerdigar qilmighan sözni qandaq perq étimiz» déseng, ²² bir peyghember Perwerdigarning namida söz qilghan bolsa we u bésharet qilghan ish toghra chiqmisa yaki emelge ashurulmisa, undaqa bu söz Perwerdigardin chiqmighan; shu peyghember bashbash-taqliq bilen sözligen dep, uningdin qorqma.

19

Adem öltürösh toghrisidiki qanun — panahliq sheherliri

¹ Perwerdigar Xudayinglar silerge béridighan zémindiki taipilerni silerning aldinglardin üzöp tashlighan waqtida we siler shundaqla ularning sheherliri we öyliride turghininglarda, ² siler shu chaghda Perwerdigar Xudayinglar silerge béridighan zéminda üç sheherni ayrim qilishinglar kérek; ■ ³ shundaqla, adem öltürgen herbir kishi shu yerlerge, shu sheherlerning birige qéchip bériwalsun dep yol hazirlap, Perwerdigar Xudayinglar miras bolushqa silerge béridighan zéminni üç rayon'gha bölisiler. ⁴ Tirik qélish üçhün shu yerlerge qéchip bériwalghan, adem öltürgen kishi toghruluq belgilime mundaq:

□ **18:20** «bashqa ilahlarning namida söz qilidighan peyghember ... öltürölsun» — bashqa birxil terjimisi: «bashqa ilahlarning namida söz qilidighan peyghember ... ölidu» — démek, özlükidin ölidu. Bizningche mushu yerde Xudaning körsetkini shu peyghemberni öltürösh kérekliki bolsa kérek. ■ **18:20** Qan. 13:6; Yer. 14:14

■ **19:2** Mis. 21:13; Chöl. 35:9-34; Ye. 20:2

— u qoshnisini tasadipiyliqtin urup öltürüp qoyghan, shundaqla eslide uninggha öch-adawiti bolmighan bolsa, shu yerge qéchip bériwalsa bolidu. ■ ⁵ Mesilen, u qoshnisi bilen otun késishke orman'gha kirgen bolup, derexni késishke paltini kötürgende palta béshi sépidin ajrap kétip qoshnisigha tégip kétip uni öltürüp qoysa, undaқта jawabkar kishi bu sheherlerdin birige qéchip bériwélip hayat qalidu; ⁶ bolmisa, qan qisasi alghuchi ghezipi qaynighanda adem öltürgen kishini qoghlaydu we yol uzun bolghachqa, uninggha yétishiwélip öltürüwétishi mumkin; emeliyette, u kishi ölümge layiq emes, chünki uning eslide qoshnisigha héchqandaq öch-adawiti yoq idi. □ ⁷ Shunga men silerge: «Özünglar shundaq üç sheherni ayrishinglar kérek» dep emr qilimen.

⁸ Perwerdigar Xudayinglar ata-bowiliringlarga qesem qilghinidek chégrayinglarni kéngeytishni, ata-bowiliringlarga wede qilghan barliq zéminni silerge teqdim qilishni xalaydu; ■ ⁹ siler Perwerdigar Xudayinglarni söyüsh we uning yollirida daim méngish üçün men silerge бүгүн tapilighan bu emrni tutsanglarla U shundaq qilidu, undaқта silermu özünglar üçün bu üç

■ **19:4** Mis. 21:13; Qan. 4:41,42 □ **19:6** «qan qisasi alghuchi» — qan qisasigha élishqa hoquqluq kishining roli toghrisidiki qanun-belgilimiler «Chöl.» 35:10-35de körsitilidu. «yol uzun bolghachqa» — birla panahlinidighan sheher bolghanda, adem öltürgen kishi turghan jay u sheherge yiraq bolup qélishi mumkin; shunga, Pelestinde bir-biridin tarqaq alte sheher (andin yene üç sheher) tallinip «panahliq sheher» dep békitilgen. ■ **19:8** Yar. 28:13; Qan. 12:20

sheherdin bashqa yene üç sheherni qoshisiler.
 □ ■ 10 We shundaq qilsanglar Perwerdigar Xudayinglar silerge miras qilib teqdim qilidighan zémin arisida naheq qan tökülmeydu we shuningdek gedininglarga xun gunahi chüshmeydu. 11 Lékin birsi qoshnisigha öch-adawet tutqan bolsa, paylap turup uninggha hujum qilip, urup öltürüwetse we shu sheherlerdin birige géchip bériwalghan bolsa, ■ 12 undaqta uning öz shehiridiki aqsaqallar adem ewetip uni shu yerdin yandurup kélishi kérek, andin uni öltürülsun dep «qan qisasi alghuchi»ning qoligha tapshurushi kérek. 13 Sen uni héch ayimighin, shundaq qilghanda Israildin tökülgen gunahsiz qanning déghini tazilighan bolisiler; andin halinglar yaxshi bolidu. □

Guwahchilar toghruluq qanun

14 Perwerdigar Xudaying sanga igilesh üçün teqdim qilidighan zéminda burunqilar miras yéringde békitken, qoshnangning pasil téshini yötkimesliking kérek. ■

15 Melum jinayet yaki gunah toghrisida birsigé «U gunah qilghan» dep erz-shikayet qilishta yalghuz birla guwahchi bolsa kupaye qilmaydu, belki

---

□ **19:9** «men silerge bügün tapilighan bu emr» — belkim «Qanun Sherhi» dégen kitabtiki ehde, yeni barliq emr-permanlarni körsitishi mumkin. ■ **19:9** Ye. 20:7 ■ **19:11** Yar. 9:6; Mis. 21:12,14; Law. 24:17; Chöl. 35:16 □ **19:13** «sen uni héch ayimighin» — ibraniy tilida «közüng uni héch ayimisun». ■ **19:14** Pend. 22:28

hemme ish ikki yaki üç guwahchining sözi bilen békitilsun.■

¹⁶ Birsi toghruluq «palanchi-pokunchi gunah qilghan» dep erz qilidighan qara niyetlik bir guwahchi chiqsa, ¹⁷ dewaliship qalghan ikki adem Perwerdigarning aldida, shu künlerde bolidighan kahinlar we soraqchi begler aldida hazir bolsun; ¹⁸ soraqchi begler estayidilliq bilen tekshürsun; eger héliqi guwahchi yalghan guwahchi bolup, öz qérindishi toghruluq yalghan guwahliq bergen bolsa, ¹⁹ undaқта, siler del u qérindishigha qilmaqchi bolghinidek uningghimu shundaқ qilinglar. Shundaқ qilsanglar rezillikni aranglardin yoqitisiler. ■ ²⁰ Qalghan xelqmu bu ishni anglaydu we qorqidu we shundaқla, aranglarda undaқ rezil ishni yene qilmaydu. ²¹ Siler héch rehim qilmanglar; jan'gha jan, közge köz, chishqa chish, qolgha qol, putqa put élsun.□ ■

20

Düşmenler bilen jeng qilish toghruluq

¹ Eger sen düşmenliringge jeng qilghili chiqip, at we jeng harwilirini, shundaқla

■ **19:15** Chöl. 35:30; Qan. 17:6; Mat. 18:16; Yuh. 8:17; 2Kor. 13:1; Ibr. 10:2 ■ **19:19** Pend. 19:5 □ **19:21** «Siler héch

rehim qilmanglar» — ibraniy tilida «közüng héch ayimisun». «jan'gha jan, chishqa chish, putqa put ... élsun» — bu sözler «qisas élish» prinsipi emes, belki Xudaning muqeddes qanunining adil telipidur. Xudagha teshekkür, Uning méhir-shepqiti adilliqidin ziyade halqip chiqidu! «Mat.» 5:38-48ni körüng. ■ **19:21** Mis. 21:23; Law. 24:20; Mat. 5:38

özüngdin köp bolghan bir elni körseng, ulardin héch qorqma. Chünki séni Misir zéminidin chiqirip kelgen Perwerdigar Xudaying Özi sen bilen billidur. ² Siler jengge chiqish aldida kahin özi aldigha chiqip xelqqe söz qilip ³ ulargha: Ey Israil, anglanglar! Siler bügün dühmenliringlar bilen soqushush aldida turuwatisiler. Köngülliringlar jür'etsiz bolmisun; qorqmanglar, titrimenglar, ularning sewebidin dekke-dükkige chüshmenglar; ⁴ chünki Perwerdigar Xudaying Özi dühmenliringlar üstidin ghelibe qilishinglar üçün siler bilen bille jengge chiqidu» — dep éytsun.

⁵ Shu chaghda emeldarlar xelqqe mundaq désun: — «Aranglarda bir yéngi öy sélip, uni *Xudagha* atimighan birsi barmu? Undaқта u öz öyige yénip ketsun, bolmisa u jengde ölüp kétip, bashqa kishi kélip uni *Xudagha* atishi mumkin.

⁶ Tek sélip üzümzar berpa qilip, téxi uning méwisini yémigen birkim barmu? Bar bolsa öyige yénip ketsun, bolmisa u jengde ölüp ketse, bashqa kishi kélip uning méwisini yéyishi mumkin.■

⁷ Bir qiz bilen wedileshken bolup, téxi uni öz em-rige almighan birkim bolsa, u öyige yénip ketsun, bolmisa u jengde ölüp ketse, bashqa kishi kélip uni özige xotunluqqa élishi mumkin».■

⁸ Andin mensepdarlar xelqqe yene sözlep: «Qorqup ketken, jür'etsiz birkim barmu? U öyige yénip ketsun. Bolmisa qérindashlirining yürikimu un-inkidek jasaretsiz bolup qélishi mumkin» dep éytsun.■

⁹ Emeldarlar xelqqa shularni éytqandin kéyin ular xelqning aldida yétekchilik qilishqa qoshunlarga serdarlarni tiklisun.

¹⁰ Siler hujum qilishqa melum bir sheherge yéqinlashqiniglarda awwal uninggha sülhi toghrisida söz qilinglar. ¹¹ Eger ular sülhini xalaymiz, dep jawab bérip öz derwazilirini silerge achsa, undaқта uningda turuwatqan hemme xelq silerge béqinip qulluq hasharda bolidu. ¹² Lékin siler bilen sülhi qilishqa unimay, belki siler bilen jeng qilmaqchi bolsa siler uni qorshanglar. ¹³ Perwerdigar Xudayinglar uni qolunglarga tapshurghanda uningdiki herbir erkeknı qilichlap öltürünglar; ¹⁴ lékin ayallar bilen baliliri, kala bilen sheherdiki hemme nersini, yeni barliq gheniyemetni özünglarga olja qilip élinglar; Perwerdigar Xudayinglar öz dühmenliringlardın silerge élip bergen oljidin yep söyünisiler. ¹⁵ Silerdin yiraқта bolghan, *zémın'gha tewe bolmighan* ellerning sheherlirige shundaq qilinglar.

Qanaaniylar bilen jeng qilishtiki qanun

¹⁶ Lékin Perwerdigar Xudayinglar silerge miras qilip béridighan zémindiki ellerning sheherlirini bolsa, ularning ichidiki tiniqi bar héch nersini tirik qoymay, ■ ¹⁷ belki Perwerdigar Xudayinglar silerge buyrughandek hittiylar bilen Amoriylar, Qanaaniylar bilen Perizziylar, Hiwiylar bilen Yebusiylarning hemmisini teltöküs yoqıtishinglar kérek. ¹⁸ Bolmisa, ular öz ilahlirigha

■ **20:16** Chöl. 33:52; Qan. 7:1, 2

choqunushtiki hemme yirginchlik ishlirini silerge ögitip, Perwerdigar Xudayinglarga gunah qilidighan bolisiler.

¹⁹ Bir sheherni igilesh üçün uzun waqit jeng qilip qorshap turushqa toghra kelse, uning etrapidiki derexlerni palta bilen késip weyran qilmanglar; chünki ularning méwisini yésenglar bolidu. Shunga ularni kesmenglar; chünki daladiki derexler qorshiwélish kérek bolghan ademmidi? ²⁰ Lékin siler méwilik derex emes dep bilgen derexlerni késip yoqitip, siler bilen soqushqan sheherni hujum qilip ghulitishqa shu derexlerdin istihkam-poteylerni yasisanglar bolidu.

21

Éniqlanmighan qatilliq délosi toghrisida

¹ Eger Perwerdigar Xudayinglar silerge miras qilip igileshke béridighan zéminda, dalada öltürülgen bir jeset tépilsa, emma uni öltürgen adem melum bolmisa, ² aqsaqalliringlar bilen soraqchi begliringlar chiqip ölük tépilghan yer bilen etrapidiki sheherlerning ariliqini ölchisun; ³ öltürülgüchining jesitige eng yéqin sheherning aqsaqalliri bolsa ishqa sélinmighan, boyuntoroqmu sélinmighan inek tépip kelsun; ⁴ shu sheherning aqsaqalliri inekni süyi toxtimay aqidighan, heydilip térimighan bir jilghigha élip bérip, shu jilghining özide inekning boynini sunduruwetsun; ⁵ shu chaghda Lawiyning ewladliri bolghan kahinlar ularning qéshigha

kelsun; chünki Perwerdigar Xudayinglar ularni Özining aldidida xizmette bolup, Perwerdigarning namida bext-beriket tilleshke tallighandur. Herbir dewa we herbir tayaq jazasi ularning sözi boyiche késilsun. ⁶ Öltürülgüchining jesitige eng yéqin sheherdiki aqsaqallarning hemmisi shu jilghigha kélip, boyni sundurulghan inekning üstide turup, qollirini yuyup ⁷ guwahliq béríp: «Qollirimiz bolsa bu qanni tökmidi, közlerimiz bu ishni körmidi; ⁸ ey Perwerdigar, Sen Özüng hörlük bedili tölep qutquzghan xelqing Israilni kechürgeysen we naheq aqqan qanning gunahini Israil xelqingge artmighaysen» — désun; shundaq qilip bu qan gunahigha kafaret keltürülgen bolidu. ⁹ Siler shundaq qilip Perwerdigarning neziride toghra bolghanni qilip naheq tökülgen qanning gunahini özünglardin chiqiriwetken bolisiler.

Xotunluqqa élin'ghan esir toghruluq qanun

¹⁰ Eger siler dühmenliringlar bilen jeng qilghili chiqqininglarda Perwerdigar Xudayinglar ularni qolunlarga bergech, ulardin esir alghan bolsanglar, ¹¹ bu esirlerning arisida chirayliq bir aylarni körüp, könglüng uninggha chüshüp, uni emringge élishni xalisang, ¹² undaқта uni öyüngge élip barghin; u chéchini chüshürüp, tirnaqlirini yasap, ¹³ esirlikte kiygen kiyimlerini sélip, öyüngde olturup toluq bir ay ata-anisi üçün matem totsun; andin sen uning qéshigha kirip uni özüngge ayal qilip uninggha er bolsang bolidu. ¹⁴ Kéyin, egerde könglüng uningdin söyünmise, u qeyerni xalisa, barghili qoyushung kérek; uni pulgha satmighin

we uninggha dédektek muamile qilmighin, chünki sen uninggha yéqinliq qilip uyat qilghansen.

Balilar toghruluq qanun

¹⁵ Eger birsining ikki ayali bolup ularning birige amraqliq, yene birige öchlük qilghan bolsa we amraq we öch bolghan her ikkisidin oghul tughulghan bolsa, tunjisini öch ayalidin tapqan bolsa

¹⁶ undaқта u kishi oghullirigha barini miras üçün üleshtürüp bergen künide öch ayalining oghli, yeni uning tunji oghlining ornigha amraq ayalining oghlini tunji oghulluqqa qoyushqa bolmaydu.

¹⁷ U belki öch ayalining oghlini tunji oghlum dep étirap qilsun; chünki bu uning küch-quwwiti bar waqtidiki deslepki méwisidur; tunji oghluq hoquqi uningki bolghachqa, atisi barliq malmülüktin uninggha ikki ülüş miras bersun.■

¹⁸ Eger birsining bashbashtaq we itaetsiz oghli bolsa, u ne atisining sözige, ne anisining sözige qulaq salmay, hetta tayaq-terbiyimu kar qilmay, ularning gépini yenila anglimisa,

¹⁹ Uning atanisi uni tutup, sheherning derwazisigha élip bérip, sheherning aqsaqallirining qéshigha keltürsun; □ ²⁰ ular sheherning aqsaqallirigha erz qilip: — «Bu oghlimiz bashbashtaqliq we itaetsizlik qilip, sözimizni anglimay yüridu; u nepsi yaman, sharabxor bolup qaldi» dep éytsun.

²¹ Shuning bilen sheherning hemme xelqi bir

■ **21:17** Yar. 49:3; 1Tar. 5:1; Zeb. 78:51 □ **21:19** «... **uni tutup, sheherning derwazisigha ... sheherning aqsaqallirining qéshigha keltürsun**» — kona zamanlarda sheherning aqsaqalliri soraq-dewalar üstidin höküm chiqirish üçün sheher derwazisida olturatti.

bolup uni chalma-késeq qilip öltürsun. Siler bu yol bilen özünglardin rezillikni chiqiriwétisiler; pütkül Israil bu ishni anglap qorqidighan bolidu.

Jinayetchining jesiti

²² Eger birsi ölüm jazasigha layiq gunah sadir qilip, öltürülgen bolsa we jesitini bir derexke ésip qoyghan bolsanglar, ²³ ölüki kéchiche derexke qalmisun; qandaqla bolmisun, siler derexke ésilghuchini shu künde kömwétinglar (chünki kimdekim *derexke* ésilghan bolsa, Xuda teripidin lenetke qaldurulghan kishi hésablinidu). Shundaq qilsanglar, Perwerdigar Xudayinglar silerge miras qilip bergen zéminni bulghimighan bolisiler.■

22

Yitken janiwarlar, kiyinish qatarliqlar toghru-luq belgilimiler

¹ Sen qérindishingning kalisi ya qoyi ézip ketkinini körseng, chatiqing bolmay yürme; qandaqla bolmisun, uni qérindishingning qéshigha yetküzüp ber. ■ ² Egerde qérindishing sanga yéqin olturmisa we yaki igisini tonumisang, shu haywanni öz öyüngge élip kélip, qérindishing uni izdep kelgüche özüng saqlap andin uninggha tapshurup bergin. ³ Sen oxshashla uning yitken éshiki yaki kiyimlirininimu shundaq qil; shundaqla qérindishingning herqandaq yitken nersisini

tépiwalsang, unimu shundaq qilghin; sen özüngni bu ishtin qachurmighin.

⁴ Eger qérindishingning éshiki yaki kalising yolda yiqilip chüshkinini körseng, sen bu ehwaldin özüngni qachurmighin; qérindishinggha yardemliship ulighini tartip turghuzghin.

⁵ Ayal kishi bolsa erlerning kiyimini kiymisun; shuninggha oxshashla er kishi ayal kishining kiyimini kiymisun; chünki kimki shundaq qilsa, Perwerdigar Xudayingning aldida yirginchlik bolidu.

⁶ Eger sen yolda kétéwétip, bir derexete yaki yerde baliliri yaki tuxumliri bolghan qushning uwisigha uchrisang, anisi tuxum yaki balilirini bésip yatqan bolsa, ana-balilirini biraqla almighin; ⁷ héch bolmighanda sen anisini qoyuwétip, balilirinila alsang bolidu; shundaq qilsang sanga yaxshi bolup uzun ömür körisen.

⁸ Yéngi bir öy salsang, ögzengge bir tosuma tam yasighin; bolmisa birsi uningdin yiqilip chüshse, özüngge qan tökülüş gunahini keltürüşüng mumkin.

Sapliq toghrisidiki ishlar

⁹ Öz üzümzarliqinggha ikki xil uruq chachmighin; bolmisa térighiningning hemmisi we üzümzarliqing

mehsulatliri bulghan'ghan h sablinidu. □ ■

¹⁰ Sen kala bilen  shekni birge qoshup yer heydimigin.

¹¹ Yung we kanaptin ibaret ikki xil yiptin toqolghan kiyimni kiyimigin.

¹² Sen y pin'ghan tonungning t t burjikige p p k qoyghin. ■

Er-xotunluqta sap dilliq bolush kürek

¹³ Eger biri xotun  lip uninggha y qinchiliq qilghandin k yin uninggha  ch bolup, ¹⁴ Uning yaman g pini qilip, uninggha betnam chaplap, erz qilip: «Men bu xotunni aldim, l kin uninggha y qinchiliq qilsam uning qiz emeslikini bildim» d se, ¹⁵ undaqta qizning ata-anisi qizning pakliq ispatini  lip sheher derwazisida olturghan sheherning aqsaqallirigha kelt rsun, ¹⁶ andin qizning atisi aqsaqallargha s z qilip: «Men qizimni bu kishige xotunluqqa berdim, l kin u uninggha  ch bolup qaldi; ¹⁷ we mana, u uning yaman gépini qilip, betnam chaplap erz qilip: «Qizingning qiz

□ **22:9** «** z  z mzarliqinggha ikki xil uruq chachmighin**» — menisi (1)  z mzar ichide ikki xil ashliq t rishqa bolmaydu; (2)  z mzar ichide,  z m uruqliridin bashqa uruqlarni t rishqa bolmaydu. Bizningche birinchi menisi toghridur («Law.» 19:19ni körüng). «bulghan'ghan h sablinidu» — bashqa birxil terjimisi: «muqeddeslikke musadire qilinidu» — d mek, musadire qilinip Xudagha, yeni ibadexanidiki xizmette ishlitishke tapshurulushi kürek. Sh bhisizki, bu ayettiki we 10-11-ayetlerdiki emrlerning hem emeliy paydisi bar hem rohiy jehettin k p k chme menisi bar. Oqurmenler  zliri Injildin shu k p k chme menilirini tapalaydu.

■ **22:9** Law. 19:19 ■ **22:12** Ch l. 15:38; Mat. 23:5

emeslikini bildim» deydu. Biraq mana qizimning pakliq ispati!» dep, ispat rextni aqsaqallarning aldida yéyip qoysun. ¹⁸ U waqitta sheherning aqsaqalliri érini tutup uninggha tayaq-terbiye bérip, ¹⁹ Israildiki bir pak qizning yaman gépini qilip, uninggha betnam chapliding dep, yüz shekel kümüş töletsun; andin ular pulni qizning atisigha bersun dep békitsun. Emma qiz bolsa shu kishining xotuni bolup turiwérishi kérek; er pütün ömrinde uni qoyup berse bolmaydu.

²⁰ Lékin bu söz rast chiqip, qizning pakliq ispati bolmisa, ²¹ qizni atisining öyining derwazisi aldigha aparsun we atisining öyide buzuqluq qilip Israilning ichide shermendilik qilghanliqi üçün uning shehirining ademliri shu yerde uni chalmakéseq qilip öltürsun. Shundaq qilghinglarda siler özünglardin rezillikni chiqiriwétisiler.

²² Eger birsi éri bar xotun bilen zina qilip tutulup qalsa, zina qilishqan er-xotun ikkilisi öltürölsun. Shundaq qilghanda Israilning ichidin rezillikni chiqiriwétisiler.■

²³ Eger birsi sheherde biraw bilen wediliship qoyghan bir qizni uchritip, uning bilen bille bolsa, ²⁴ ikkilisini sheherning derwazisigha élip chiqip chalmakéseq qilip öltürönglar; qiz bolsa sheherde turup warqirimighini üçün, er bolsa bashqisining wedileshken qizi bilen yatqini üçün öltürölsun. Shundaq qilip, siler özünglardin rezillikni chiqiriwétisiler.

²⁵ Eger er kishi bashqisi bilen wedileshken qizni dalada uchritip, uni tutuwélip uning bilen

yatsa, peqet qiz bilan yatqan er kishi öltürölsun.
²⁶ Qizgha bolsa, héchnéme qilmanglar, chünki qizning özide ölümge layiq héch gunah yoq. Bu ish bolsa birsi qoshnisigha hujum qilip uni öltürwetken'ge oxshash ishtur. ²⁷ Chünki u bashqisigha wedileshken qizni dalada tutuwalghanda, qiz towlighan bolsimu uni qutquzghudek kishi tépilmighan.

²⁸ Eger birsi birer er bilen wedileshmigen qizni tutuwélip, uning bilen yétip her ikkisi tutulsa, ²⁹ qiz bilen yatqan adem qizgha yéqinchiliq qilip xar qilghini üçün qizning atisigha ellik shekel kümüsh bérishi kérek; andin qizni özige xotun qilip élishi kérek; u pütkül ömrinde uni qoyup berse bolmaydu. ■

³⁰ Héchkim atisining xotunini almasliqi kérek, atisining yotqinini achmasliqi kérek. □

23

Jamaetning sapliqi

¹ Kimki soqulush yaki késilish tüpeylidin axta qiliwételgen bolsa, Perwerdigarning jamaitige kir-

---

■ **22:29** Mís. 22:16 □ **22:30** «**atisining xotuni**» — ögey anisi yaki atisining toqili. «**atisining yotqinini achmasliqi kérek**» — démek, atisining toqili yaki ögey anisi bilen munasiwet ötküzse atisining nomusigha tegken bolup hésablinidu.

misun. □

² Kimki haramdin tughulghan bolsa Perwerdigarning jamaitige kirelmes; oninchi ewladighiche mundaqlardin héchkim Perwerdigarning jamaitige kirmisun.

³ Héchbir Ammoniy we ya héchbir Moabiy Perwerdigarning jamaitige kirmisun; oninchi ewladighiche ulardin héchkim Perwerdigarning jamaitige hergiz kirmisun. ■ ⁴ Seweb shuki, siler Misirdin chiqqinlarda ular aldinglarga yémeklik, su élip chiqmidi we silerge ziyankeshlik qilishqa silerni qarghisun dep, Aram-Naharaimdiki Pétorluq Béorning oghli Balaamni yallidi. □ ■ ⁵ Lékin Perwerdigar Xudayinglar bolsa Balaamning sözini anglimay, belki siler üçün qarghishni beriketke aylanduruwetti; chünki Perwerdigar Xudayinglar silerge muhebbet baghligan. ⁶ Siler hemme künliringlarda *Ammoniylar we Moabiylarning aman-ésenliki we bextini hergiz istimenglar.*

⁷ Lékin Édomiylar qérindishinglar bolghach, ulargha nepret bilen qarimanglar. Misirliqlarghimu

□ **23:1** «Perwerdigarning **jamaiti**» — bu ibare: birinchidin muqeddes jay aldida bolsun yaki bashqa yerlerde bolsun ibadet sorunlirini, shundaqla Perwerdigar Israilgha tapshurghan héyt-bayramlarga qatnishish imtiyazini körsitidu; ikkinchidin, Israildiki toluq hoquqluq puqralar, yeni emeldar, aqsaqallar yaki soraqchi bolalaydighanlarni körsitse kérek. «...axta bolup qalghan bolsa Perwerdigarning ibadet jamaitige kirelmes» — qedimki zamanlarda butperesler öz butlirigha sadaqetlikini bildürüş üçün bezide öz jinsiy ezalirini késiwétetti. ■ **23:3** Neh. 13:1

□ **23:4** «ular **aldinglarga yémeklik, su élip chiqmidi**» — ibraniy tilida «ular aldinglarga nan, su élip chiqmidi». ■ **23:4** Chöl. 22-24

nepret bilen qarimanglar, chünki siler ularning zéminida musapir bolup turghanidinglar. ⁸Bularning üçinchi ewladidin tughulghan balilar Perwerdigarning ibadet jamaitige kirse bolidu.

Shexsiy taziliq

⁹ Düşmenliringge qarshi jengge chiqip chédir tikseng, herxil napakliqtin éhtiyat qilghin.

¹⁰ Eger aranglarda kéchisi birsi chüshide Sheytan atlap napak bolghan bolsa, u chédirgahdin chiqip ketsun; chédirgahqa udulla kirmisun; □

¹¹ kechqurun kirgende u sugha chüshüp, kün patqanda chédirgahga yénip kirsun.

¹² *Hajitinglar* üçün chédirgahning sirtida bir jayinglar bolsun; teretke shu yerge béringlar.

¹³ Saymanliring ichide bir gürjek bolsun; sen sirtta teretke oltursang, uning bilen örek kolap teritingni kömwet. ¹⁴ Chünki Perwerdigar

Xudaying séni qutquzushqa, düşmenliringni aldinglarga tapshurushqa chédirgahing otturisida yürüdü; shunga séning chédirgahing pak bolsun. Bolmisa U séningkide birer paskiniliq körse sendin ayrilip kétishi mumkin.

Qullargha qandaq muamile qilish

¹⁵ Öz xojisidin qéchip yéninggha kelgen qulni öz xojisigha tutup bermigin. ¹⁶ U aranglarda siler bilen bille turup, qaysi sheherning derwazisi ichide

□ **23:10** «Sheytan atlap» — biz mushu sózni terjimimizde ishletkinimiz Sheytanning bu ishqa mes’ul ikenlikini körsetkinimiz yoq. Oqurmenler bu sözge tonush bolghanliqi üçün ishlettuq, xalas.

qaysi yerni tallisa, shu yerde tursun. Siler uning-gha zulum qilmanglar.

¹⁷ Israilning qizlirining arisida héchbir pahishe bolmisun, Israilning oghullirining arisida héchbir pahishe hezilek bolmisun. ¹⁸ Bir qesemni beja keltürmek üçhün Perwerdigar Xudayinglarning öyige pahishining pulini yaki hezilekning pulini keltürmigün; chünki bu ikkisi Perwerdigar Xudayingning aldida yirginchliktur.□

Ösüm we qesemler toghruluq

¹⁹ Siler öz qérindishinglardin ösüm almanglar; pulning ösümi bolsun, ashliqning ösümi bolsun yaki herqandaq ösüm alghudek bashqa nersining ösümünü alsanglar bolmaydu. ■ ²⁰ Emma chetelliktin ösüm alsanglar bolidu, lékin qérindishinglardin héch ösüm almanglar. Shundaq qilsanglar Perwerdigar Xudayinglar siler uni igileshke kiridighan zéminda, qolliringlarning barliq emgikide silerge beriket béridu.

²¹ Sen Perwerdigar Xudaying aldida bir nersini atashqa qesem qilghan bolsang, uninggha emel qilishqa hayal qilma. Bolmisa, Perwerdigar Xudaying uni sendin telep qilghinida gunahkar bolisen. ■ ²² Lékin eger sen bir nersini atashqa qesem qilmisang, u sanga héch gunah bolmaydu.

²³ Aghzingdin chiqqan'gha emel qilghin; Perwerdigar Xudayinggha qesem qilip

□ **23:18** «hezilek» — ibraniy tilida «it». Ayette alahide közde tutulghini butpereslik yolida pahishe bolup ténini satquchilar.

■ **23:19** Mis. 22:25; Law. 25:36; Neh. 5:2-13; Luqa 6:34, 35

■ **23:21** Chöl. 30:3

atighiningni, yeni aghzingning sözi boyiche ixtiyariy hediengni sunushung kérek.

²⁴ Sen qoshnangning talliqigha kirseng xalighiningche yep toyun, emma qacha-quchanggha élip mangmighin.

²⁵ Qoshnangning pishqan ziraetlikige kirseng, qolung bilen ziraetning béshini üzüp alsang bolidu; emma qoshnangning ziraetlirige orghaq salghuchi bolma. ■

24

Talaq xéti bérish toghruluq

¹ Eger birsi bir ayalni emrige alghandin kéyin uningda birer set ishni bilip, uningdin söyünmise, undaqta u talaq xétini pütüp, uning qoligha bérishi kérek; andin uni öz öyidin chiqiriwetse bolidu. □ ■

² Ayal uning öyidin chiqqandin kéyin bashqa erge tegse bolidu. ³ Bu ikkinchi ermu uni yaman körüp, talaq xétini yézip qoligha bérüp uni öz öyidin chiqiriwetse yaki uni alghan ikkinchi éri ölüp ketse ⁴ uni qoyup bergen awwalqi éri uni napak hésablap, ikkinchi qétim xotunluqqa almisan; chünki undaq qilsa, Perwerdigarning aldida yirginchlik ish

---

■ **23:25** Mat. 12:1 □ **24:1** «birsi... *ayalida* birer set ishni bilip,...» — bu yerdiki «set (uyatliq) ish» zinani körsetmeydu; zinaxorluq bolsa ölüm jazasi bériletti. Shunga «set ish» belkim ayalining bashqa erlerge qarap naz-kereshme qilishi, zina qilmay lékin bashqa birsi bilen birxil oynishini kórsitishi mumkin. ■ **24:1** Mat. 5:31; 19:7; Mar. 10:4

bolidu. Sen Perwerdigar Xudaying sanga miras qilip béridighan zéminning üstige gunah yüklimigin.□

Rehimdilliq, maxaw késili we adalet toghruluq

⁵ Eger birkim yéngidin xotun alghan bolsa uninggha ne jengge chiqish, ne bashqa birer ishqa buyrulmisun; u belki alghan xotunini xush qilish üçün bir yilghiche erkin-azad bolup öyide oltursun.■

⁶ Héchkim yarghunchaq yaki tügmenning üsti téshini kapaletke almisan; chünki bu ish birsining hayatini kapaletke alhandek bolidu.

⁷ Eger birkim Israillardin bolghan qérindishining birini bulap kélip, uni quldek ishletse we yaki uni sétiwetse shu bulangchi öltürülsun; siler shundaq qilsanglar aranglardin rezillikni chiqiriwétisiler.■

⁸ Pése-maxaw wabasi peyda bolsa, özünglarcha pexes bolunglar, Lawiy kahinlarning silerge barliq körsetkinini qilinglar; men ulargha qandaq emr qilghan bolsam shuninggha köngül qoyup emel qilinglar. ■ ⁹ Misirdin chiqqininglarda Perwerdigar Xudayinglarning yolda Meryemge qandaq qilghinini eske élinglar.□ ■

¹⁰ Eger sen öz burader-qoshnanggha qerz berseng, kapalet élish üçün öyige kirmigin;

¹¹ belki tashqirida turup tur; sanga qerzdar kishi

□ **24:4** «...undaq qilsa, Perwerdigarning aldida yirginchlik ish bolidu» — némishqa bu ish «Perwerdigarning aldida yirginchlik ish bolidu»? Bu mesile toghruluq «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz. ■ **24:5** Qan. 20:7 ■ **24:7** Mis. 21:16 ■ **24:8** Law. 13:2 □ **24:9** «... Perwerdigar Xudayinglarning yolda Meryemge qandaq qilghinini eske élinglar» — «Chöl.» 12:1-15ni körüng. ■ **24:9** Chöl. 12:10

özi sanga béridighan kapaletni tashqirigha élip chiqsun. ¹² Shu kishi yoqsul bolsa sen uningdin kapaletke alghan *kiyimni* yépinip uxlimighaysen; □ ¹³ Héch bolmighanda sen belki kapaletni kün patqanda uninggha qayturup bergin; shundaq qilsang u öz tonini yépinip uxlighanda, sanga bextberiket tileydu. Shundaq qilsang bu ish sanga Perwerdigar Xudayingning aldida heqqaniylik sanilidu.■

¹⁴ Ajiz, namrat medikargha naheqliq qilma, meyli u qérindashliringlardin bolsun yaki yézasheherliringlarda turghan musapirlardin bolsun. ■

¹⁵ U namratliqtin öz heqqige intizar bolghachqa, u ishligen shu küni kün pétishtin burun heqqini choqum bergin; bolmisa, u séning toghrangda Perwerdigargha peryad kötüridu, bu ish gunah bolup béshinggha chüshidu.

¹⁶ Balilirining jinayiti üçün ata öltürülmisun, balilarmu atining jinayiti üçün öltürülmisun; belki jinayiti bar bolghan herbir kishi öz gunahi üçün ölüm jazasini tartsun.■

¹⁷ Sen musapir yaki yétim toghrisidiki hökümni burmilima; tul ayalning kiyim-kécheklirinimu kapaletke alma, ■ ¹⁸ belki özüngning Misirda qul bolup Perwerdigar Xudaying séni shu yerdin hör qilip qutquzup kelginini yadinggha keltürgin. Shunga men sanga buninggha emel qilghin dep

□ **24:12** «sen uningdin kapaletke alghan kiyimni yépinip uxlimighaysen» — yaki «kechte uxlighiningda uningdin kapaletke alghan kiyimni yéningda qaldurmighin». ■ **24:13** Mis. 22:26 ■ **24:14** Law. 19:13; Yaq. 5:4 ■ **24:16** 2Pad. 14:6; 2Tar. 25:4; Yer. 31:30; Ez. 18:20 ■ **24:17** Mis. 22:21,22; Pend. 22:22; Yesh. 1:23; Yer. 5:28; 22:3; Ez. 22:29; Zek. 7:10

buyruymen.

¹⁹ Sen étizliqingning hosulini yigħqiningda bir bagħ öñchini untup qalghan bolsang, uni élip kélish üchün yénip barmighin; u öñche musapir, yétim-yésir we tul xotun'gha tegsun. Shundaq qilghanda Perwerdigar Xudaying séning qolliringning barliq emgikini beriketleydu.■

²⁰ Zeytun derixingni qaqqiningdin kéyin shaxlirida qalghanlirini qayta qaqma; qalduqliri musapir, yétim-yésir we tul xotun'gha tegsun.

²¹ Üzümzarliqingning üzümlirini yigħip bolghandin kéyin washang qilmighin. Qalduqliri musapir, yétim-yésir we tul xotun'gha tegsun.

²² Özüngning Misir zéminida qul bolghiningni yad-inggha keltürgin; shunga men sanga buninggha emel qilghin dep buyruymen.

25

Her türlük qanun-belgilimiler

¹ Eger ikki kishi birnersini taliship qélip, höküm bérishni telep qilip sot aldigha kelse, undaqa soraqchilar dewagha höküm chiqirip heqdarni heq, gunahi bar ademni gunahkar dep jakarlisun.

² Eger gunahkar adem derrige layiq bolsa, soraqchi uni özining aldida yerge yatquzup, uning qilghan gunahigha layiq sanap derrilisun. ³ Lékin peqet qiriq derrila urulsun; shuningdin ziyade urulmisun, köp urulsa shu qérindishing köz ald-ingda kemsitilgen bolidu.■

4 Sen xaman tépiwatqan kalining aghzini bogh-mighin.■

5 Eger bir yerde turidighan qérindash aka-inilarning biri bala yüzi körmey ölüp ketse, ölgen kishining ayali yat bir kishige tegmisun; belki uning érinig birtughqan qérindishi uning qéshigha kirip uni xotunluqqa élip, birtughqan qérindashliq burchini ada qilsun; ■ 6 ölgen qérindishining ismi Israildin öchürülmesliki üçün ayalning tunji balisigha uning ismi qoyulsun.

7 Lékin eger bu kishi yenggisini élishni xalimisa, yenggisi *sheher* derwazisidiki aqsaqallarning qéshigha bérip: «Érimning birtughqan qérindishi öz qérindishining ismini Israilda qaldurushqa unimidi; u men üçün birtughqan qérindashliq burchini ada qilishqa unimidi», dep éytsun.■

8 Andin uning shehiridiki aqsaqallar uni chaqir-tip uninggha nesihet qilsun; eger u: «Men uni xotunluqqa élishni xalimaymen», dep ching turuwalsa, 9 yenggisi aqsaqallarning köz aldida uning qéshigha bérip, uning putidin keshini saldurup, yüzige tökürüp: «Bir tughqan qérindishi üçün aile qurushqa unimighan kishige shundaq qilinsun!» dep jakarlisun. ■ 10 Shu kishining nami Israilning ichide: «Keshi sélin'ghuchining öyi» dep atalsun.

11 Eger ikki adem bir-biri bilen urushup qalghinida birining ayali öz érige yardemliship éri ni urghuchining qolidin ajratmaqchi bolup, qolini uzitip urghuchining jan yérini tutuwalsa, 12 unda qta sen uninggha héch rehim qilmay qolini

■ 25:4 1Kor. 9:9; 1Tim. 5:18 ■ 25:5 Mat. 22:24; Mar. 12:19; Luqa 20:28 ■ 25:7 Rut 4:7 ■ 25:9 Rut 4:5

késiwet.□

¹³ Séning xaltangda chong-kichik ikki xil taraza téshi bolmisun.

¹⁴ Öyüngde chong-kichik ikki xil efah saqlima.□

¹⁵ Taraza téshing toptoghra, durus bolsun; efahingmu toptoghra, durus bolsun. Shundaq qilsang Perwerdigar Xudaying sanga béridighan zéminda ömrüng uzun bolidu. ¹⁶ Chünki kimki shundaq ishlar qilsa, kimki naheq ish qilsa, Xudaying Perwerdigarning aldida yirginchlik sanilidu.■

Amaleklerin kélidighan xeterni yoqitish

¹⁷ Misirdin chiqip kéliwatqininglarda Amaleklerning silerge néme qilghinini ésinglarda tutunglar; ■ ¹⁸ ular Xudadin qorqmay, yolda silerge uchrup, siler hérip-charchap halinglar qalmighan chaghda, keyninglarda qalghan ajiz kishilerni urup yoqatmidimu? U Xudadin héch qorqmidi. ¹⁹ Shunga, Perwerdigar Xudaying mirasing bolsun dep sanga igileshke béridighan zéminda, Perwerdigar Xudaying etrapingdiki barliq düshmenliringdin amanliq berginide, Amaleklerning namini asmanning tégide eslenmigüdek derijide öchürüwet; bu ishni unutma.

□ **25:12** «sen **uninggha héch rehim qilmay...**» — ibraniy tilida «közüng uni héch ayimay...». □ **25:14** «efah» — ashliq-danlarning ölchem birliki, texminen 20 yaki 27 litr. ■ **25:16** Pend. 11:1

■ **25:17** Mis. 17:8

26

Méwe we bashqa mehsulatlardin «birinchi hosul»ni Xudagha atash

¹ Sen Perwerdigar Xudaying sanga miras qilib béridighan zémin'gha kirip uni özüngning qilib igilep olturaqlashqanda, ² Perwerdigar Xudaying sanga béridighan zéminning hosulini alghanda, sen yerning deslepki pishqan méwisini élip, séwetke sélip Perwerdigar Xudaying Öz namini qoyushqa tallaydighan jaygha élip bérishing kérek; ■ ³ andin shu waqittiki kahinning qéshigha keltürüp, uninggha: «Perwerdigar Özi bizge bérishke ata-bowilirimizgha qesem qilghan zémin'gha kirdim, bügün men Perwerdigar Xudayingning aldida shundaq bolghinigha guwahmen», dep éytisen.

⁴ Kahin séwetni qolungdin élip uni Perwerdigar Xudayingning qurban'gahining aldida qoyidu; ⁵ andin sen Perwerdigar Xudayingning aldida söz qilib mundaq deysen: — «Méning atam esli ghérib bir aramiy idi; Misirgha chüshüp olturaqlashti; ular shu yerde sani az musapir bolsimu, barghanséri köpiyip ulugh, küchlük, chong bir xelq boldi. □ ■ ⁶ Lékin Misirliqlar bizge qattiq qolluq qilib, zulum sélip bizni éghir emgekke saldi. ⁷ Emma biz ata-bowilirimizning Xudasi Perwerdigargha periyad qiliwiduq, Perwerdigar awazimizni anglap biz tartiwatqan xarliq, japa

■ **26:2** Mis. 23:19; 34:26; Law. 2:14; 23:10; Chöl. 15:17 □ **26:5** «Méning atam esli ghérib...» — yaki «méning atam esli sergerdan» yaki «méning atam esli yoqap kétey dégen». ■ **26:5** Yar. 46:1

we zulumgha nezirini saldi. ⁸ Shuning bilan Perwerdigar küchlük qol we uzartqan bilek, dehshetler we möjizilik alametler we karametler bilan bizni Misirdin chiqirip ⁹ bizni bu yerge élip kélip bu zémin'gha, yeni süt bilen hesel éqip turidighan bir zémin'gha ige qildi!

¹⁰ Emdi mana, ey Perwerdigar, sen Manga bergen bu zéminning méwisining deslepki pishqinini séning qéshinggha ekeldim», deysen.

Shularni dep, séwetni Perwerdigar Xudayingning huzurida qoyup, Perwerdigar Xudayingning aldida sejde qilisen; ¹¹ shundaq qilip sen we öyüngdikiler Perwerdigar Xudayingning silerge ata qilghan hemme németliridin xush bolunglar; özüng, Lawiylar we aranglarda turidighan musapirlar qoshulup shadlininglar.

Üchinchi yildiki öshre

¹² Sen her üçinchi yilida, yeni ondin biri bolghan öshre yilida hemme hosulungning ondin birini öshre ayrip bolghandin kéyin, sen Lawiy bilen musapirgha, yétim-yésir, tul xotunlarga derwaziliringning ichide shulardin yep toyunsun dep bérisen; ■ ¹³ we sen Perwerdigar Xudayingning aldida söz qilip shundaq deysen: «Men öyümdin *Xudagha* muqeddes qilin'ghan nersilerni ayrip élip chiqip, sen Manga tapilighan emr boyiche bularni Lawiy bilen musapirgha, yétim-yésir, tul xotunlarga berdim; men Séning emrliringning héchbirini

■ 26:12 Law. 27:30; Chöl. 18:24; Qan. 14:28, 29

ne buzmidim, ne héchqachan unutmim; ■
14 matem tutqanlirimda shulardin héchnémini yémidim, napak halette turup buningdin birnémini almidim; ölgen kishige atap buningdin héchnéme bermidim, belki Perwerdigar Xudayimning awazini anglap her ishta Sen manga emr qilghining boyiche qildim. 15 Emdi Sen muqeddes makaning bolghan asmanlardin nezer sélip Öz xelqing Israilni, shundaqla ata-bowilirimizgha qesem bilen qilghan wedeng boyiche, hesel bilen süt aqidighan, bizge bergen bu zéminni beriketligeysen».

Xulase

16 Bügün Perwerdigar Xudaying bu belgilimilerge hem hükümlerge emel qilishqa emr qildi; pütün qelbing, pütün jéning bilen ularni tutup ulargha emel qil.

17 Sen bügün Perwerdigarni özüngning Xudaying bolushqa, shundaqla Uning yollirida méngishqa, Uning belgilimilirige, Uning emrlirige, Uning hükümlirige emel qilip Uning awazigha qulaq sélishqa qobul qilding; ■ 18 we Perwerdigar bolsa bügün silerni Özining xas xelqi bolushqa, Uning barliq emrlirini tutushqa (U silerge wede qilghan-dek) silerni qobul qildi. ■

19 Shundaq bolsa, U silerge izzet, nam-shöhret we shan-sherep bérip, Özi yaratqan barliq ellerdin

---

■ 26:13 Qan. 14:27 ■ 26:15 Yesh. 63:15 ■ 26:17 Yar. 17:7

■ 26:18 Mis. 19:5; Qan. 7:6; 14:2

silerni üstün qilidu. Buning bilen siler Uning éyqtinidek, Perwerdigar Xudayinglar üçün muqeddes bir xelq bolisiler.■

27

Shekemde yighilish — bext-beriket we lenetlik ishlar

¹ Musa we Israilning aqsaqalliri xelqge buyrup mundaq dédi: —

«Men бүгүн silerge tapilighan bu barliq emrni tutunglar. ² Iordan deryasidin ötüp Perwerdigar Xudayinglar silerge béridighan zémin'gha kirgen күnde, siler chong-chong tashlarni tiklep ularni hak bilen aqartinglar; ■ ³ andin ata-bowiliringlarning Xudasi Perwerdigar silerge wede qilghinidek, Perwerdigar Xudayinglar silerge béridighan, süt bilen hesel éqip turidighan zémin'gha kirishinglar üçün deryadin ötkininglerde, bu qanunning hemme sözlirini shu tashlarga pütüp qoyunglar.

⁴ Siler Iordan deryasidin ötüp, méning бүгүнki emrim boyiche shu tashlarni Ébal téghida tiklep, ularni hak bilen aqartinglar. ⁵ Siler shu yerde Perwerdigar Xudayinglar üçün tömür eswab tegmigen tashlardin qurban'gah yasanglar; ■

⁶ Perwerdigar Xudayinglarning bu qurban'gahi yonulmighan, pütün tashlardin yasalsun; uning üstide köydürme qurbanliqlarni Xudayinglar Perwerdigargha atap sununglar, ⁷ we shu

yerde inaqliq qurbanliqlirininimu sununglar, ulardin yep Perwerdigar Xudayinglarning huzurida shadlininglar. ⁸ Siler shu tashlar üstige bu qanunning hemme sözlirini éniq pütüp qoyunglar».

⁹ Andin Musa bilen Lawiy kahinlar pütkül Israil-gha söz qilip: «Ey Israil, shük turup anglanglar! Siler bugün Perwerdigar Xudayinglarning xelqi boldunglar. ¹⁰ Emdi Perwerdigar Xudayinglarning awazigha qulaq sélip, men bugün silerge tapilighan uning emrliri we belgilimilirige emel qilinglar» — déyishti.

¹¹ Shu küni Musa xelqge emr qilip mundaq dédi:

¹² Siler Iordan deryasidin ötkendin kéyin, bular, yeni Shiméon, Lawiy, Yehuda, Issakar, Yüsüp bilen Binyaminlar Gerizim téghining üstide turup, xelqge bext-beriket tilisun. ■ ¹³ Bular, yeni Ruben, Gad, Ashir, Zebulun, Dan bilen Naftali Ébal téghining üstide lenet oqushqa tursun.

Ehdide körsitilgen lenetlik ishlar

¹⁴ U waqitta Lawiylar Israillarning hemmisige yuqiri awaz bilen: —

¹⁵ «Kimki hünerwenning qoli bilen birer oyma yaki quyma mebudni yasap chiqsa (Perwerdigar al-dida yirginchlik ishtur!), uni yoshurunche tiklep qoysa lenetke qalsun» dep jakarlisun. Andin xelqning hemmisi jawaben: — Amin! désun.□

■ **27:12** Qan. 11:29 □ **27:15** «lenetke **qalsun**» — mushu sözning mushu yerdiki asasiy uqumi xelqning lenetige qalghanliqi emes, belki «Xuda lenet qildi», «Xudaning jazasigha uchraydighan» dégen uqumni bildüridu.

16 «Kimki ata-anisini közge ilmisa lenetke qalsun» dep jakarlisun. Andin xelqning hemmisi jawaben: — Amin! désun.

17 «Kimki qoshnisining pasil téshini yótkise lenetke qalsun», dep jakarlisun. Andin xelqning hemmisi jawaben: — Amin! désun.

18 «Kimki bir korni yoldin azdursa lenetke qalsun» dep jakarlisun. Andin xelqning hemmisi jawaben: — Amin! désun.

19 «Kimki musapir, yétim-yésir we tul xotun toghrisidiki hökümnü burmilisa, lenetke qalsun» dep jakarlisun. Andin xelqning hemmisi jawaben: — Amin! désun.

20 «Kimki atisining xotuni bilen yatsa, atisining yotqinini achqan bolghachqa lenetke qalsun» dep jakarlisun. Andin xelqning hemmisi jawaben: Amin! — désun.□

21 «Kimki haywan bilen munasiwet qilsa lenetke qalsun» dep jakarlisun. Andin xelqning hemmisi jawaben: Amin! — désun.

22 «Kimki atisining qizi yaki anisining qizi bolghan öz hemshirisi bilen yatsa lenetke qalsun» — dep jakarlisun. Andin xelqning hemmisi jawaben: Amin! — désun.

23 «Kimki qéynanisi bilen yatsa lenetke qalsun» dep jakarlisun. Andin xelqning hemmisi jawaben: Amin! — désun.

24 «Kimki qoshnisini paylap turup yoshurun óltürse lenetke qalsun» dep jakarlisun. Andin xelqning hemmisi jawaben: — Amin! désun.

25 «Kimki gunahsiz ademni óltürüp uning qéni

□ 27:20 «atisining yotqinini achqan...» — bu sözler toghruluq 22:30ni we izahatini körüng.

üchün heq alsa lenetke qalsun» dep jakarlisun. Andin xelqning hemmisi jawaben: — Amin! désun.

²⁶ «Kimki bu qanunning sözlirige köngül bölmey, uninggha emel qilishqa ching turmisa, lenetke qalsun» dep jakarlisun. Andin xelqning hemmisi jawaben: — Amin! désun.■

28

Ehdining bext-beriketliri

¹ Eger sen Perwerdigar Xudayingning sözini anglap, Uning men bugün sanga tapshuridighan emrlirige emel qilishqa köngül bolseng, Xudaying Perwerdigar séni yer yuzidiki hemme ellerning üstige chong qilidu; ■² Perwerdigar Xudayingning sözini anglisang bu hemme bext-beriketler sanga egiship üstüngge chüshidu: —

³ Sen sheherde bext-beriketlik bolisen, sehradimu bext-beriketlik bolisen.

⁴ Baliyatqungning méwisi bilen yéringning méwisi, charpayliringning méwisi, yeni kalangning nesilliri we qoy padiliring tughqini bolsa, bext-beriketlik bolidu.

⁵ Séwiting bext-beriketlik bolidu, tengnengmu bext-beriketlik bolidu.

⁶ Sen kirsengmu bext-beriketlik bolisen, chiqsangmu bext-beriketlik bolisen.

⁷ Sanga qarshi chiqqan düshmenliringni Perwerdigar aldingda meghlup qilidu; ular bir yol bilen

sanga hujumga kélip, yette yol bilen aldingdin qachidu.

⁸ Séning ambarliringda we qolung bilen qilidighan barliq ishliringda Perwerdigar üstüngge bext-beriket buyruydu; Perwerdigar Xudaying sanga béridighan zéminda U séni beriketleydu.

⁹ Eger sen Perwerdigar Xudayingning emrlirini tutup yollirida mangsang, Özi qesem bilen sanga wede qilghandek Perwerdigar séni tiklep Özige muqeddes bir xelq qilidu. ¹⁰ Shuning bilen yer yuzidiki hemme xelqler séning Perwerdigarning nami bilen atalghiningni körüp sendin qorqidu.

¹¹ Perwerdigar séni yashnitidu; sanga bérishke atabowiliringgha qesem bilen wede qilghan zéminda séni öz bediningning méwisi bilen charpayliringning méwisi we yéringning méwisini mol we berketlik qilidu.■

¹² Perwerdigar séning zémininggha öz waqtida yamghur béríp qolliringning hemme ishlirini beriketlesh üçün öz xezinisi bolghan asmanni sanga achidu; özüng héch kimdin qerz almaysen, belki köp ellerge qerz bérisen. ¹³ Perwerdigar séni quyruq emes, bash qilidu; sen peqet üsti bolup, asti bolmaysen. Eger men silerge бүгүн tapilighan Perwerdigar Xudayingning emrlirige qulaq sélip, ularni tutup emel qilsang, ¹⁴ shundaqla men бүгүн silerge buyrughan hemme sözlerning héch biridin ong yaki solgha chetnep ketmiseng, bashqa ilahlargha egiship qulluqigha kirmiseng, shundaq bolidu.

Bext-beriketning lenetke aylinishi

¹⁵ Lékin shundaq boliduki, eger Perwerdigar Xudayingning awazigha qulaq salmay, men bügün silerge tapilighan uning barliq emrliri bilen belgilimilirini tutmisanglar hem ulargha emel qilmisanglar, bu lenetlerning hemmisi sanga egiship üstüngge chüshidu: —■

¹⁶ Sen sheherde lenetke qalisen, sehradimu lenetke qalisen.

¹⁷ Séwiting lenetke qalidu, tengnengmu lenetke qalidu.

¹⁸ Baliyatqungning méwisi, yéringning méwisi, kalangning nesilliri we qoy padiliringning tughqini lenetke qalidu.

¹⁹ Sen kirsengmu lenetke qalisen, chiqsangmu lenetke qalisen.

²⁰ Séning Perwerdigarni tashlighan rezil qilmishliring üçün u sen yoq qilin'ghuche, tézdin halak qilin'ghuche, qolung qilghan barliq ishliringda séning üstüngge lenet, parakendilik we desh-nem chüshüridu. ²¹ Perwerdigar sen igileshke kiridighan zémindin séni yoqatquche sanga waba chaplashturidu.

²² Perwerdigar séni sil-waba késili, kékik késili, yallughluq késili we bezgek késilige giriptar qilip, qurghaqchiliq, chawirish apiti we hal apitige muptila qilidu. Bu apetler sen yoq qilin'ghuche séni qoghlaydu. □ ■

²³ Béshingning üstidiki asman mistek, ayighingning astidiki yer tömürdek bolidu. ■ ²⁴ Perwerdigar

---

■ **28:15** Law. 26:14; Yigh. 2:17; Dan. 9:11,13; Mal. 2:2 □ **28:22** «qurghaqchiliq» — yaki «qilich». «chawirish apiti» — yaki «qurghaq shamal». ■ **28:22** Law. 26:16 ■ **28:23** Law. 26:19

séning zéminingda yaghidighan yamghurni topachang we qum qilidu; ular taki sen halak bolghuche asmandin üstüngge chüshidu.

²⁵ Perwerdigar Özi séni düshmenliringning aldida meghlup qilidu. Sen ulargha qarshi bir yol bilen bérip, ularning aldidin yette yol bilen qachisen; yer yüzidiki hemme ellerni dekke-dükkige salidighan obyekt bolup qalisiler.

²⁶ Ölüklinglar asmandiki barliq uchar-qanatlar bilen yer yüzidiki haywanlargha yem bolidu; ularni heydiwétidighan héchkim chiqmaydu.

²⁷ Perwerdigar séni Misirdiki saqaymas yara-chaqiliri, chiqan-hürrekler, temretke, qichishqaq bilen uridu. □ ■

²⁸ Perwerdigar séni sarangliq, korluq we parakendilik bilen uridu. ²⁹ Sen küpkündüzde kor kishi qarangghuda temtiligendek temtilep yürisen, barliq yolliring aqmaydu; sen kündin-kün'ge peqet zulum bilen bulangchiliqqa uchrighuchi bolisen, séni qutquzidighan héchkim chiqmaydu.

³⁰ Sen bir xotun bilen wedilehseng bashqa bir adem uning bilen yatidu; öyni salsang uningda olturalmaysen, tek tikken bolsang méwisini yéyelmeysen. ³¹ Kalang közliringning aldida soyulidu, lékin göshidin yéyelmeysen;

qarap turup éshiking sendin bulap kétildu, sanga yénip kelmeydu. Qoyliring düshmenliringning qoligha chüshüp kétidu, ularni yandurup kélishke yardemge héchkim chiqmaydu.

□ **28:27** «Misirdiki saqaymas yara-chaqiliri...» — belkim Xuda Israilni Misirdin qutquzghanda Misirliqlargha chüshürgen yara-chaqilarni körsitishi mumkin («Mis.» 9:9-11ni körüng).

■ **28:27** Mis. 9:9

³² Oghul bilan qizliring bashqa bir elning qoligha chüshüp, közliring pütün kün ulargha telmürüş bilen charchaydu; lékin qolung ularni qutquzushqa amalsiz qalidu.

³³ Yéringning mehsulatliri bilen emgikingning barliq méwisini sen tonumaydighan bir el yep kétidu; sen barliq künliringde ézilip zulum tartisen;

³⁴ Közliring körgen ishlardin sen sarang bolup kétisen.

³⁵ Perwerdigar séni tapiningdin choqqangghiche, tizing bilen pachaq-putliringghiche saqaymas dehshetlik yara-chaqilar bilen uridu.

³⁶ Perwerdigar séni öz üstüngge tikligen padishahinggha qoshup özüng we ata-bowiliring tonumighan bir elge tutup béridu. Sen shu yerde turup yaghach we tashtin yasalghan bashqa ilahlargha choqunisen. ³⁷ Sen Perwerdigar séni élip baridighan hemme eller arisida wehime, söz-chöchek we tapa-tenining obyékti bolup qalisen.

Bext-beriketning lenetke aylinishi — dawami

³⁸ Sen étizliqqa bérip köp uruq chachisen, lékin chéketkiler ularni yep kétip, uningdin az yighip kélisen.■

³⁹ Tallarni tikip perwish qilsangmu, ularni qurtlar yep kétip, ne méwisini yighalmaysen, ne sharab ichelmeysen.

⁴⁰ Zéminingning her yéride zeytun baghliring bolsimu, uning méyi bilen bediningni mesihlep mayliyalmais; chünki derexlerdiki méwiler pishmayla chüshüp kétidu.

■ **28:38** Mik. 6:15; Hag. 1:6

⁴¹ Oghul we qiz perzent körsengmu, lékin ular yéningda turmaydu; chünki ular sürgün bolup kétidu.

⁴² Séning herbir derixing bilen yéringning barliq mehsulatlirini chéketkiler özining qilidu.

⁴³ Aranglarda turuwatqan musapir sendin barghanséri üstün bolup, sen barghanséri töwen bolup qalisen. ⁴⁴ U sanga qerz bergüchi bolidu, emma sen uninggha qerz bérelmeysen. U bash bolidu, sen quyruq bolisen.

⁴⁵ Sen Perwerdigar Xudayingning awazigha qulaq salmay, U sanga tapilighan emr we belgilimilerni tutmighining üçhün bu lenetlerning hemmisi sen halak qilin'ghuche séni qoghlap yétip, üstüngge chüshidu. ⁴⁶ Bu lenetler özüng we neslingning üstige menggülük chüshidighan möjizilik alamet we karamet bolup qalidu.

⁴⁷ Sen kengrichilikte shadliq we köngül xushluqi bilen Perwerdigar Xudayingning qulluqida bolmighachqa, ⁴⁸ buning ornigha sen achliq we usuzluq, yalingachliq we her nersining kemchilikide bolup Perwerdigar sanga qarshi ewetidighan düshmenliringning qulluqida bolup qalisen; U séni halak qilghuche boynunggha tömür boyunturuqni salidu. ⁴⁹ Perwerdigar yiraqtin, yeni yer yüzining chétidin sen tilini bilmeydighan, Bürküttek shungghup kélidighan bir elni sanga qarshi ewetidu. ⁵⁰ U elpazi esheddiy, qérilargha yüz-xatire qilmaydighan we yashlarga méhir körsetmeydighan bir el bolidu. ⁵¹ U sen halak bolghuche, charwiliringning nesli bilen yéringning mehsulatlirini yep kétidu; chünki u séni yoqitip bolmighuche sanga ne ashliq, ne

yéngi sharab, ne zeytun méyi, ne kalangning mozayliri ne qoy padiliringning qoziliridin bir némini qoymaydu. ⁵² Sen tayan'ghan pütkül zéminingdiki hemme égiz, mehkem sépilliring örülüp chüshküche, u pütkül zéminingdiki barliq derwaziliring aldigha kélip, séni qorshiwaliyu; u Perwerdigar Xudaying sanga bergén zéminingning her yéridiki hemme derwaziliring aldigha kélip, séni qorshiwaliyu. ⁵³ Shu waqitta düshmenliringning qistap kélishliri bilen bolghan qamal-qistangning azab-oqubetliri ichide, Perwerdigar Xudaying sanga ata qilghan, öz téningning méwisi bolghan oghulliringning göshini we qizliringning göshini yeysen. ■ ⁵⁴ We shundaq boliduki, aranglardiki nazuk, intayin siliq-sipaye bir adem qérindishi, quchiqidiki ayali, shundaqla téxi tirik baliliridin qizghinip, ulargha yaman közi bilen qaraydu; ⁵⁵ shunga, düshmenliringning qamal-iskenjiside sen öz derwaziliring ichide qiynalghiningda héchnéme qalmighanliqi üçün, u özi yewatqan balilirining göshidin ularning héchqaysisigha azraqmu bermeydu.

⁵⁶⁻⁵⁷ Aranglardiki eslide nazuk we siliq-sipaye bolghan, siliq-sipayiligi we nazukluqidin puti bilen yerge desseshnimu xalimaydighan ayal quchiqidiki éri, oghul-qiz perzentliridin qizghinip, ulargha yaman közi bilen qaraydu; chünki düshmenliringning qamal-iskenjisi bilen sen öz derwaziliring ichide qiynalghiningda héchnerse qalmighachqa, u öz puti ariliqidin chiqqan bala hemrahi bilen özi tughqan balilirini yoshurunche

---

■ **28:53** Law. 26:29; 2Pad. 6:29; Yigh. 4:10

yeydu.

Xudaning ehdisidin chiqishning aqiwiti

⁵⁸ Sen bu kitabda pütülgen bu qanunning barliq sözlirige emel qilishqa köngül bölmiseng, Perwerdigar Xudayingning ulugh we heywetlik namidin qorqmisang, ⁵⁹ Perwerdigar séning üstüngge chüshüridighan wabalar hem neslingning üstige chüshüridighan wabalarni ajayib qilidu; U dehshetlik, uzaqqa sozulidighan wabalarni we éghir, uzaqqa sozulidighan késellerni üstüngge we neslingge chüshüridu; ⁶⁰ Perwerdigar sen qorqidighan, Misirdiki barliq késellerni üstüngge chüshürüp, sanga chaplashturidu. ⁶¹ Shuningdek bu qanuniy kitabda pütülmigen hemme késel we hemme wabanimu Perwerdigar taki sen halak bolghuche üstüngge chüshüridu. ⁶² Shuning bilen eslide asmandiki yultuzlardek nurghun bolsanglarmu, emdilikte az bir türküm kishiler bolup qalisiler; chünki siler Perwerdigar Xudayinglarning awazigha qulaq salmidinglar.

⁶³ We shundaq boliduki, Perwerdigar ilgiri silerge yaxshiliq qilip, silerni awutqinidin söyün'gendek, U emdi silerni yoqitip halak qilidighininidin söyünidu; shuning bilen siler igileshke kiridighan zémindin yulup tashlinisiler.

■ ⁶⁴ Perwerdigar silerni yer yüzining bu chétidin u chétigiche bolghan hemme ellerning arisigha tarqitidu; siler özünglar yaki ata-bowiliringlar tonumighan yaghach bilen tashtin yasalghan ilahlarning qulluqida bolisiler; ■ ⁶⁵ Siler u

ellerning arisida ne aram tapalmaysiler, ne tapininglar tirep turghudek héch mezmot jay bolmaydu; Perwerdigar belki shu yerde silerning könglünglarni ghuwalashturup titritip, közünglarni qarangghulashturup jéninglarni solashturidu. ⁶⁶ Siler qarap turup jéninglar qilda ésiqliqtek turidu; siler kéche-kündüz dekke-dükkide bolup jénimdin ayrilip qalarmenmu? — dep qorqisiler; ⁶⁷ könglüngni basqan wehime we parakendichilik we közliring körgen körünüşler tüpeylidin etigini: «Kashki kech bolsidi!», kechte bolsa: «Kashki etigen bolsidi!» deysen. ⁶⁸ Perwerdigar silerge wede qilip: «Siler bu yolni ikkinchi yene körmeysiler» dégen shu yol bilen silerni kémige chüshürüp Misirgha yanduridu. Siler shu yerde düshmenliringlarga qul-dédek bolushqa özünglarni satisiler, lékin silerni alghili adem chiqmaydu.

29

Musa peyghember xelqge söz qilidu — eslesh we jékilesh

¹ Töwendikiler Perwerdigar Israillar bilen ehde baghlash üçün Moab zéminida Musagha tapilghan sözlerdur. Bu ehde Perwerdigar ular bilen Horebde qilghan ehdidin bashqa bir ehde idi.

² Musa pütkül Israilni chaqirip ulargha mundaq dédi:
«Siler Perwerdigarning Misir zéminida Pirewn'ge, uning barliq xizmetkarliri we zéminning hemme yéride köz aldinglarda néme ish qilghinini

kördünqlar, ■ ³ yeni shu chong apetler bilen ulugh möjizilik alamet we karametlerni öz közünglar bilen kördünqlar. ■ ⁴ Lékin Perwerdigar silerge bögün'giche chüshen'güdek köngül, körgüdek köz we anglighudek qulaq bermidi. ⁵ Men qiriq yil silerni bayawanda yéteklep yürdüm; shu waqitlarda üstünqlardiki kiyimliringlar konirimidi, putunqlardiki keshinglarmu konirap ketmidi. ⁶ Xuda Özining silerning Perwerdigar Xudayinglar ikenlikini bilsun dep, silerge yéyishke nan, ichishke sharab yaki küchlük ichimlik nésip qilmidi. ⁷ Siler bu jaygha yétip kelgininglarda Heshbonning padishahi Sihon bilen Bashanning padishahi Og biz bilen jeng qilghili chiqti; emma biz ularni urup meghlup qilduq; ■ ⁸ biz ularning zéminlirini élip Rubenler bilen Gadlar we Manassehning yérim qebilisige miras qilip berduk.■

⁹ Emdi siler hemme ishliringlarda rawaj tépish üçün bu ehdinging sözlirini tutup, ulargha emel qilinglar.

¹⁰ Bögün hemminglar — kebile bashliqliringlar, aqsqalliringlar, emeldarliringlar, shuningdek Israilning hemme erliri, ¹¹ kichik baliliringlar, ayalliringlar, chédirgahinglarda turuwatqan musapirlar, shundaqla otun kesküchiliringlar we su toshughuchiliringlarmu, hemminglar Perwerdigarning aldida hazir turuwatisiler; ¹² meqset shuki, Perwerdigar Xudayinglarning ehdisige, yeni Perwerdigar Xudayinglar bögün

---

■ 29:2 Mis. 19:4 ■ 29:3 Qan. 4:34; 7:19 ■ 29:7 Chöl. 21:24,33; Qan. 2:32; 3:1 ■ 29:8 Chöl. 32:33; Qan. 3:12; Ye. 13:8

silerge bergen qesimi bilen baghligan ehdige daxil bolushunglar üçündür, ¹³ We shuning bilen teng U silerni bugün Özige xas bir xelq qilip silerge wede qilghinidek, ata-bowiliringlargha, yeni Ibrahim, Ishaq we Yaqupqa qilghan qesimi boyiche özi silerge Xuda bolushtur.■

¹⁴ Lékin men bu ehde we qesemni yalghuz siler bilenla emes, ¹⁵ belki bugün biz bilen bu yerde Perwerdigar Xudayimizning aldida turuwatqanlar, shundaqla bugün bu yerde biz bilen birge bolmighan kishilerning hemmisi bilenmu tüzüshimen.□ ¹⁶ (chünki siler bizning Misir zéminida qandaq turghanliqimiz we sepirimizde ellerning otturisdin qandaq ötüp kelginimizni obdan bilisiler; ¹⁷ Siler ularning arisidiki yirginchlik nersilerni, ularning arisidiki yaghach, tash, altun we kümüshtin yasalghan butlarni kördünglar). ¹⁸ Ehdining meqsiti

bolsa, silerning aranglardiki herbir er, herbir ayal, herbir aile we herbir qebililiringlardin bugün köngli Perwerdigar Xudayimizdin yénip, shu ellerning ilahlirining qulluqigha kirip kétidighan héch kishi bolmisun, shundaqla aranglarda öt süyi we emen chiqiridighan yiltiz peyda bolup qalmisun üçündür. ■

¹⁹ Derweqe shundaq boliduki, shu lenet sözlirini anglighanda öz könglide öz-özini bext-beriketlik sanap: «Men qanche bashbashtaqliq bilen mangsammu, tinch-amanliqta turiwérimen»,

■ 29:13 Yar. 17:7 □ 29:15 «Lékin men bu ehde... kishilerning hemmisi bilenmu tüzüshimen» — mushu sözlerde (14-15-ayette) «men» dégen sözligüchi Musa peyghember bolsa kérek. ■ 29:18 Ros. 8:23; Ibr. 12:15

dégüchi shundaq bir kishi bolidu; netijide, nem yermu changqaq yerge oxshashla weyran qilinidu. □ ²⁰ Perwerdigar mundaq kishini epu qilmaydu, belki Perwerdigarning ghezipi bilen otluq qehri tütündek shu kishige chüshidu; bu kitabta pütülgen hemme lenetler uning béshigha chüshidu; Perwerdigar uning ismini asmanning tégidin öchüridu. ²¹ Perwerdigar bu qanun kitabida pütülgen ehding hemme lenetliri boyiche Israilning barliq qebililiridin uni ayrip chiqip, apetke muptila qilidu.

²² Kelgüsi dewr bolsa, yeni silerdin kéyin chiqidighan baliliringlar we shundaqla yiraq yurttin kelgen musapirlar Perwerdigar shu zéminning üstige ewetken balayi'apetler bilen késellerni köridu; ²³ Perwerdigar ghezipi we qehri bilen weyran qilghan Sodom, Gomorra, Admah we Zeboimlarning weyranchiliqidek zéminning hemme yéri güngürtliship, shorliship, köyüp ketkinini, tériqchiliqmu, hosulmu bolmighinini, ot-chöpmu ünmgininini köridu; ²⁴ buni körgenler, hetta hemme el-yurt: «Némishqa Perwerdigar bu zémin'gha mundaq qilghandu? Némishqa Uning ghezipi shunche qattiq, esheddiy bolghandu?» dep soraydu; ■ ²⁵ andin ulargha jawab bérilip: «Ular ata-bowilirining Xudasi Perwerdigarning ularni Misir zéminidin qutquzup chiqarghinida ular bilen békitken ehдини tashlap,

□ **29:19** «nem yermu changqaq yerge oxshashla weyran qilinidu» — yaki «mest kishi ussuz kishige qoshulup yoqitilidu». Bashqa birnechche xil terjimilirimu uchrishi mumkin. Lékin omumiyy menisi shübhisizki, hemme adem apetke uchrup yoqitilidu.

■ **29:24** Yer. 22:8

26 bérip ularning nésiwisi bolmighan, özimu tonumighan ilahlarning qulluqigha kirip, ulargha choqun'ghini üçün shundaq boldi. 27 Mana bu sewebtin Perwerdigarning ghezipi bu zémin'gha tutiship, bu kitabta pütülgen hemme lenetni uning üstige keltürdi. 28 Shuning üçün Perwerdigar ghezep, achchiq we zor qehr bilen ularni yurtidin yulup, bashqa bir yurtqa tashlidi» — déyilidu.

29 Herbir yoshurun sirlar bolsa Perwerdigar Xudayimizningkidur; lékin herqandaq ashkarilan'ghan wehiyler bolsa bu qanunning sözlirige emel qilishimiz üçün ebedgiche biz we balilirimizningkidur.

30

1 We shundaq boliduki, bu barliq ishlar, yeni men séning aldingda qoyghan bu beriket bilen lenet béshinggha chüshkinide, Perwerdigar Xudaying séni heydiwetken ellerning arisida turup bularni ésingge élip köngül bölüp, 2 özüng we baliliring Perwerdigar Xudayingning yénigha yénip Uning awazigha qulaq sélip, men bugün sanga emr qilghan barliq ishlargha pütün qelbing we pütün jéning bilen itaet qilsang, 3 shu chaghda Perwerdigar Xudaying séni sürgünlüktin qayturup, sanga ichini aghritip, Perwerdigar Xudaying Özi heydiwetken ellerdin yighip kélidu.

■ 4 Gerche aranglardin hetta asmanlarning chétigichimu heydilip ketkenler bolsimu, Perwerdigar Xudaying séni shu yerdin yighip

■ 30:3 Neh. 1:8; Zeb. 106:45-47; Yer. 32:37

jem qilib kélidu. ■ ⁵ Perwerdigar Xudaying séni ata-bowiliringning teweliki bolghan zémin'gha keltüridu we sen uni igileysen; U sanga yaxshiliq qilib ata-bowiliringning sanidin ziyade köp qilidu; ⁶ Perwerdigar Xudayingni pütün qelbing, pütün jéning bilen söyüşke Perwerdigar Xudaying qelbingni we nesilliringning qelbini xetne qilidu; shuning bilen siler hayat yashaysiler.

■ ⁷ Shundaqla Perwerdigar Xudayinglar bu hemme lenetlerni dühmenliringlarning üstige, silerge nepretlinidighanlarning üstige, silerge ziyankeshlik qilghanlarning üstige chüshüridu. ⁸ Siler bolsanglar yénip kélip

Perwerdigar Xudayinglarning awazigha qulaq sélip, men бүгүн silerge tapilighan hemme emrlirige emel qilisiler. ⁹ Shundaq qilsanglar,

Perwerdigar Xudayinglar qolliringlarning hemme ishida, bedininglarning méwisini, charpay malliringlarning méwisini we yéringning méwisinimu awutup silerni zor yashnitidu. Chünki Perwerdigar silerning ata-bowiliringlarga yaxshiliq qilishtin söyün'gendek, silerge yaxshiliq qilishtin söyünidu. ■ ¹⁰ Siler Perwerdigar

Xudayinglarning awazigha qulaq sélip, bu qanun kitabida pütülgen emrler bilen belgilimilerni tutup, pütün qelbinglar, pütün jéninglar bilen Perwerdigar Xudayinglarning teripige burulsanglarla, shundaq bolidu.

¹¹ Chünki men бүгүн sanga tapilighan bu emr sen üçün karamet ish emes yaki sendin yiraqmu

---

■ 30:4 Neh. 1:9 ■ 30:6 Yer. 32:39; Ez. 11:19; 36:26 ■ 30:9 Qan. 28:11

emes. □ 12 Bu emr asmanniing üstide emes, séning: «Bizning uninggha emel qilmiqimiz üçün kim asman'gha chiqip uni élip chüshüp bizge anglitidu?» déyishingning hajiti bolmaydu. ■ 13 We shuningdek bu emr déngizning u teripidimu emes-tur, séning: «Bizning uninggha emel qilmiqimiz üçün kim déngizdin ötüp, uni élip kélip bizge anglitidu» déyishingning hajiti bolmaydu. 14 Chünki bu söz bolsa uninggha emel qilmiqing üçün sanga bek yéqin, yeni aghzingda we könglüngde bardur. □ 15 Mana, men bügün aldinglarda hayat bilen yaxshiliq, ölüm bilen yamanliqni qoydum; 16 chünki özüm sanga höküm bérip: — Siler Perwerdigar Xudayinglarni söyüp, Uning yollirida méngip, emrliri, belgilimiliri hem hökümlirige emel qilinglar, dep bügün silerge tapilidim; shundaq qilsanglar siler yashap awup, uni igileshke kiridighan zémin'gha barghininglarda Perwerdigar Xudayinglar silerni beriketleydu. 17 Lékin eger könglüngni tetür qilip, qulaq salmay azdurulup, bashqa ilahlargha bash urup choqun'ghili tursang, 18 men shuni bügün silerge agahlandurup éytip qoyayki, siler halak bolmay qalmaysiler; siler uni igileshke Iordan deryasidin ötüp baridighan zémin'gha kirgininglarda uzun ömür körelmeysiler. 19 Men bügün hayat bilen ölümni, beriket bilen lenetni aldingda qoyghinimgha asman bilen

□ 30:11 «bu emr sen üçün karamet ish emes» — bu ayettiki «karamet» dégen söz adette peqet Xudala qilidighan ishni yaki Xudaning süpitini körsitidu. ■ 30:12 Rim. 10:6-8 □ 30:14 «... bu söz ... sanga bek yéqin, yeni aghzingda we könglüngde bardur» — «Rim.» 10:6-10ni körüng.

zéminni üstüngge guwah bolushqa chaqirimen; emdi özüng we nesling yashay désenglar, hayatni talliwal; ■ ²⁰ Perwerdigar Xudayingni söyüp, Uning awazigha qulaq sélip, Uninggha baghlan'ghin; chünki U Özi séning hayating we ömrüngning uzunluqidur; chünki shundaq qilsang Perwerdigar ata-bowiliring bolghan Ibrahim, Ishaq we Yaqupqa: «Men silerge uni bérimen» dep qesem qilip wede qilghan zéminda turisen».□

31

Yeshua Musagha orun basar qilip békitilidu

¹ Andin Musa béríp hemme Israilgha söz qildi; ² u mundaq dédi: «Men бүгүн bir yüz yigirme yashqa kirdim; emdi silerge serdar yaki bashlighuchi bolalmaymen. Perwerdigar manga: Sen bu Iordan deryasidin ötmeysen, dégenidi.□ ■

³ Lékin Perwerdigar Xudayinglar Özi silerni yéteklep *deryadin* ötüp, bu ellerni aldinglarda weyran qilidu; shuning bilen ularning mal-mülkini igileysiler; Perwerdigarning éytqinidek, Yeshua silerning aldinglarda bashlap *deryadin* ötidu. ■ ⁴ Perwerdigar Sihon bilen Og dégen ikki Amoriy padishahi we ularning zéminini halak

■ **30:19** Qan. 4:26 □ **30:20** «...chünki U Özi séning hayating we ömrüngning uzunluqidu;» — mushu yerde «U Özi» dégenning bashqa birxil chüshenchisi «bu ish» (yeni, Xudaning emrlirini tutush). □ **31:2** «silerge serdar yaki bashlighuchi bolalmaymen» — mushu yerde ibraniiy tilida «silerning aldinglarda chiqip-kirip yürelmeymen» dégen sözler bilen ipadilinidu. ■ **31:2** Chöl. 27:12; Qan. 3:26 ■ **31:3** Chöl. 27:18

qilghandek, u bu ellergimu shundaq qilidu.

■ ⁵ Emma Perwerdigar ularni qolunglarga tapshurghinida, men silerge tapilghan pütkül emr boyiche ulargha muamile qilisiler. ■

⁶ Jür’etlik we qeyser bolunglar, ularning aldida titrimenglar, ulardin héch qorqmanglar; chünki siler bilen birge barghuchi Perwerdigar Xudayinglar Özidur; U silerdin waz kechmeydu, silerni hergiz tashliwetmeydu!» ■

⁷ Andin Musa Yeshuani chaqirip pütkül Israilning köz aldida uninggha söz qilip: «Sen jür’etlik we qeyser bolghin; chünki bu xelq Perwerdigar ularning ata-bowilirigha qesem qilip bérishke wede qilghan zémin’gha kirgende sen ular bilen bille bérishing kérek; sen ulargha uni igilitip miras qildurisen. ⁸ Mana, séning aldingda mangghuchi Perwerdigar Özidur; U sen bilen bille bolup sendin waz kechmeydu, séni hergiz tashliwetmeydu! Sen qorqmighin, parakende bolma!» — dédi. ■

Musaning ehdiname yézip tapshurushi

⁹ Musa bu qanunni yézip bolup, uni Perwerdigarning ehde sanduqini kütüridighan Lawiyning ewladi bolghan kahinlar bilen Israilning barliq aqsaqallirigha tapshurup berdi. ¹⁰ Musa ulargha mundaq buyrudi: —

«Her yette yilning axirqi yilida, yeni azadliq yili dep békitilgen waqıtta, «kepiler héyti» bashlan’ghanda, ¹¹ Israilning hemmisi kélip Perwerdigar Xudayingning huzurida jem bolush üçün u

■ **31:4** Chöl. 21:24,33 ■ **31:5** Qan. 7:1, 2 ■ **31:6** Ye. 1:5; Ibr. 13:5 ■ **31:8** Ye. 1:9

tallaydighan jaygha yigilghanda, uni anglisun dep pütkül Israilning aldida bu qanunni oqup bérisen. ■ ¹² Shuning üçün *shu chaghda* barliq xelqni, er bolsun, ayal bolsun, bala bolsun, qowuqliringning ichide turuwatqan musapir bolsun, ularning hemmisi anglap, öginip, Perwerdigar Xudayinglardin qorqup, bu qanunning barliq sözlirini tutup uninggha emel qilsun, dep ularni yighqin. □ ¹³ Shundaq bolsa, ularning bu qanunni tonumighan balilirimu uni anglap öginip, siler igileshke Iordan deryasidin ötüp baridighan zéminda yashighan barliq künliride Perwerdigar Xudayinglardin qorqidighan bolidu».

Musa Yeshuagha öz wezipisi toghruluq buyruydu

¹⁴ Andin Perwerdigar Musagha söz qilip: «Mana séning ölidighan waqting yéqinliship qaldi. Emdi Yeshuani chaqirghin, ikkinglar jamaet chédirigha béríp shu yerde hazir bolunglar. Men uninggha wezipe tapshurimen» dédi.

Shuning bilen Musa bilen Yeshua ikkisi béríp, jamaet chédirida hazir boldi. ¹⁵ Perwerdigar bulut tüwrükining ichide köründi; bulut tüwrüki chédirning derwazisining üstide toxtidi.

¹⁶ Perwerdigar Musagha mundaq dédi: «Mana, sen ata-bowiliringning qéshida uxlash aldida turisen; andin bu xelq qozghilip, baridighan

---

■ **31:11** Ezra 10:8; Neh. 8:1,2,3,8 □ **31:12** «... **qowuqliringning ichide turuwatqan musapir**» — démek, «siler bilen bille turuwatqan musapir». «Siler bilen bille turuwatqan» ibraniy tilida adette «qowuqliringlar ichide turuwatqan» dégen sözler bilen ipadilinidu.

zémindiki yat ilahlargha egiship buzuqchiliq qilip, Méni tashlap, Men ular bilen baghligan ehdini buzidu. □ ¹⁷ Shu waqitta Méning ghezipim ulargha tutiship, Men ularnimu tashlap, ulardin yüzümni yoshurimen. Ular yutuwétilidu, köp balayi'apet we külpetler béshigha chüshidu we ular shu waqitta: «Shübhisizki, Xudayimiz arimizda bolmighini üçün, bu balalar béshimizgha chüshti» — deydu. □ ¹⁸ Lékin Men ularning bashqa ilahlargha mayil bolup egiship, qilghan hemme rezillikliri üçün shu küni yüzümni pütünley yoshurimen.

¹⁹ Emdi siler özünglar üçün bu ghezelnı pütüp, uni Israillargha ögitinglar; bu ghezelnıng keyin Israillarning eyibige Men üçün guwahchi bolushi üçün uni ularning aghzigha salghin.

²⁰ Chünki Men ularni Men ata-bowilirigha qesem bilen wede qilghan, süt bilen hesel éqip turidighan yurtqa kirgüzimen; andin ular yep toyup, semrigende bashqa ilahlargha egiship, ularning qulluqigha kiridu we Méni közge ilmay ehdemni buzidu. ²¹ Emma shundaq boliduki, köp balayi'apetler bilen külpetler ularning béshigha chüshkinide, bu ghezel ularni eyiblep guwah béridu; chünki bu ghezel ularning ewladlirining aghzida untulmaydu. Chünki Men ularni ulargha qesem bilen wede qilghan zémin'gha téxi kirgüzmeyla ularning néme xiyal qiliwatqinini

□ **31:16 «buzuqchiliq qilish»** — mushu yerde Xudagha wapasizliq yaki asiqliq qilishni bildüridu. Qanaandiki eller arisida «buzuqchiliq» rohiy jehette bolupla qalmay, jismaniy jehettimu butpereslikke munasiwetlik jinsiy buzuqchiliq mewjut idi. □ **31:17 «shu waqitta»** — ibraniy tilida «shu küni».

obdan bilimen».

²² Shularni dep, Musa shu küni bu ghezelni yézip, Israillargha ögetti. ²³ Andin *Perwerdigar* Nunning oghli Yeshuagha: «Jür’etlik we qeyser bolghin, chünki sen Men Israillargha qesem bilen wede qilghan zémin’gha ularni bashlap kirisen we Men sen bilen bille bolimen» dep emr qildi. ■

²⁴ Musa bu qanunning sözlirini bir kitabqa pütünley yézip bolghandin kéyin ²⁵ u Perwerdigarning ehde sanduqini kötürüp mangghan Lawiylargha buyrup mundaq dédi: ²⁶ — Bu qanun kitabini silerning eyibinglerge guwahchi bolup turushi üçün Perwerdigar Xudayinglarning ehde sanduqining yénigha qoyunglar. ■ ²⁷ Chünki men silerning asiy we boynunglar qattiq ikenlikinglarni bilimen. Mana, men téxi aranglarda tirik tursam Perwerdigargha asiyliq qilip keldinglar; ölümümdin kéyin siler téximu shundaq qilisiler!

²⁸ Men ularning qulaqlirigha bu sözlerning hemmisini anglitishim üçün, shundaqla yer bilen asmanni ularning eyibige guwahchi bolushqa chaqirishim üçün emdi méning aldingha qebililiringlarning hemme aqsaqalliri we emeldarlarini yighinglar. ²⁹ Chünki ölümümdin kéyin silerning tüptin buzulup, men silerge emr qilghan yoldin chetnep kétidighininglarni bilimen. Shuning bilen künlerning axirida külpetler béshinglarga chüshidu; chünki siler Perwerdigarning neziride rezil bolghanni qilip, qolliringlarning ishliri bilen

uning ghezipini qozghaysiler».□

³⁰ Andin Musa Israillarning pütkül jamaiti aldida bu ghezelnig tékistini bashtin-axirghiche oqup berdi: —□

32

Ehde shertlirige guwahchilarni chaqirish — Musaning ghezili

¹ «Qulaq sélinglar, ey asmanlar, men sózley;
Aghzimning sözlirini angla, i yer-zémin!

² Telimim bolsa yamghurdek yaghidu,
Sözlirim shebnemdek tamidu,
Yumran ot-chöp üstige chüshken sim-sim
yamghurdek,
Kökzarliqning üstige chüshken xasiyetlik yamghur-
dek bolidu.

³ Chünki men Perwerdigarning namini bayan qil-
imen;

Emdi Xudayimizni ulugh dep jakarlanglar!

⁴ U qoram tashtur, Uning emelliri mukemmeldur;
Uning barliq yolliri heqqaniydur.
U naheqliqi yoq, wapadar bir Xuda,
Adil we diyaretliktur.

⁵ Emma Öz xelqi uningha buzuqluq qildi;
Ularning qilmishliri Uning Öz baliliriningkidek
bolmidi — mana bu ularning eyibidur!
Ular egri we iplas bir nesildur!

⁶ Ey exmeq we nadan xelq,

□ **31:29** «**künlernig axirida**» — axirqi zamanni körsetse kérek.

□ **31:30** «**pütkül jamaiti aldida**» — ibraniy tilida «...pütkül jamai-
tining qulaqliri ichige....».

Perwerdigarning yaxshiliqini shundaq yanduramsen?

U séni bedel tölep hör qilghan atang emesmu?

U séni yaritip, séni tikligen emesmu?

⁷ Ötken künlerni ésingge alghin,

Dewrdin-dewrgiche ötken yillarni oylighin;

Atangdin sora, u sanga dep béridu;

Aqsaqalliringgha soal qoy, ular séni xewerlendüridu.

⁸ Hemmidin aliy bolghuchi ellerning ülüşini ulargha üleshtürgende,

Adem'atining perzentlirini bir-biridin bölginide,

U xelqlerning chégrilirini Israil balilirining sanigha qarap békitken.□

⁹ Chünki Perwerdigarning nésiwisi bolsa uninggha xas bolghan xelqidur;

Yaqup xuddi chek tashlinip chiqqandek, Uning mirasidur.□

¹⁰ U uni chöl bir zéminda,

Shamal huwlaydighan dehshetlik bir bayawanda uni tapti;

Uni orap etrapida qoghdap turdi,

Uni köz qarichuqidek saqlidi;□

¹¹ Xuddi bürküt öz changgisini tewritip,

Balilirining üstide perwaz qilip,

Qanatlirini yéyip ularni peylirining üstige élip kötürginidek,

□ **32:8** «U xelqlerning chégrilirini Israil balilirining sanigha qarap békitken» — bezi kona köchürmilerde: «U xelqlerning chégrilirini Xudaning oghullirining sanigha qarap békitkenidi» déyilidu. □ **32:9** «Yaqup» — mushu yerde Israillarni körsitidu.

□ **32:10** «uni orap etrapida qoghdap turdi» — bashqa birxil terjimisi: «u uni qoghdap yürüp uni terbiyilidi».

12 Perwerdigarmu uninggha shundaq yalghuz yétekchilik qildi;

Héhqandaq yat ilah uning bilen bille emes idi.

13 U uni yer yüzining égiz jaylirigha mindürdi,

We u étizliqning mehsulatidin yédi,

U uninggha qiya tashtin hesel shoritip,

Chaqmaq téshidin zeytun méyi shoratti; ■

14 Sanga kala qaymiqi bilen qoy sütini ichküzüp,

Qozilarning yéghini,

Bashandiki qochqarlar we tékilerning göshini yégüzüp,

Ésil bughdayning ésil danliridin yégüzdi,

Sen bolsang üzüm qéni bolghan sap sharabni ichting.

15 Lékin Yeshurun semrip tepkek bolup qaldi;

Berheq, sen semrip ketting,

Bordilip ketting,

Toyunup ketting!

U özini yaratqan Tengrini tashlap,

Öz nijatining Qoram Téshini közge ilmidi.□

16 Ular bolsa yat ilahlargha egiship Uning wapasi-

zliqqa bolghan hesitini qozghidi,

Yirginchlik ishlar bilen Uning ghezipini keltürdi.

17 Ular Ige-Tengrisi emes jinlarga,

Özi bilmeydighan ilahlargha,

Ata-bowilirimu qorqmaydighan,

Yéngi peyda bolup qalghan ilahlargha qurbanliq qildi.

18 Sen özüngni töreldürgen Qoram Tashni könglüngdin chiqarding,

■ 32:13 Qan. 33:26; Yesh. 58:14 □ 32:15 «Yeshurun» — Israilning yene bir ismi — menisi «tik turidighan», «durus» dégenlik.

Séni apiride qilghan Tengrini untudung.

¹⁹ Perwerdigar buni körüp,

Oghul-qizlirining Uning achchiqini keltürginidin,
ulardin bizar bolup mundaq dédi: —

²⁰ «Men ulardin yüzümni yoshurimen,

Ularning aqiwitini körüp baqay;

Chünki ular iplas bir nesildur,

Qelbide wapadarliqi yoq balilardur.

²¹ Ige-tengrisi emesler bilen hesitimni keltürdi,

Erzimes mebudliri bilen qehrimni qozghidi;

Shunga «héch xelq emes» bolghan bir xelq arqiliq
ularning hesitini qozghaymen,

Nadan bir el arqiliq ularning achchiqini
keltürimen. □ ■

²² Chünki Méning ghezipimdin bir ot tutashti;

U tehtisaraning tégigiche köyüp baridu,

U yer bilen uning mehsulatini yep kétidu,

We taghlarning ullirini tutashturidu. ■

²³ Men ularning üstige balayi’apetlerni
döwileymen;

Ya-oqlirimni birni qoymay ulargha atimen.

²⁴ Ular acharchiliqtin yégilep kétidu,

Tomuz issiq we wabaning neshterliri teripidin
yep kétilidu;

Ulargha qarshi yirtquch haywanlarning chish-
lirini,

Topida ömiligüchilerning zehirini ewetimen.

²⁵ Tashqirida qilich ularni musibetke salidu,

□ **32:21** «Shunga «héch xelq emes» bolghan bir xelq arqiliq...
Nadan bir el arqiliq ularning achchiqini keltürimen» — u
ulugh bésharetning emelge ashurulushi toghruluq «Hosh.» 1:9, 2:32,
«Rim.» 10:19ni körüng. ■ **32:21** Rim. 10:19 ■ **32:22** Yer. 15:14

Ichkiride wehime basidu;
U yigit bilen qizni,
Emchektiki bala bilen aq chachliqni hemmisini
yoqitidu.

²⁶ Men: «Ularni chépiwétimen,
Insanlarning arisidin ularning namini öchürimen»
— deyttim, □

²⁷ Biraq dushmaning mesxire qilishidin qorqtum;
Israilning reqibliri bu ishni xata chüshinip: —
Bu ish bizning qolimizning küchlüklükidin bol-
ghan bolsa kérek,
Perwerdigar buni héch qilmidi» démisun dep, *bu
ishni qilmidim.*

²⁸ Israil nesihettin mehrum bolghan bir el,
Ularning héch eqil-pemi yoqtur.

²⁹ Ah, ular dana bolsidi!
Shundaq bolsa buni chüshinip,
Öz aqiwiti qandaq bolidighinini oylaytti!

³⁰ Eger ularning Qoram Téshi ularni sétiwetmigen
bolsa,
Perwerdigar ularni *dushmanlirige* tashlap bermigen
bolsa,
Bir kishi qandaqmu ming kishini öz aldidin hey-
diyeleytti?,
Ikki kishi qandaqmu on ming kishini qachu-
ralaytti?

³¹ Chünki bashqilarning qoram téshi bolsa bizning
Qoram Téshimizdek emestur.

Buninggha dushmanlirimiz özliri guwahliq bersun!

³² Chünki ularning üzüm téli Sodomning üzüm
télidin,

□ **32:26** «Ularni chépiwétimen» — yaki «Ularni tarqitimen», «Ularni chéchiwétimen».

Gomorraning étizliqliridin chiqqandur;

Üzümliri zeherlik üzümlerdur,

Ularining herbir sapiqi achchiqtur,

³³ Sharabi bolsa ejdihalarning zehiridur,

Kobralarning ejellik zehiridur.

³⁴ *Perwerdigar*: «Bularning *hemmisi* Méningkide saqlaqliq emesmu?

Öz xezinilirimde möhürülen'gen emesmu?

³⁵ Intiqam Méningkidur,

Yamanliqni qayturushmu shundaq,

Bular ular putlishidighan waqitqiche saqlaqliq turidu,

Chünki ularning balayi'apetlik küni yéqinlashmaqta,

Ularining béshigha chüshidighan ishlar bolsa téz kéliwatidu. □ ■

³⁶ Chünki *Perwerdigar* ularning küchi tügep ketkenlikini, ularning *aziyip*, hetta ajiz yaki méyiplerningmu qalmighinini körgende,

U Öz xelqining üstige höküm chiqiridu,

□ **32:35** «... **Bular ular putlishidighan waqitqiche saqlaqliq turidu**» — bizningche mushu ayettiki «ular» Israillarni körsitidu. Bezi alimlar «Xudaning düşmenliri (yat eller)ni körsitidu» dep qaraydu. Lékin Xuda intiqamliri bilen axirida Israilning eng ajiz peytide ularni qutquzidu («Yer.» 30-babni, ushbu babtiki 36-, 42-ayetni körüng). ■ **32:35** Rim. 12:19; Ibr. 10:30; 1Pét. 2:23

Öz bendilirige méhir-shepqet körsitidu. □ ■

³⁷ U waqitta U mundaq deydu: «Qéni, ularning ilahliri?

Özige tayanch qilghan qoram téshi emdi qeyerdidur?

³⁸ Ularning ötküzgen qurbanliqlirining yéghini yégen,

Ularning sharab hediyliridiki sharabini ichkenler qeyerge ketti?

Emdi ular ornidin turup silerge yardem bérip, panahinglar bolsun! □

³⁹ Emdi Men Özüm, peqet Menla «Shu»durmen, Manga hemrah héchqandaq ilahning yoqluqini körüp bilinglar.

Men öltürüp tirildürimen,

Zeximlendürüp saqaytimen;

We héchkim Méning qolumdin qutquzalmaydu. □ ■

□ **32:36** «...ularning azyip, hetta ajiz yaki méyiplerningmu qalmighinini körgende» — bashqa birxil terjimisi: «yaki kichik yaki chong bolsa, ularning azyip héchkimning qalmighinini körgende,...». «Öz xelqi üstige höküm chiqiridu» — öz ichige ikki terepni élishi kérek: (1) Xudaning xelqi uning terbiye jazalirini körgendin kéyin gunahlirini iqrar qilip, uning kechürümige muyyesser bolidu; (2) Xuda Öz xelqige rezillik qilghuchilargha özining qilghan rezillikini özige yanduridu. «Öz bendilirige méhir-shepqet körsitidu» — bashqa birxil terjimisi: «Öz bendiliri toghruluq niyitidin yénidu». ■ **32:36** Qan. 32:36 □ **32:38** «Emdi ular ornidin turup silerge yardem bérip, panahinglar bolsun!» — Xuda mushu yerde Israil eslide tayan'ghan butlarni mesxire qilidu. □ **32:39** «Manga hemrah héchqandaq ilahning yoqluqini körüp bilinglar» — yaki «Mendin bashqa héchqandaq ilah bolmighanliqini körüp bélinglar». ■ **32:39** Qan. 4:35; 1Sam. 2:6; Yesh. 45:5,18,22

40 Chünki Men qolumni asmanlarga kötürüp: —
«Ebedgiche hayatturmen» dep éytip,

41 Chaqnap turidighan qilichimni ittik qilimen,
Méning qolum adaletni qoral qilip tutidu,
Düşmenlirimdin intiqam alimen,
Mendin nepretlen'güchilerning qilghanlirini
ulargha yandurimen!

42 Men ya oqlirimni qan ichküzüp mest qilimen,
Méning qilichim gösh yeydu,
Men ularni öltürülgenler bilen esirlerning qénini,
Düşmenning serdarlirining bashlirini yep-
ichidighan qilimen».[■]

43 Ey eller, Uning xelqi bilen bille shadlininglar,
Chünki U Öz bendilirining qénining intiqamini
alidu,
Öz düşmenlirige qisas yanduridu,
Öz zémini bilen xelqi üçün kechürüm-kafaret
keltürüp béridu».[■]

Musa ghezili toghrisida buyruq chüshüridu

44 Emdi Musa bilen Nunning oghli Yeshua kélip
bu ghezelnig barliq sözlirini xelqning aldida
oqup berdi. □ 45 Andin Musa bu hemme sözlerni
barliq Israil aldida axirlashturup 46 ulargha
söz qilip: «Men bügün otturanglarda silerni
agahlandurup guwahliq bergen bu barliq sözlerge
köngül bölünglar; siler bularni baliliringlarga
tapilap: «Bu qanunning hemme sözlirige emel

■ 32:42 Zeb. 7:12-13; 68:21-23; Yesh. 34:6; Ez. 21:9-11 ■ 32:43
Rim. 15:10 □ 32:44 «Nunning oghli Yeshua» — ibraniy
tilida: «Nunning oghli Hoshiya» (Hoshiya Yeshuaning bashqa birxil
atilishi).

qilishqa köngül qoyunglar» dep buyrushunglar kérek. ⁴⁷ Chünki bu söz silerge munasiwetsiz, quruq söz emes, belki silerning hayatinglardur! Siler u zéminni igileshke Iordan deryasidin ötisiler; ötkendin kéyin u zéminda bu söz arqiliq uzun ömür körisiler» — dédi.

Musaning ölümü toghruluq buyruqlar

⁴⁸ Yene shu küni Perwerdigar Musagha söz qilib mundaq dédi: —

⁴⁹ Sen ushbu Abarim téghigha, yeni Yérixoning utturidiki, Moabning zéminidiki Nébo téghigha chiqqin we shu yerde Men Israillargha öz teweliki bolush üçün béridighan Qanaan zéminini körgin. ■ ⁵⁰ Andin akang Harun Hor téghida ölüp öz xelqlirige qoshulghandek, senmu chiqidighan shu taghda ölüp xelqliringge qoshulghin; ■ ⁵¹ chünki siler Zin chölidiki Meribah-Qadeshning sulirining yénigha barghanda, ikkinglar Israillarning arisida Manga wapasizliq körsitip, Israillarning arisida Méni «muqeddes» dep hörmetlimidinglar. ■ ⁵² Shunga sen Israillargha béridighan shu zéminni udulungda körisen, lékin uninggha kirelmeysen.

33

Musa peyghember Israilgha dua qilib bext ti-leydu

■ 32:49 Chöl. 27:12 ■ 32:50 Chöl. 27:13; 33:38 ■ 32:51 Chöl. 20:12

¹ Xudaning adimi bolghan Musaning ölümidin ilgiri Israillarni beriketleshke tiligen bext-tilekliri munular: —

² U mundaq dédi: —

«Perwerdigar Özi Sinay téghidin kélip,
Séirdin chiqip *Israil* üstige parlidi;
Paran téghidin peyda bolup chaqnidi,
U tümenligen muqeddeslarning otturusidin chiqip keldi;

Ong qolidin Israilgha atalghan otluq bir qanun chiqti. □ ■

³ Derheqiqet, U xelqni söyidu;
Séning barliq muqeddes bendiliring qolungdidur;
Ularning herbiri ayighing aldida olturup,
Sözliringge muyesser bolidu.

⁴ Musa bizge bir qanun buyrup,
Buni Yaqupning jamaitige miras qilip berdi;

⁵ Xelqning serdarliri jem bolup,
Israilning qebililiri bir yerge yighilghanda,
U Yeshurunning otturusida padishahdek boldi. □

Musaning qebililer üçün tiligen xeyr-dualiri we bergen bésharetliri

⁶ «Ruben bolsa, ademliri ölüp ketmey, hayat tursun;

□ **33:2** «Séirdin **Israillar chiqip üstige parlidi**» — «Israillar» ibraniiy tilida: «ular». «muqeddesler» — perishtilerni körsetse kérek. «... **Israilgha atalghan**» — ibraniiy tilida: «...ulargha atalghan». «... **ulargha atalghan otluq bir qanun chiqti**» — bashqa ikki xil terjimisi: «...ulargha (Israilgha) atalghan ot yalqunliri chiqti» yaki «...ulargha (Israilgha) yétekligüchi ot yalquliri chiqti». ■ **33:2** Hab. 2:3, 4 □ **33:5** «U **Yeshurunning otturusida padishahdek boldi**» — mushu jümlidiki «U» Musani körsitidu, dep qaraymiz. Bezi alimlar Xudani körsitidu, dep qaraydu.

Uning adamlari az bolmisun».

⁷ *Musaning* Yehuda toghrisida tiligen bexti mundaq: —

«Yehudaning awazini anglighaysen, i Perwerdigar; Uni öz xelqige qobul qildurghaysen; Uning qollari ular üçün küresh qilsun; Emdi özini ezgüchilerge qarshi turushqa uningha medet bolghaysen».□

⁸ U Lawiy toghrisida mundaq dédi: —

«Séning urim we tummim tashliring Séning bu muqeddes bendengge tapshurulghan; Sen uni Massahda siniding, Meribahning sulirining yénida uning bilen talashting.□

⁹ U öz ata-anisi toghrisida: «Ulargha yüz-xatire qilmaymen», dep éytti,

Öz qérindashlirining héch yüzini qilmay,
Öz balilirininu tonushni xalimay,

□ **33:7** «Uni öz xelqige qobul qildurghaysen» — ibraniy tilida sözmosöz «Uni öz xelqining arisigha kirgüzgeysen» déyilidu. Yehudaning kéyinki tarixigha qarighanda, bu bésharet Musa peyghemberning Yehudaning nesli bolghan Dawutning padishahliqi, eng muhimi Dawutning nesli Mesih toghruluq bésharetlik duasi bolushi kérek. «U qollari ular üçün küresh qilsun» — buningda «ular» «öz xelqi»ni körsetse kérek. «Uning qollari ular üçün küresh qilsun» — buning bashqa birxil terjimisi: «Uning qollari öz hajtidin chiqsun». □ **33:8** «urim we tummim» — toghruluq «Mis.» 28:30ni körüng. Xuda Lawiylarni tallishining bir sewebi 32:25-29de körülide; Xuda uni Öz xizmitide bolushqa tallighachqa, mushu yerde Xuda uni «Méning muqeddes bendem» dep ataydu. «Massah» — «Massah» dégen jayning menisi «sinash» («Mis.» 17:7ni körüng). «Meribah» — «Meribah» dégen jayning menisi «talash-tartish, küresh» («Chöl.» 20:13 we 24ni körüng).

Belki Séning sözüngge emel qilip, ehdengni ching tutti.□

¹⁰ Mana, *Lawiylar* Yaqupqa hökümliringni uqturidu,

Ular Israilgha qanunungni ögitidu;

Ular dimighinggha xushbuyni sunidu,

Qurban'gahinggha pütün köydürme qurbanliqlarni keltüridu.

¹¹ I Perwerdigar, uning teelluqatini beriketligey-sen,

Uning qollirining ejri Séni xush qilghudek bolghay,

Uninggha qarshi chiqqanlar we uningdin nepretlen'genler bolsa,

Ularni qopalmighudek halda bellirini sundurghaysen!»

¹² U Binyamin toghrisida mundaq dédi: —

«Perwerdigarning söygini bolsa,

U Uning yénida bixeter makan qilidu,

Perwerdigar saye bolup pütün kün uni saqlaydu,

U uni mürisi otturisida makanlashturidu»

¹³ Yüsüp toghrisida u mundaq dédi: —

«Uning zémini Perwerdigar teripidin beriketlik bolghay!

Asmanlarning ésil németliri bilen,

Shebnem bilen,

Yer tégidiki németliri bilen,□ ■

¹⁴ Kündin hasil bolidighan ésil mehsulatliri bilen,

Aydin hasil bolidighan ésil németliri bilen,

□ **33:9** «Öz qérindashlirining héch yüzini qilmay, ...belki Séning sözüngge emel qilip, ehdengni ching tutti» — közde tutulghan weqeler «Mis.» 32:21-29de xatirilinidu. □ **33:13** «yer tégi» — belkim yer astidiki sularni yaki déngiz teglirini körsitidu. ■ **33:13**

15 Qedimki taghlarning aliy németliri bilen,
 Menggülik dönglarning ésil németliri bilen,
 16 Yerning ésil németliri we uninggha tolghan
 hemme mewjudatliri bilen,
 Azghanliqta turghuchi Zatning shapaiti bilen
 beriketlensun!
 Bularning hemmisi Yüsüpning béshigha,
 Yeni öz qérindashliridin ayrilghanning choqqisigha
 chüshsun. □ ■
 17 Uning heywisi öz buqisining tunjisedektur;
 Uning münggüzliri yawa kalining
 münggüzliridektur,
 Ular bilen u el-yurtlarning hemmisini biraqla yer
 yüzining chetlirigiche üsidu.
 Mana Efraimning tümenligen ademliri,
 Manassehning minglighan ademliri shundaq
 bolidu». □
 18 Zebulun toghrisida u mundaq dédi: —
 «Ey Zebulun, sen chiqqiningda shadlan'ghin;
 Ey sen Issakar, öz chédirliringda xush bolghin!
 19 Mana ular xelqlerni taghqa chaqiridu,
 Shu yerde ular heqqaniyliqning qurbanliqlirini
 sunidu,

□ **33:16** «Azghanliqta **turghuchi Zat**» — mushu zat Perwerdi-
 garning Perishtisidur («Mis.» 3:2-6ni körüng). ■ **33:16** Yar.
 49:26 □ **33:17** «Uning **heywisi öz buqisining tunjisedek-**

tur» — bashqa birxil terjimisi: «uning buqisining tunjisi un-
 inggha sherep keltürsun». «uning **münggüzliri yawa kalining**
münggüzliridektur» — yawa kala bolsa nesli qurughan intayin yo-
 ghan birxil kala idi. «...Manassehning **minglighan ademliri shun-**
daq bolidu» — toluq ayetning menisi: (1) bu ikki qebile Yüsüpning
 münggüzliridur; (2) yuqirida éytilghan bext-beriketler Yüsüpke xas
 bolup, bu ikki qebilining béshigha chüshidu. Biz ikkinchi menige
 mayilmiz.

Chünki ular déngizdiki mol döletlerni,
Qumgha kömülgen göherlerni sümürüp ulargha
muyesser bolidu».

²⁰ Gad toghrisida u mundaq dédi: —

«Gadning zéminini kéngeytküchige bext-beriket bol-
ghay;

Gad bolsa chishi shirdek olturaqlashti;

U bilek hem bash térisini titma-titma qiliwétidu;□

²¹ Shu yerde u eng ésil nésiwini talliwaldi;

Chünki shu yerdimu u höküm békitküchining ülüshi
bolghan jay saqlaqliqtur;

U xelqning serdarliri bilen kélip,

Israïl bilen birge Perwerdigarning adaliti bilen
hökümlirini yürgüzdi».□

²² Dan toghrisida u mundaq dédi: —

«Dan bolsa yash bir shirdur;

U Bashandin taqlap ötidu».□

²³ Naftali toghrisida u mundaq dédi: —

«Ey Naftali, iltipatqa toyun'ghansen,

Perwerdigar teripidin kelgen bext-beriketke
tolup,

Meghrip bilen jenubni özüngge mülük qilip igiley-
sen».

²⁴ Ashir toghrisida u mundaq dédi: —

«Ashir oghullar bilen beriketlinidu;

□ **33:20** «Gad bolsa chishi shirdek olturaqlashti» — yaki «Gad...
yétiwaldi». «U **bilek hem bash térisini titma-titma qiliwétidu**»
— belkim Gadning dushminige qattiq zerbe bérédighanliqini körsitidu.

□ **33:21** «**höküm békitküchi**» — (1) qanun bergüchi (Musa
peyghemberning özi)ni; (2) Qanaan zéminini bölüp teqsim qilghuchi
(Yeshua peyghember)ni körsitidu. □ **33:22** «U **Bashandin taqlap
ötidu**» — bu sözler belkim «Hak.» 18:27-28de xatirilen'gen weqeni
körsitidighan bésharet bolushi mumkin.

U qérindashliri arisida iltipat körsun;
Puti maygha chilansun.□

²⁵ Derwaza baldaqliring tömür bilen mistin bolidu;

Künliring qandaq bolsa, küchüngmu shuningha muwapiq teng bolidu».□

²⁶ «— Ey Yeshurun, Tengringdek bashqa héchkim yoqtur;

U sanga yardemge asmanlar üstige,
Zor heywisi bilen bulutlarning üstige minip kélidu.□ ■

²⁷ Ezeliy Xuda séning bashpanahingdur,
Astingda ebediy bilekler turidu.

U séning aldingdin düshmenni heydep: —
«Ularni halak qilghin!» dep sanga buyruydu.

²⁸ Shuning bilen Israil ashliq bilen yéngi sharab mol bolghan bir zéminda turup,

Yalghuz aman-ésen makan tutidu,

Yaqupning buliqi oxshashla aman-ésen bolidu;

Uning asmanlirimu shebnem témitip turidu.□ ■

²⁹ Bextliksen, i Israil!

□ **33:24** «Ashir.... **puti maygha chilansun**» — kéyin, Ashir turghan jayda köp zeytun méyi ishlep chiqarghan. □ **33:25**

«Derwaza **baldaqliring**» — yaki «Ayighingning boghquchiliri».

□ **33:26** «Ey **Yeshurun, Tengringdek bashqa héchkim yoqtur**» — yaki «Ey Yeshurun, Tengridek bashqa héchkim yoqtur».

■ **33:26** Qan. 32:13; Yesh. 58:14 □ **33:28** «... **Israil ... mol bolghan bir zéminda turup, yalghuz aman-ésen makan tutidu**» — mushu jümlidiki «yalghuz» Xudadin bashqa héchqandaq panah yaki muhapizet kérek bolmaydu, dégenlikni körsitidu. «Yaqupning buliqi»: — (1) Israilning zéminidiki su menbelirini körsitishi mumkin; (2) Xuda ulargha bulaqtek rohiy hayatliq menbesi bolup, özgermey mezmur turidighanliqini körsitishi mumkin. Biz ikkinchi menisige mayilmiz. ■ **33:28** Yer. 23:6; 33:16; Zeb. 68:26

Sendek Perwerdigarning Özi qutquzghan xelqтин yene kim bar?

U bolsa séning medetkar qalqining,
Heywetlik qilichingdur!

Séning düshmenliring sanga zeipliship boysunidu;
Sen ularning égiz jaylirida dessep mangisen».

34

Musa peyghemberning ölümi

¹ Andin Musa Moabning tüzlenglikliridin chiqip Nébo téghining üstige, yeni Yérixoning utturisidiki Pisgah téghining choqqisigha chiqti. Shu yerde Perwerdigar uninggha pütkül zéminni körsetti; Giléadın Dan'ghiche, ■ ² pütkül Naftali bilen Efraim we Manassehning zéminini, Yehudaning pütkül zémini bilen qoshup meghribtiki déngizghiche, ³ jenubtiki Negew zéminini, «Xorma shehiri» dep atalghan Yérixo wadisidiki tüzlenglikni Zoar shehirige qeder, hemmini uninggha körsetti.

⁴ Andin Perwerdigar uninggha söz qilip: «Men qesem qilip: «Bu zéminni séning neslingge bérimen» dep Ibrahim, Ishaq we Yaqupqa wede qilghan zémin mana mushudur. Emdi sanga uni öz közüng bilen körüşke nésip qildim, lékin sen shu yerge ötüp kirelmeysen» dédi.■

⁵ Andin Perwerdigarning éytqinidek, Perwerdigarning quli Musa shu yerde, yeni Moabning zéminida wapat boldi. ⁶ U uni Moabning zéminidiki tagh

jilghisida, Beyt-Péorning utturisida depne qildi; uning qebrisining qeyerde ikenlikini bügün'giche héchkim bilmeydu.

⁷ Musa wapát bolghan waqıtta bir yüz yigirme yashqa kirgenidi, lékin közliri héch torlashmighan we maghduridin héch ketmigenidi.

⁸ Israillar Musa üçün Moabdiki tüzlenglikte ottuz kün'giche matem tutti. Shuning bilen Musa üçün matem tutup yighlaydighan künler tügigenidi.

⁹ Musa qollirini uning üstige qoyghachqa, Nunning oghli Yeshua danaliq bergüchi Roh bilen tolganidi. Shuning bilen Israillar uninggha itaet qilip, Perwerdigarning Musagha buyrughinidek qildi.■

¹⁰ Musadin kéyin uningdek Perwerdigar bilen yüz turane sözleshken ikkinchi bir peyghember Israil ichide chiqmidi; ¹¹ Perwerdigarning uni Misir zéminigha ewetishi bilen u shu yerde Pirewn'ge, uning xizmetkarliri we pütkül zéminidikiler aldida körsetken hemme möjizilik alamet we karametlerge, ¹² ayan qilin'ghan shu barliq ulugh qudretke we Musaning pütkül Israilning köz aldida körsetken barliq dehshetlik heywisige teng turghudek héchqandaq adem chiqmidi.□

■ 34:9 Chöl. 27:18 □ 34:12 «... ayan qilin'ghan shu barliq ulugh qudretke...» — ibraniy tilida «ayan qilin'ghan shu barliq ulugh qudretlik qolgha...».

Muqeddes Kalam (latin yéziq)
The Holy Bible in the Uyghur language, written in
Latin script

Copyright © 2010 Mukeddes Kalam - Uyghur Bible Translation Committee

Language: Uyghur tili (Uyghur)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2021-09-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 12 Sep 2021

b6bd0959-14d2-5233-b340-6f210a8f13c5